PIERRE CHARLES

MOLITVA SVIH ČASOVA - II.

„VRELO ŽIVOTA“

KNJIŽNICA ZA DUHOVNI ŽIVOT
KNJIGA TREĆA

PIERRE CHARLES, D. I.

MOLITVA SVIH ČASOVA

II. SERIJA OD TRIDESET I TRI RAZMATRANJA

PREVEO
DR. ĐURO GRAČANIN

SARAJEVO

NADBISKUPSKI ORDINARIJAT VRHBOSANSKI

Br. 529/936. L. S.

IMPRIMATUR!

Sarajevo, 27. siječnja 1936.

† IVAN,
nadbiskup s. r.

»NOVA TISKARA« VRČEK I DR.

Uvod

Očekivanje da će se Pierre Charles vrlo svidjeti našoj katoličkoj publici nije nas prevarilo. Prvi dio »Molitve svih časova« primljen je doista sa simpatijom a možemo bez imalo pretjerivanja reći i s pravim oduševljenjem. Uredništvo je primilo u tom pogledu toliko usmenih i pismenih priznanja, da su ona premašila sve njegove nade.

Kao malo koji asketski pisac Pierre Charles je umio da zađe u dušu današnjeg čovjeka iznoseći klasične, snažne kršćanske istine u sasma novom i gotovo pjesničkom obliku. Kažemo gotovo pjesničkom, jer Charles jest pjesnička duša, ali on nije podlegao obliku i ritmici riječi. Uza svu vanjsku ljepotu izražaja on je ostao učitelj, teolog. Istina je ostala za nj glavni predmet izlaganja pa otud i sva dubina njegovih razmatranja. On je daleko od bljutave sentimentalne pobožnosti, koja podražuje osjećaje a ne silazi u dušu i ne popravlja čovjeka. On je, naprotiv, asketski pisac, koji je pronašao puteve, koji vode u dno duše. On umije — to je opće mišljenje — da potrese ne samo razum, ne samo volju, nego čitavu dušu, čitavo biće čovjekovo. On se kroz najtanje niti duše i srca uvlači do dna bića i prisili nas da kapituliramo pred Istinom, pokazavši nam da ona jedino spasava.

To se vidi u prvom kao i drugom dijelu »Molitve svih časova«. Ipak drugi dio nije puki nastavak prvog.

Dok u prvom dijelu on naročito upotrebljava svoj spisateljski talenat da nas izmiri sa svom Božjom stvarnošću, da pročisti i uravnoteži svu našu nutarnjost, u drugom dijelu, on nam postepeno pokazuje da postoji jače svijetlo i snažniji život nego bi možda početnik duhovnog života to mogao očekivati. Bog je dobar, ali njegovi su zahtjevi veliki, puno veći nego smo mi slutili... To treba uvidjeti. Ali hoćemo li se stoga bojati da im pođemo u susret? Zar nije Bog sve naše? I zar ima šta izvan njega? Sve je u njemu i čitavo je pitanje za nas u tom, da u Boga posve uđemo i s njime se usko sjedinimo. Treba zato moliti, treba čeznuti za Bogom svom dušom i čitavim svojim držanjem pomagati rad milosti u nama. To hoće ova knjiga da postigne.

I ako ovaj prijevod doprinese tome, da se nekoliko ozbiljnih kršćanskih duša jače sjedini s Isusom, naš će trud biti obilno nadoknađen i naše žarke želje, da što više srdaca živi u blizini Njegovoj, neće biti uzaludne.

Uredništvo »Vrela života«.

PREDGOVOR DRUGOJ SERIJI.

Quia sciunt vocem ejus.
Jer poznaju glas njegov.

Stari bangorski antifonarij imao je jedan mali bezazleni ritam iz VII. stoljeća u spomen samostanskih opata. Prvi je od ovih Iraca bio Comgall, o kome ne znamo gotovo ništa, osim ime i ovu tako naivnu i čistu strofu:

Amavit Deus Comgilum.
Bene et ipse Dominum.
Ljubio je Bog Comgila
A i on sam Gospodina.

Trebalo bi, da se ova dva stiha mogu napisati o svim kršćanima. Ili bolje rečeno, prvi je od njih već napisan na kamenu svakog našeg života, drugog treba uklesati u nj bez oklijevanja i bez laži.

Otkad smo kršteni, Krist je ispunio za nas svoju ulogu Spasitelja i on je do kraja dao svoj dio u djelu našeg otkupljenja. — *Amavit, ljubio je.*

Ostaje dakle, da pripravimo svoj odgovor i da vratimo Bogu, iz ljubavi, sve što smo primili kao milost i prije svega samu ovu ljubav.

U pređašnjem svesku ovih »*Molitava svih časova*« kušali smo, poštujući svu vijugastu gipkost svakidanje stvarnosti, pokazati kako nam je u svakom času i u svim prilikama otvoren put, koji Bogu vodi. Naš *vapaj* uvijek dolazi Gospodaru svakog tijela i on ga uvijek prima; on poluči svoj cilj, čim ga je on nadahnuo pa je u skladu s njegovim željama. Na putu od nas k njemu, ne može biti druge zapreke, osim naše vlastite pokvarenosti, nikakve ograde osim one, što je stavlja naša sebična i griješna laž.

I možda, skupivši ova trideset i tri razmatranja pod jedan jedini naslov, ne bi bilo odveć netočno reći, da ona pokušavaju, stavljajući nas u prisutnost Božiju, pokazati nam *kako ga možemo doseći.* — *Domine exaudi orationem meam, Gospodine usliši molitvu moju...*

Kako ga možemo doseći, o tome se ne bi moglo pravo govoriti, kad ne bi odmah pokazali, *kako nas on dolazi uzeti,* jer doseći ga se može jedino njegovom milošću. A njegova milost, to je njegov svemoćni poticaj, koji je iznad svih naših prava i prije svakog našeg htijenja. Dosegnuti ga možemo samo onda, ako nas digne iz naše bijede i izliječi nas, sjedinivši nas sa sobom. I nitko ne zaslužuje, da posjeduje Boga osim Bog sam, i oni koje on, nezasluženim posinjenjem, sjedinjuje sa svojom naravi. Kad sam od Boga odijeljen, ne zaslužujem onoliko koliko u prostor, što je između nas bacam mučnih i teških

djela, kako bi njima ispunio ili umanjio ponor; nego zaslužujem onoliko koliko, po neizrecivom milosrđu vrhovnog Dobra, postajem jedno s njime. Moja su djela zaslužna jedino, kad počivaju na tom jedinstvu.

Kako nas dolazi uzeti, niz koje puteve silazi k našim slabostima i našoj bezbrižnosti, i kakvim glupim zaprekama naša ludost i naša zaslijepljenost zakrčuju njegove miroljubive puteve — to je naročito predmet ovih trideset i triju novih razmatranja.

Ona neće da budu nešto izvanredna, ni elegantna, ni uzvišena, nego hoće samo da izraze onih nekoliko božanskih zahtjeva, koje tako često naše predrasude i naše neznanje znadu pokvariti. Nemaju dvije ljestve Jakobove nego jedne, koje idu s neba k zemlji i sa zemlje k nebu. No mogu se razlikovati dva gibanja i dva smjera i govoriti o milosti, koja predusreće naša djela ili o suradnji, koju ona traži.

Još jednu riječ nepoznatom čitaocu, da ne bude nesporazumka.

Ova mala knjiga ne nadomještava nikakvo djelo koje već postoji, ona ne oduzima značenje zbirkama svakidanjih razmatranja, u kojima već kroz stoljeća duše jako pobožne crpu hranu svako jutro ili svaku veče. I da to pokažu, zato su ova trideset i tri razmatranja bila nazvana, ne molitve svih dana, nego molitve svih časova. Riječ *razmatranje* ne smije nikoga prevariti i tko bi razmatrao samo u određene sate a ne pokušao da izmješa pobožne misli s običnim svojim

radom, kao što se misao miješa s riječima, taj bi bio vrlo neozbiljan.

Jedini način, da dobro pripravimo jedini odgovor na ljubav, kojom nas Otkupitelj predusreće, to je, da potpuno surađujemo s tom samom ljubavlju. Ali krivo bi imali kad bi mislili, da ta suradnja stoji u osjećajnom zanosu, u neodređenom i mističkom žaru i da je ne treba posve svijesno urediti i da joj ne prijete u nama naše zablude. Nije se čulo, da bi čovjek svoju pobožnost mogao urediti, bez obzira na bogoslovsku nauku o milosti, koja nužno ravna svom našom suradnjom s Bogom. I nemoguće je, da se čovjek ne prevari i u djelima kad se prevari u mislima. To se događa dapače i u djelima kod običnih odnošaja, tamo, gdje ipak kontrola iskustva popravlja tolika kriva načela; to se neizbježivo događa u odnošajima s Bogom, čim je nauka iz njih isključena. Stoga u molitvama svih časova ima i bogoslovske nauke.

P. C. D. I.

XXXIV.

Fracto alabastro.
Razbivši alabastrenu posudu.

Htio bi da me naučiš večeras, šta znači potpuno davati. Jer za čitavog svog života treba da ti dajem ono što jesam, da ti vraćam svoju slobodu i svoje vrijeme i svoja djela. A ako ne budem znao, kako čovjek potpuno daje, izlažem se mogućnosti da umrem, ne ostvarivši čitava čina ljubavi.

Onaj tko daje osam, kad bi mogao dati deset, nije još ustupio polovicu svome Bogu. Onaj tko daje mrmljajući i namrgođena lica, stisnuta srca ono, što bi mogao predati velikom gestom i ustupiti odjednom, daleko je još od savršenstva. Ne zna on kako se čovjek obogaćuje ni kako osiromašuje. Usprkos svojih bijelih vlasi, to je dijete — bez nevinosti.

Jer će raskajani grješnici pred nama ući u nebo, pravo je, da nam njihovo pokajanje bude spasonosna poduka. I javna grješnica naučit će našu oholost starih književnika kako se potpuno daje. Jedno prezreno stvorenje pokazat će nam, jednom gestom, šta treba činiti.

Ona je unišla u svečanu dvoranu, ne bojeći se zlobnih i strogih pogleda onih, što je promatraju i što bi htjeli da je izbace. Unišla je uza sav stid, i suze su orosile njezine oči. Prepoznala je dobrog Pastira; sjetila se, da je njegova siromašna ovca. I to je dosta, i to je sve. Prikazati će više od svojih suza. Svojim dvijema rukama uzela je lijepu alabasternu bočicu s tankim grlom, punu vrlo skupog mirisa. Izlijevat će ga kap po kap, zatim će opet zapečatiti grlić izrezbarene vaze. Ali ne — *fracto alabastro, razbivši alabasternu bočicu,* — suhi udarac, kao kad se nešto razbilo; razbila je vrat bočice i odjednom cio se parfum izasuo na noge jedinog učitelja. To je gesta, zaista jedino dostojna gesta srdaca, koja znaju kako se potpuno daje.

Fracto alabastro, razbivši alabasternu bočicu. — Kad se čovjek posvećuje vječnim zavjetima, oduzimajući sam sebi mogućnost da se natrag vrati, ne daje kap po kap svoje slobodne minute, ne daje pomalo svoj život Bogu, nego učini nešto, što se više ne može preokrenuti. Čovjek razbije nešto i *Voveo, zavjetujem se,* s *perpetuam,* s onim *vječno,* prsne kao alabasterna vaza u rukama Magdalene.

Na žalost, većina ne razumije ovih potpunih žrtava. Ne razumije zašto se daje više nego treba dati, ni zašto se daje odjednom, ni zašto se čovjek stavlja u nemogućnost da ponovno dobije ono, što je dao pa da posudu svoga života ispuni novim opojnim parfumom. I žrtva svećeničkog ili redovničkog života izgleda im luda raskošnost, nerazumno rasipanje. — *Et fremebant in eam, i mrmljali su proti njoj.*

Krivim mudracima nije nikad uzmanjkalo loših vrlo domišljatih razloga. Oni će vam reći, da Bog toliko ne traži, i da će čovjek vršeći zapovijedi, sigurno se spasiti, da je bolje misliti na budućnost i držati izlazna vrata širom otvorena, i da je pretjerano tako do kraja ići. Oni su zapamtili, da krepost stoji u tome, da se ni u čem ne pretjeruje, pa zato velikodušnost, koja nadilazi granice stroge obaveze čini im se takvom jednom pretjeranošću. Pomislite, molim vas: ova je javna grješnica bacila na noge Učitelja vrijednost rada čitave jedne godine; više od trista dinara[1]) rasplinulo se u parfum. Nije li to ludo, i zar je Učitelj trebao ovakove raskoši?

Bonum opus operata est, dobro je djelo učinila. — Vječna riječ odobrava gestu raskajane grješnice i ovu ženu pokazuje kao primjer svim učenicima. Ne treba, da mi štedljivo ili spretno čuvamo svoje darove, ni da ih pružamo Bogu onako, kako tražimo da nama daje, svakdanji kruh prosjaka. Njegova je žetva i žitnica, i peć i brašno, zajedno s onim koji ga mijesi. Ali uvijek požudni, mi nećemo da napustimo s današnjim bogatstvom sutrašnje prihode i svi oblici potpunog davanja nas zaprepašćuju.

Bože moj, treba ipak da razumijem i da vršim ovo posvemašnje davanje. Ubij u meni vlas-

---

1) Računa se, da je prosječna zarada jednog radnika mogla biti nešto manje od 30 srebrnih dinara mješečno.

nički duh i svu ovu laž, zbog koje mislim da sam ono što imam i da gubim ono što tebi prepuštam.

Fracto alabastro, razbivši alabasternu posudu. — Prosuti parfum nije upropašten nego iskorišten. Bog ga dapače nije zaplijenio, jer Bog ništa ne plijeni; on je još moj, ako pristanem da ostanem uz Učitelja i ne izađem iz njegove kuće. — *Impleta est domus tota ex odore unguenti, sva se kuća napunila mirisom pomasti* — jer čitavu je kuću ispunio ovaj fini miris, i svoje darove nalazim u onome, kome sam ih sve prikazao.

Kad je čovjek zavjetovao poslušnost, zar svaki čas ne ostvaruje svoju volju podvrgavajući je? Ona hoće da se podvrgne; hotimični zatvor, služenje koje čovjek voli i izabire, je li to mučno prisiljavanje ili najviši oblik slobode?

Kad je čovjek odlučio, da uzakoni za se vršenje zavjeta, kad je zauvijek posvetio svoj život žrtvi, zar je postao siromah i manje vrijedan? Zar besciljno i tužno hoda među ljudima koji uživaju? Svakidanje iskustvo pokazuje, da bogati idu crpsti sve što im nedostaje kod onih, koji ništa nemaju, i da radost ostaje uvijek živa u srcima, koja su se oslobodila svake brige i koja svagdje traže ono vječno.

Gospodine, proti svakom mome oklijevanju i malodušnosti, oboružaj me svetom hrabrošću, koju si milostivo darovao grješnici iz Evanđelja. Ne dopusti, da me moje požude ubiju i da vučem po zemlji razdijeljenu dušu, bojeći se, da ti potpuno ne pripadnem. Daj, da me pročisti odvratnost prema škrtoj gesti i da ne trpim više ruke koja se stišće, čim treba dati, a širom se otvara, kad treba primati. — *Ad dandum contracta, stisnuta kad treba dati.* — I ako pred tobom dajem svoj život, htijući da to bude zauvijek, ako činim više od jednostavne dužnosti i nadilazim zapovijed, dosta mi je — da se umirim obzirom na vrijednost tog čina i oslobodim svih ljudskih prijekora, — da znam, da si ti hvalio siromašnu ženu, što je odjédnom razbila bočicu parfuma — *fracto alabastro, razbivši alabasternu bočicu.*

XXXV.

Nonne et ethnici?
Zar ne i pogani?

Zli dusi su svjedočili za te, Gospodine, pa ne vidim zašto i nevjernici ne bi mogli da me poduče, zašto bi oni bili nesposobni, da promijene moju oholost zadovoljna farizeja i prosvijetle me o ispravnosti mojih djela — *quia nihil est quod hactenus feci, jer ništa nije ono, što sam dosad učinio.*

Ja sam vrlo sklon, da sve poredbe okrenem u svoju korist, i kad mislim na pogane, s oholom zahvalnošću pobrajam sve što — po tebi — imam i čega oni kao da nemaju. Zamišljam si, da oni trebaju služiti kao sredstvo, po kome će moja krepost izgledati vrednija i gledam ih odozgo, kao što osvajač civilizator gleda divljake, među kojima osniva svoje kolonije. I tako mislim, da ti sudiš prema mojim bijednim sudovima, i da ostavljaš sve svoje milosti i svu svoju slavu onima, koji te javno služe i svijetom pronose ime tvoje.

A ipak, ti nam evo predlažeš pogane kao primjer i objašnjavaš nam, kako smo po svojim zaslugama malo iznad njih. S utezima tvojih vaga ne mjere se nakane, nego djela i nemamo mi prava, da nas gledaš zbog našeg vlastitog ponosa. Među svim plemenima i rasama, tvoj Duh posvetitelj odijelio si je izabranike.

Poganska ljuska, često možda, pokriva plod jedne osobite milosti i sjeme izabranika pada iz tvojih ruku po čitavoj zemlji.

I evo, ja počinjem da ih promatram, njih, svoju plemensku braću, njih, kojima je Blažena Djevica također milosrdna Majka, njih, koji se muče idući teškim putevima i u noći punoj divljih mesoždera, njih, koji posrću i tapaju, i koje sam prezirao u ludoj oholosti svoje mladosti.

Ne usuđujem se reći, da su bolji od mene svi ovi pogani: to bi značilo pogrditi svoj krst i tvoju brižnu i budnu spasiteljsku ljubav. Ali još bi se manje usudio reći, da sam ja bolji od njih, jer se bojim, da gromom ne dođeš skrhati moju laž i jer se sjećam, da ti napuštaš one, koji se uzdižu.

Uzet ću zato tvoju poduku bez tumačenja i dodavanja, kao što oči uzimaju svjetlost i kao što pustinja prima kišu.

Quid amplius, šta više? — Šta činite više od ovih pogana? Gdje je suvišak vaših djela? I šta u vašem životu nadilazi granicu poštene dužnosti i presiže naravne kreposti? — *Quid amplius? Šta više?* — Ove se dvije riječi zabadaju kao ostruge u rebra svake prosječnosti i svake lijenosti; one mogu da ubodu do krvi oholost onih, koji su zadovoljni sa sobom, i njihov će se dobrostivi zahtjev zaustaviti tek kad se potpuno dođe kraju, i kad mi k tebi dođemo.

Moja strpljivost! Kakvo ruglo! Pogani bi se je možda stidjeli. Ljubezan sam s osobama, koje su mi

simpatične, ali kad sam u svom životu uistinu *podnio* svoga bližnjega tebi za ljubav? Sva moja krepost — kukavna ratnička vještina — sastoji se u tom, da ne susrećem one, koji mi se ne sviđaju, i jer ne vidjevši ih, ne reknem im ništa neugodna, cijenim da mi moja savjest ništa ne prigovara i da je moje ponašanje posve kršćansko. — *Nonne et ethnici? Zar ne i pogani?* — I pogani? Seneka i Plutarh i Cicero propovijedali su i vršili ove umjerene kreposti. Ako kod mene potražiš, Gospodine, šta sam više učinio od njih sviju, bojim se, da se ne vratiš praznih ruku. — *Quid amplius, šta više?*

Moja pobožnost, tako još prosjačka i koja ti okreće leđa, čim joj je tvoja Providnost napunila ruke; ova molitva, koja se rasplamti samo onda, kad se radi o traženju povlastica i izmicanju općim dužnostima; ova me molitva vrlo sjeća sebičnih zaziva starih Rimljana, koji su sa svojim zaštitnim bogovima sklapali povoljne ugovore. — *Quid amplius, šta više?* — Oni su se više brinuli za se, negoli se za te žrtvovali. Jesam li ja pošao dalje od te bezazlene sebičnosti?

I prepadnem se kad pomislim, da bi Horacije ili Cezar, vrativši se među nas, mogli sa mnom dugo za istim stolom govoriti, a da ne bi ni primijetili, da su moji sudovi i moja udivljenja drugačija od njihovih i da je mudrost krštenja sasvim drugačija od njihove podmukle častohlepnosti. S njima bi ja skupa odobravao ono što uspijeva, i nazivao zlim ono, što mi se

protivi, i smijao bi se naivnicima, koji se žrtvuju bez dobitka i daju se iskorištavati od spretnijih. Spletkario bi na malo i na veliko, da k sebi navrnem prednosti i dobre prilike, i ovi pogani i ja, mogli bi si međusobno čestitati, da smo dobro izveli svoj zajednički posao i pobijedili istim, bezobzirnim sredstvima, u istoj sebičnoj stvari. — *Quid amplius, šta više?*

Treba da se po nečemu razlikuje moje ponašanje i moje mišljenje i da tvoj znak ostane vidan na mom životu. Ne ciljam za izvanrednošću i ne želim da budem zamijećen, nego daj samo, da postanem dostojan tebe i da stid zbog prosječnosti prestane tištati tvoje djelo. Daj, da umrem za sve što nije pošteno i čisto, za svu onu trgovačku prostost, koju vučem sa sobom u ilovači svoje zemaljske naravi, i da napokon vjera i ljubav probiju kroz moju tamnu koru, da ljudi gledajući me, misle na tebe, na svijetlo.

I čuvat ću barem, kao sveti preostatak, poštovanje svih onih, koji su te pošteno željeli. I neću više, u svojoj slijepoj oholosti reći, da vrijedim više od neznalica, da zaslužujem više od pogana i da mi tvoja milost daje pravo, da prezirem pogane. Ona mi nameće samo dužnost, da se istrošim služeći im, ne cjenkajući se,

XXXVI.

Silentium . . . loquctur.
Moja će ti šutnja govoriti.

Tvoja prva riječ u meni bila je tako duboka, da nisam ni zamijetio njezin šapat. To je bila tvoja predusretna milost, što je pripravljala moju volju prije nego se ona probudila sa svojim željama. To je bila tvoja ljubav, što se nadvila nada me od krštenja moga, vrebajući čas, kad će se otvoriti moje dječije oči. Ne, nisam pošao u susret ja tebi; nisam ja vikao u bezvodnoj pustinji prema dalekom i bezbrižnom Bogu. Nije moja riječ ili moj poziv započeo u meni djelo milosti. Ti si izvolio, u šutnji, spontanim milosrđem, da se pobrineš za me. — *Ut diligeremus dilecti sumus, ljubio nas je, da ljubimo,* — ljubav Božija prema nama, početak je naše ljubavi prema njemu.

I iz poštovanja prema tom tajanstvenom djelovanju, prema toj božanskoj šutnji, u koju je zaronilo korijenje mojih zasluga, mislim da će mi biti dopušteno i korisno, da šutke odgovorim i da ti prikažem moju nijemu počast.

Šutnja je uvijek rječitija od govora, jer je dublja i potpunija. Šutjet ću pred tobom i moja će duša sličiti mirnoj i vedroj noći, koja je samo prividno nepomična i u kojoj sve radi na tom, da obnovi ono što će zora osvijetliti.

Moja te je šutnja dugo čekala, i sada još, u dnu moje duše, jedna riječ nije nikad bila izgovorena, ima jedno mjesto, ostavljeno za *amen* vječnog života. Dugo sam te čekao, znao sam, po vjeri, da si vrlo bliz, ali sam poštivao rokove tvoga očitovanja i ure, koje si odabrao, da se pokažeš dušama. Moja je šutnja možda počast smjernosti kao nepomičnost straže pred vratima narodnih dvoraca, i kad dugo ništa ne činim nego šutim za te u sebi, ta šutnja ispunja moju molitvu, kao što ona ispunja neizmjernost neba u knjizi Otkrivenja.

To je stoga, što to nije mala stvar uspostaviti u sebi šutnju i ja se divim onima, koji bezazleno, smatraju ovu nutarnju šutnju kao polaznu točku a ne kao mučan rezultat. Šutnja pri hajci, kad su psi otkrili trag; šutnja kod lasta, što su se skupile pod vijencima za svježeg rujanskog jutra; šutnja u mojim požudama i u mojim lakoumnostima, u mojim željama i mojim groznicama, u mojoj nesređenosti i u mojim tvrdoglavostima, šutnja kad čekić udara po nakovnju i kad turpija spopadne čelik, kad me načmu opore riječi i razočaranja, kad me surovi udarac kušnje zbaci sa sedla; to neće uvijek biti mirna i slatka šutnja djeteta koje počinje drijemati; kadgod će to biti junačka i grčevita šutnja pacijenta, koga operiraju bez kloroforma i kome živom pile kosti.

Vjerujem, moj Bože, da te ovakve šutnje najviše slave, kao u crkvi u času pretvorbe, kad pod svodovi-

ma sve zamukne. Vidio sam šutljivih suza, od kojih si ti sigurno učinio vječno biserje: suze pune predanosti, bez gorčine i bez mržnje i koje su dobre, jer su istinite. I vidio sam onih šutnja, koje znače svečani pristanak, koje su iskrenije nego najrječitiji izrazi i u koje se čovjek umata kao u posljednji mrtvački pokrov.

Kad se ti pojaviš, šta da ti reknem? Kad dođeš da me uzmeš u posljednjem danu, zar ću te moći s govorima dočekati? Velika šutnja, kojom ću pristati ili zanijeti se, bit će moj jedini odgovor i ja bi htio da ga danas već pripravim, šuteći.

Nisam kršten u ime svoje, nego tvoje; ne traži se od mene da govorim, nego da budem; ne da pričam o kreposti, nego da je pustim rasti u sebi, kao ruže što hoće da se rascvatu, i raspuknu u svojim kaležima, koji su postali pretijesni. Svi bi moji čini trebali, da sežu svojim korjenjem u nutarnju šutnju i jedan duboki zakutak moje duše ne bi smjeo da zna za buku i uzrujavanje.

Da bolje radim, da življim načinom pomažem tvoje nadnaravno djelovanje, treba da ugušim šum u sebi. Prikazujem ti skromni plod svoje šutnje. I u ovoj šutnji pobijeđena je moja nutarnja rastresenost, sve one brojne požude, koje mi s bukom otimlju mir. I u ovoj šutnji ima jedno priznanje, priznanje da izvan tebe nema odmora, koji bi bio djelotvoran i da treba samo pustiti da se tvoja punina izlije na moju bijedu, pa da izmaknem smrti. I u ovoj šutnji ima velika, mirna i uporna želja, da se ustalim u onom konačnom i vječnom i da izvedem mirnu istinu iz zbrke i nereda mojih ludosti. Moja je šutnja tvoja pobjeda.

Prihvati, Gospodine, ovu žrtvu, i ako se nevjernik čudi i smije ovom sićušnom daru, daj da njegovo čuđenje ne uzdrma nikad moju vjeru, i ne daj da posumnjam u to, da ti se šutnja dopada.

Nosit ću ovu šutnju u svim svojim djelima, ali ne kao stari pogani, samo zato da mogu paziti sam na se i da se nikakav zavoj moje toge ne bi pokvario. Neću šutiti zato, da na sebe mislim; ni zato, da mogu promatrati idealni sjaj tvoga zakona, ni da se kriomice divim osobinama Mudraca, koji je uvijek svoj gospodar i koji po razumu ravna svim svojim djelima. Sva je ova filozofija odveć siromašna za tvoje učenike, i kad oni šute to je stoga, da te slušaju, da ti ostave mjesto, da ne ometaju tvoje djelovanje, da te puste da ih izrađuješ kako si zamislio. Ova šutnja nije zatvoren prolaz, nego put kroz kog se dolazi i jedino sredstvo što ga nemoćni imamo, da surađujemo s jedinim učiteljem svojih duša.

I ako moje riječi budu klijale samo iz zrnja šutnje, ako budu izražavale u meni samo tvoje misli o stvarima, moći ću se možda nadati, da u dan nevolje, nećeš pronaći nepotrebnih.

XXXVII.

Jugum meum suave.
Jaram je moj lagan.[1])

Gospodine, držim da su mnogi tvoji slušatelji, kad si izgovorio ove riječi pronašli ih smionim, da ne reknem ludim. Jaram tvoj, da je lako nositi! Sa svim zapovijedima i svim staleškim dužnostima, i sa svim neskladnim i vječnim obavezama? Tvoj jaram da je lako nositi! S opraštanjem uvreda i ratovanjem proti sebičnosti; usprkos našoj lijenoj naravi i velikoj brizi, što nas zaokuplja kako bi izbjegli svaki mučan napor?

Gledam oko sebe. Čini mi se, da se sve sjedinilo da opovrgne tvoju mirnu tvrdnju. Brojni su kršćani, koji nose samo polovicu ili trećinu tvoga tereta i već tako su posve satrveni. Čovjek ih vidi kako idu od pada do pada, smatrajući, da su zahtjevi kreposti neljudski i da ti odveć tražiš od naše slabosti. Ovi su zadržali samo dvije, tri zapovijedi od njih deset; oni ti daju samo nekoliko sati na godinu, časove vjerske službe, uz uvjet da budu dokoni pa joj mognu prisustvovati... I da je tvoj jaram lagan!

Ali, Gospodine, poslušaj, molim te, sve šta oni govore, ili bolje, slušaj, šta sam ja sam toliko puta

1) Pisac ne prevodi točno, nego sintetizirajući u jednu misao čitavu rečenicu Spasiteljevu: »Jaram je moj sladak i breme moje lako«.

rekao: Da tražiš manje, možda bi štogod dobio, mi smo kao ljudi, koje se oporezovalo iznad njihovih prihoda, i tvoje pretjerane zapovijedi ubijaju našu dobru volju.

Vous les voulez trop purs les élus que vous faites.
Ti hoćeš da tvoji odabranici budu odveć čisti.

Stoga kad nađem u Evanđelju ovu odlučnu tvrdnju: moj je jaram lako nositi, ne usuđujem se o tome početi razmišljati; bojim se, da je ne vidim kako se ruši pod prigovorima. Prolazim brzo, praveći se, da je nisam čuo.

Da se nisi prevario, ti, neizmjerna Mudrosti? Ili, da nisi možda, da privučeš naše plašljive duše, poput trgovaca, precijenio vrijednost svoje nauke i odveć hvalio korist, što je čovjek ima kad ti je vjeran? Čekam da osvijetliš noć moje nesigurnosti i da mi šutke objasniš svoje vječne riječi.

Tvoj je zakon jaram. Rabini su to rekli prije tebe, govoreći o sinajskim pločama. Tvoj je zakon jaram, i preporučio si, da ga hrabro uzmemo i da si ga nametnemo, — *tollite jugum meum super vos, uzmite moj jaram na se.*

Postoje dva načina, kako se može nositi jaram; jedan način, koji izgleda pametan a koji je potpuno lud; i jedan način, koji izgleda vrlo lud a koji je sasvim pametan.

Idem crpsti vodu i uzmem dva suda obješena za krajeve drvenog jarma. Zašto da stavim ovaj jaram na oba svoja ramena i da zarobim tako svu svoju slobodu kretanja? Zar ne bi bilo pametnije staviti

jaram samo na jedno rame, ostavivši drugo slobodno u druge svrhe; bit ću samo napola opterećen, nosit ću samo polovinu tereta? Varate se, vi ćete dvostruko nositi, jer ćete se osjetiti dvaput slabijim da podignete teret. Vaša je mudrost zalutala i vaš razum, htijući se dići nad božansku zapovijed, postao je ludošću.

A drugi, naivni, bezazleni, duše jednostavne i poštene, prihvativši božansku zapovijed, stavili su jaram Gospodinov na oba ramena, s glavom točno u sredini, spremni da prime sav teret i odričući se svake osobne nezavisnosti. Čini se, da ovi nose dvostruk teret, ali pogledajte ih kako idu, čovjek bi rekao, da ga samo polovicu nose: ovi tereti se uravnotežuju i desni izgleda da olakšava lijevog.

Kad čovjek nosi sav zakon Božiji i kad dapače doda zapovijedima savjete, to sve skupa postane lakše, slično kao što najbolji način da čovjek sama sebe ohrabri to je, da hrabri druge i kao što najuspješniji način da olakša svoju trpnju stoji u tom, da tuđu umanjuje.

Čovjek bi se htio pogađati. Kaže: vanjsku ću čestitost sačuvati; zadržat ću krepostan izgled, ali ne mogu *osim toga* nadzirati svoju nutarnjost i ravnati svojim tajnim željama. — Nemoguće djelo. Vi nosite jaram na jednom samo ramenu i nećete ga daleko nositi; teško je zadržati vanjski izgled čestitosti, kad nutarnji nered tu vanjsku čestitost čini vječnim licelicemjerstvom. Kad bi bdili nad svojim mislima, kad bi se pristojno držali u nutrini svoje duše, ne bi trebali da se *osim toga* brinete oko vanjštine, isto kao što se ni veseo čovjek ne treba brinuti da se pokaže veselim, ni mučno natezati mišiće smijeha.

Čovjek rekne: neću ići do teškog grijeha, ali ne mogu se obvezati da izbjegavam male lakoumnosti i vragoljasto udovoljavanje svojim željama; ne mogu da se odreknem sentimentalnog sanjarenja i odveć volim ono, što dobri Bog zabranjuje a da bi se ikad mogao od toga udaljiti. — Nemoguće djelo, sačuvati polovičnu čistoću i prolaziti kroz plamen a da ne zaudaramo goretinom i plamenom. Ali pitajte sve one, koji su iskreni, one, koji su jednom neopozovivom gestom predali Bogu sve svoje ljubavi, pitajte ih je li im žrtva bolna kao pakao, i oni će vam s uvjerenjem i bez ikakva pretvaranja odgovoriti, da nisu svijesni, da su kakvu žrtvu učinili i da ništa nije lakše nego ne računati. Onaj, tko u svom rječniku ima samo ove dvije riječi: *ništa* i *sve*, taj se ne zapliće tražeći količnike i ne gubi vrijeme na množitelje. Pita ga se šta daje: Sve; pita ga se šta zadržava: Ništa. S ove dvije riječi ulazi se u svijetlu vječnost i jaram Gospodinov nije izmrcvario rame ovih vjernikao, kao što je nekoć u legendi mrcvalira svoje nosače i kao što danas u svijetu mrcvari smiješna danaidski posuda sa dva drška, — nikad nezasićena ljudska požuda. Tereti dodavani teretima čine tijelo težim, ali dušu lakšom, — poput ptičijih krila, koja pritišću pticu, ali na koja se ona sama otiskuje, da se mogne dizati. — *Onus cuncta exonerans, teret, koji sve rasterećuje.* — To je teret, koji sve terete dokida.

XXXVIII.

Mirabilius reformasti.
Divnije si obnovio.

Čovjek ne može mirno pristati da ne bude ono, što mora biti. Ima u njemu naravna volja, koju na zemlji potiče milost, i koja mu ne da, da se posve uravnoteži na nižem niveau-u. Nešto u njemu viče jače nego svi namješteni govori, jače nego svo varavo govorništvo, nešto viče u njemu, kao žena što rađa, dok izabranik Božji, ne dođe na svijetlo. I jer čovjek ne može ne željeti biti ono, što treba da bude, on ne može da se pomiri s mišlju, da je nedonošče i da u njemu božanska volja neće više moći ostvariti svoga plana ljubavi. Nepopravljiv pad, to je vječno prokletstvo. Čovjek na zemlji ne može vjerovati, da je zauvijek pao i da je Bogu nemoguće izliječiti ga od svih njegovih bolesti, pa i od same smrti — *Deus cui soli competit medicinam praestare post mortem, Bog, kome jedino pripada pružiti lijek poslije smrti.*

Ima čovjek pravo. I kobnu zabludu o »nepopravljivu«, tu bolnu obmanu, koja poput raka izgriza — *ut cancer serpit* — velikodušno kajanje, nju moramo ukloniti, iščupati iz svojih duša, iz poštivanja prema milosrdnoj moći Spasiteljevoj.

Kaže se: pokvario sam svoj život, moja nevjernost pokvarila je moje puteve, zalutao sam među Madianite, htio bih se vratiti, naći opet sama sebe, postati

opet svježa i bistra duša, ona duša, koju su zablatili i okaljali toliki oblaci prašine. I tražim put i kuću oca; tražim opet posao i oruđe, sklonište i oproštenje. Znam, da će mi oprostiti; bojim se gotovo, da mi odveć brzo ne oprosti, pokazujući mi tako, da sam mu nekoliko ravnodušan i da mu nije puno stalo do mojih izdaja. Znam da će dokinuti prošlost, ali hoće li moći obnoviti moju budućnost? Zar nisam osuđen kao ratni invalidi, da ostanem sakat? Zar još imam pravo tražiti mjesto među odabranicima, ja koji nisam čekao u noći pjev pijetla i glas sluškinje, da ga se odreknem bez grižnje savjesti? Ništa mi on ne duguje; nemam više zahtjeva; štoviše, moji zahtjevi ponijeli su sobom, odlazeći, mnogo mojih nada i nekoliko mojih najboljih želja: nekoć sam mu htio prikazati zrele i baršunaste plodove; on mi oprašta što sam ih pustio da strunu, ali moja je košara sad posve prazna i ja gledam sa žalošću, koju ništa neće utješiti, što sam morao biti i što nikad neću biti za nj; šta sam mogao učiniti i čega moje ruke nikad izvršiti neće. Oprošteno mi je, ali sam sakat; svojom krivnjom, ja sam kao one kineske vaze, što ih je kakav nespretnjak srušio i koje su velikom strpljivošću ponovno sastavljene. Cimenta, ljepila, maza, kopča, svega toga, izdaleka, ne zapažaju možda neupućene oči i prividno porcelan izgleda netaknut, ali ja znam, da se učinjena šteta doista ne da popraviti i da djevičanstvo moga htijenja, svenulo zbog mojih pobuna, ne postoji više.

Sion, noli flere. Sione, ne plači. — O narode moj, utješi se, jer nepopravljiva nema. O vama zavisi, da se pokorom dignete isto tako visoko, možda još više, nego bi se bili popeli bez grijeha. Bog je imao s vama svoj plan, ne ukočen i slijep, nego gibak kao njegova milost i vijugav kao vaša nestalnost, on vas čeka još na raskršću vaših puteva, — *in medio semitarum* — i možete se po njemu uvijek popeti k svijetlu uskrsnuća. Vi ste se iznevjerili njegovome društvu? I sv. je Pavao to bio učinio, on se tada zvao Savao iz Tarsa, ali plan milosrđa izveo ga je iz njegove zablude i grijeha kao izabranu vazu i po ovom apostolu pogana došla nam je vjera. Zar je on doista, po ovom planu milosrđa, sakat? Vi ste teško javno griješili i postali ste drugima sablazan? Latinska Crkva drži, da Magdalena nije bila manje kriva a ipak za nju samu, što se ne čini za djevice, čita se u misi *Vjerovanje,* jer ju je njezina vjera u Spasitelja spasila i jer je prisilila srce Božje, da joj se divi. Zar plan milosrđa na ovoj pokornici ne vrijedi koliko i plan nevinosti?

Nastavite ove litanije, one su označene božanskim pečatom: Sv. Petar, koji će primiti stado tek kad se odrekao Pastira; sv. Augustin, koji će pripovijedati o milosti, koja ga je predusretala i o brizi Pastira oko izgubljene ovce, i sv. Franjo Asiški i sv. Ignacije Lojola i svi oni, koji su se vratili kao rasipnici, ne da budu svrstani među sluge, nego da prime krasno i *prvo odijelo — stolam primam.*

One, koje Bog uskrisuje, on ih ne liječi samo od smrti, nego i od bolesti od koje su umrli, i Lazar, kad je izišao iz groba, nije imao boju ni miris mrtvaca. Bio je za stolom, pričao je i Židovi su hrlili iz Jeruzalema, da vide ovog mrtvaca, koji je došao k životu; više nego životu, k zdravlju.

I kad je Bog vidio svoj prvi plan, nevinost čovjeka, uništen prvim grijehom ljudi; i kad je izbor prve slobodne volje, mjesto da pođe prema Dobru i Redu, iskočio izvan kruga prema propadljivosti i sebičnosti, zar je tada Bog doista nevidljivim kopčama i cimentom i kakvimgod postupkom obnovio svoje djelo, uveo svoj plan milosrđa? I zar je možda lažna riječ, što je svi katolički svećenici izgovaraju u svojim jutarnjim misama: *Gospodine koji si divnim načinom stvorio svijet i koji si ga još divnijim obnovio — Mirabiliter condidisti... mirabilius reformati?.*

Obmanu o nepopravljivu treba protjerati iz naših duša. Dobri je razbojnik sam prvi provalio vrata raja i ispunio u Crkvi vječnu službu. Zanos kajanja može biti jak kao smrt; znati, da nam je oprošteno, to je uvjerenje puno kreposnih klica, i oni, koji su bili sačuvani i koji su obnovljeni, jedni kao i drugi, moraju zahvaljivati Bogu, što im je dao vanrednu milost.

XXXIX.

In manus tuas.
U ruke tvoje.

Moj Bože, htio bi da s tobom razmatram o smrti koju si ti iskusio zbog nas. Htio bi da razmatram o svojoj smrti, o onoj smrti, koju ja ne poznam i koje bi se bojao, kad ne bi znao, da ona ne može prekinuti našeg razgovora ni promijeniti držanja moje volje srdačno k tebi obrnute.

Kadgod su mi strašnim riječima govorili o mom posljednjem danu; koji put su mi opisivali moj svršetak onako, kako bi to pogani činili, ističući naročito tvarnu propast tijela, trulež lijesa, samoću groblja, kao da bi ikad moja savjest pokojnika mogla biti zatvorena u drvenom sanduku, šest stopa pod zemljom i kao da bi tvoj učenik, iza smrti, trebao lutati po groblju kao utvare iz basana.

Moj Bože, sačuvaj me od svih nepotpunih i nevjernih misli i ne dopusti također, da me drugi zastrašuju navodeći me da sumnjam o tvom božanskom poštenju. Jer kadgod su mi predočavali moje posljednje časove u tako čudnim bojama, da je moje povjerenje u te bilo gotovo uzdrmano i ropski se strah stao rađati i širiti u meni.

Znam, da se oni, koji su svu nadu stavili u laž, moraju svakako bojati Istine. Znam, da pretvaranje traje samo neko vrijeme i da smrt žestoko strgne sve maske uz kožu prilijepljene. Znam, da će svi požudnici i ljubitelji prolaznosti upoznati oporu grubost *noćnog Lopova,* koji će mi oteti umišljeno blago. I ja volim poduku smrti, jer je ona čista i istinita, jer stavlja svaku stvar na svoje mjesto i baca svijetlo u pozadinu našeg života; volim je, jer je vedra, neizbježiva, i prema tome čvrsta i konačna; volim je zbog *sigurnosti,* što je oko sebe širi, kao točan račun, kao algebarska formula izvodeći jasno i riješavajući zadatke, u kojima se nespretni ljudi zapliću. Smrt pomete sve što je namješteno; ona iskorjenjuje svu šikaru.

Ali čemu se služiti tjelesnim strahom, što ga smrt ulijeva zato da se unosi nemir u poštene savjesti? Čemu, kao Turčin, sijati užas među ljude kršćane i u očaj nagoniti pravednika, čiji Duh preporuča da ne pomućujemo mira — *neque vastes requiem ejus, ne buni mira njegova ?*

Ti ne spremaš nikakve zasjede *in extremis, u zadnjim časovima* i ti ne kaniš, kao što to čine zlobnici, obavijestiti poštene duše onda, kad bude prekasno i kad se više ne može pribjeći sakramentima, da popravimo pogreške, što su potonule u našoj nemoćnoj zaboravi. Ti nećeš pobjednički potegnuti stare dugove onih, koji su te zaklinjali da se ne sjećaš bivših prekršaja. — *Ne memineris iniquitatum nostrorum antiquarum, ne sjećaj se naših starih grijeha;* onih naročito, koji su te na koljenima molili, da im podrekneš, šta ti sve duguju, i koji su htjeli da sve podmire *ad novissimum quadrantem, do posljednjeg novčića;* onih, koji su te molili, bez pretvaranja i kod

kojih srce, bez lukavosti, nije mislilo da ti išta odbije.

Bože moj, o svojoj smrti mogu razmatrati kao kršćanin, kao dobar učenik. Dosta će biti, da s tobom o njoj razmatram. Stoga u tebi hoću da završim — *In manus tuas, u tvoje ruke.*

Mogu o njoj razmatrati svaki dan, jer doživljujem je svaki čas. I ja pomalo umirem, jer predajem, jednu po jednu, sve svoje vrijednosti, božanskim rukama. Ti si uzeo moje dane, i moje želje i moje kušnje i moje tupe umornosti i moje žrtve. Ti si mi uzeo slobodu, ti si mi uzeo čak i sjećanje na tvoje dobročineće otimačine, i po vjeri, nadi i ljubavi, otišao sam daleko s onu stranu groba. Uistinu, kad moja smrt dođe, imat ću samo posljednju stvar da ti dadnem, imat ću samo kako kažu kršćani u svom jednostavnom govoru, da ti dadnem svoj posljednji uzdah. I da se pripravim na svoju smrt, ne moram se okružiti s mnogo užasa, kao oni, kojima si ti stran; ne trebam te se bojati, kao što se nevjerni narod boji osvetničkog Gospodara. Dosta je, da polagano tkam svadbeno ruho svoje duše, ruho, koje ću obući u odlučnom času, kad se budem pred tobom pojavio. Pojavio pred tobom? Ali moja svagdanja molitva stavljala me je tako često u tvoju prisutnost i vjera me uvjerava, da nikad nisi daleko od mene. Iza kako smo skupa radili na zajedničkom djelu, zar ćemo odjednom promijeniti držanje i zar ću vidjeti tvoje lice vjernog druga — *dedit socium, dao je druga* — izmijenjeno i razljućeno, jer moja duša, po tvom nalogu, prestaje biti sjedinjena s tijelom?

Moja smrt mora biti jedna tvoja pobjeda, kako bi mogao htjeti, da ona ne bude potpuna? Reklo se o prvim kršćanima da su lako umirali — *mori expeditum genus, narod vičan umirati,* — i ta lakoća bila je svjedočanstvo, mučeništvo[1]), predobivalo ti je nevjernike. Da, unaprijed prihvaćam, da me dođeš tražiti u čas i načinom, koji ti se svidi. Ne znam šta sam; ne obavljam sitničavog ispitivanja sve svoje prošlosti, moje pamćenje ima rupa i kroz ove rupe pobjegle su moje uspomene, koje bi trebale da me sjećaju mojih grijeha. Ali ti me poznaš, o ti, *koji sve znaš — qui cuncta scis,* — i ti me možeš učiniti dostojnim sebe, — *qui cuncta ... vales, koji sve možeš* — i ja znam, da si se ti tako često prigeo nad moju bijedu i cio je moj život osvijetljen tvojom dobrotom. Onda, kad budem prepušten svojoj prirođenoj slabosti i kad, ne mogavši više nositi težine svoga zla, siđem polagano u smrt, kao lađa koja tone, ja ne sumnjam, da će još tada tvoja božanska ljubav primiti me i siguran sam, da ti nećeš napustiti svoga djela, u odlučnom i opasnom času, u času kad budem zauzimao svoj vječni oblik, — *In manus tuas, u ruke tvoje* — hoću, da se priviknem svaki dan prelaziti u tebe. Moliti, to znači prepustiti se; moliti to znači s Bogom se sjedinjavati i odjeliti se od ostalog; mogu umrijeti moleći i moram moliti još umirući.

1) Grčka riječ to martirion znači prvotno svjedok. Mučenici su oni koji svjedoče za vjeru.

XL.

Sume et suscipe.
Uzmi i primi.

Savršenstvo se ne svršava s odricanjem nego sjedinjenjem. Ono ne čini od nas siromahe, nego bogataše; prvo blaženstvo tiče se onih, koji posjeduju kraljevstvo.

Stoga, proti svim fanaticima, koji su smatrali da je savršenstvo u sakaćenju ili odricanju Crkva je mirno držala, da krepost znači obogaćenje, razvitak bića, način kako čovjek postaje više čovjekom, i da krepošću nasljeduje puninu božanskog bića, učestvujući u njoj. Smrt nije posljednji stupanj, dapače ni onda, kad se radi o tjelesnoj smrti, jer uskrsnuće nas čeka. Smrt je samo rađanje, prolaz; smrt i odricanje su uvjeti drugog, punijeg života; uvjeti porasta, koji odmah dolazi. Čovjek se oslobađa svoga nižeg ja samo stoga, da potpunije prepusti božanskoj milosti viši i pravi ja, s kojim se jedinim može izmiriti a da ne padne.

Voditi srca velikodušnosti, to ne znači svaki dan ih malo više sakatiti; sumnjiva bi bila pedagogija, koja bi označivala razdoblja napretka sve težim i težim djelima, kao što se na utakmici skakanja u visinu, iza svakog pokušaja diže vrpca, koju odjednom treba preskočiti. Napredak se ne mjeri po svladanoj teškoći, nego po djelotvornoj ljubavi, i jedno

lagano djelo, svo prožeto milošću, a koje proizlazi iz jednodušne volje, može biti dostojnije Boga nego kakav senzacionalni i dramatski junački čin. Ima mnogo načina kako se može biti mučenik i oni, koji najbolje svjedoče nisu oni, što najjače galame, nego oni koji su potpuno s istinom, koju potvrđuju.

Savršenstvo u punini to je ljubav, a ljubav je nešto drugo nego osjećaj nježnosti. Ona je potpuno i djelotvorno prepuštanje očinskom gospodstvu Spasiteljevu. Dotle treba voditi duše, koje je Krist otkupio; do kuće u Emausu i zaseoka Betanije, jer život vječni, započet ovdje na zemlji svetošću, stoji jednostavno u tom, da budemo sjedinjeni s Bogom.

Kakva će dakle biti molitva potpune velikodušnosti, i kad će se u duhovnim vježbama moći reći učeniku: Pođi, sad nemam više nikakve tajne da ti otkrijem — *omnia quaecumque audivi a Patre nota feci tibi, sve što sam čuo od Oca pokazao sam ti?* — Koja će biti posljednja riječ, iza koje ćemo staviti posljednju točku?

Posljednja riječ ove velike škole odricanja još je riječ punine: *dives sum satis, nec aliud quidquam ultra posco, bogat sam dosta, niti šta drugo tražim,* — dosta sam bogat, ništa više ne iščem, imam sve što hoću. *Haec mihi sufficit, to mi je dosta,* — ono, što posjedujem dosta mi je i tvoj dar nadilazi moju želju.

Tvoja ljubav i tvoja milost, to jest tvoja ljubav u meni, i moja ljubav u tebi, molba i odgovor, tra-

ženje i nalaženje; u našim tako pomiješanim ulogama, o Gospodine, da li sam ja molba ili ti? Ti si me tražio i našao, ali tvoja je milost htjela da te tražim i ja tapam dotle, dok te ne uhvatim, — *tenui eum nec dimittam, uhvatio sam ga i neću ga pustiti.* — Ti si me pitao i ja ti odgovaram; ali tvoj mi je duh dao da tako često vičem tvoje ime i ja sam te ispitivao kroz dugi niz svojih umornih dana, kao što čovjek ispituje obzorje, na kome treba da izbije jedina nada.

Punina je vrhovna stvar i kraj kome idu sva poštena srca. Napredak ne stoji u tom, da dajemo uvijek više zato da imadnemo manje, nego da uvijek bolje dajemo kako bi sve više i više postajali onaj, kome se dajemo, kao što čekić, koji se daje kovaču, postaje kao njegova produljena ruka, kao duh koji se daje istini te joj bude sličan.

Sume et suscipe, uzmi i primi, — konačna molitva bit će molitva sjedinjenja. Uzmi Gospodine, i učini moj razum svojim, da naše misli budu zajedničke i da o svemu sudim po tvojoj mudrosti, nadahnjujući njome svako moje mnijenje. I tada će moj razum biti svet ostajući ono što jest; ne treba ga uništiti, njega, koji sadržava moju vjeru i koji te neprestance pokazuje prisutna. Uzmi moje pamćenje, primi ga kao svojinu, ravnaj njime, da i ono postane neka vrsta božanskog pamćenja, čuvajući samo uspomenu na tvoja dobročinstva. Ne treba ga uništiti u meni pa da mi molitva bude uslišena: ne treba da budem savršen, da se ne sjećam više svoga krštenja

i tvoga utjelovljenja, da ne znam za Betlehem i za Križ i da zaboravim u nesvjesnom bunilu sve, čak i ovu samu molitvu i duhovne vježbe, koje su je pripravile.

Uzmi moju volju i učini svojom svaku moju želju. Tvoja milost u njoj djeluje još od prije vremena nego se moj razum probudio, a i spontanim izražajima moga poriva tajanstveno ravna tvoja nadnaravna Providnost. Tvoja nadahnuća moraju ravnati mojim nagonima; Gospodine, daj da naše volje budu istovetne i da se ni u čemu ne odijelim od tebe. Moje će sposobnosti biti tako pobožanstvenjene i između tebe i mene neće se više moći naći različitih početaka djelovanja. Naš će sklad biti tako dubok, da će postati vječan. Pa zato ne htjeti kao ti, izgledat će mi isto kao počiniti samoubojstvo. Ne treba, zato da uništiš u meni sposobnost htijenja i ne obavljam ove dane mučne askeze zato, da postanem bezvoljan. Bez sumnje, jer se predajem u tvoje ruke, primam sve pa i to, ako je tvoja Providnost odredila za moje dobro. Ali nije pravi predmet moje molitve ta nesreća, niti uopće promišljeno upravljam k njoj oči kad molim svoj *suscipe, primi.* I neću vjerovati da nećeš uslišati moje molitve, mene koji još imam razum, pamćenje i volju: Nisam tražio da postanem ništa, nego po tebi molit ću, da postanem jedno s tobom.

XLI.

In medio ecclesiae.
U sred crkve tvoje.

Nema ništa bolje na zemlji od molitve, i najbolja molitva to je dakako molitva Crkve, jer je to nepogrešiva molitva Krista, koja se nastavlja i koja uvijek djeluje. Nikad se neće dosta reći o izvrsnosti ove doista liturgičke molitve, i koliko ona nadmašuje molitve, u kojima bi kršćanin govorio samo u svoje ime i samim svojim ovlaštenjem.

Ali treba ipak znati, gdje se nalazi ova molitva Crkve i po kojim se je znacima može prepoznati? A i kad je čovjek priznao njezinu izvrsnost, treba paziti da ne prezre sve što nije ona i sjetiti se da je Stvoriteljeva mudrost postavila na svodu nebeskom mnogo zvijezda da svijetle. Ono što je najmanje ne gubi pravo da postoji pred najvećim, i ima mjesta za mnoge sobice u ogromnoj kući očevoj, i, Crkva upotrebljava da tu kuću sagradi sa zlatom za svetohranište, drvo za grede i bezoblični malter za zidove; ono što je izvrsno nije uvijek i svagda najprikladnije.

Svećenik, što u ispovjednoj tajni, s uskom stolom preko svoga crnog talara, odriješuje tihim glasom nepoznatog pokornika, taj svećenik ispunjava tu, usprkos potijesnih odredaba teoretika, pravi jedan liturgički čin. Jer u ime Crkve i njenom vlašću on

ponovno prima u ovčinjak izgubljenu ovcu; vrijednost njegove geste ne mjeri se po njegovoj talentiranosti ili njegovoj kreposti ili njegovom iskustvu, i taj je svećenik u službi puka Božijeg kad oprašta; on je obdaren darovima milosti, on je božanski.

Dakle, da čovjek moli s Crkvom, da djeluje u njoj i po njoj, nije potrebno da se javno pokazuje, i nije vanjski čin bit liturgije. Liturgija po sebi ne pretpostavlja ni sjaj ceremonija, ni prisutnost skupine, ni sjaj uresa, ni čar u kretnjama, ni ljepotu melodija, i u tihoj misi Crkva ne djeluje manje nego u svečanoj. Ove dvije mise, ukoliko su javno služenje žrtve, nisu različite vrste, i njihova je vrijednost bitno istovetna.

Jer Crkva nije samo vidljiva skupina vjernika, koji prisustvuju misi, ili zbor bogoslova, koji zajednički pjevaju psalme; liturgija se ne sastoji samo od manifestacija. Brevijar, što ga moli kakav pomoćni kapelan, usred samoće, isto je tako crkven kao i velika služba pjevana u zboru; i sveti Otac Papa ne moli drugačije svoje kanonske ure.

Jer ova veza, što okuplja Crkvu jača je i intimnija od jednostavne blizine ramena uz rame skupljenog puka; i kad su vjernici raštrkani, oni ne prestaju biti stado. Veza Crkve, to je Duh Kristov a da čovjek radi u njezino ime, ne treba to glasno reći. U bezvodnoj pustinji i u kabinama brodova, u svim vremenima, u svako doba, oni koji su primili duh Kristov, njezini dakle službenici, mogu djelovati u njezino ime. Dosta je da ispunjavaju čine svoje službe.

Sve je drugo sporedno; no to ne znači da se može zanemariti ili da je bezvrijedno.

Moj Bože, daj da sve više i više cijenim, dapače i pod vrlo skromnim oblicima, tvoju vječno suvremenu gestu, u tvojoj hijerarhičkoj Crkvi. Daj mi da ljubim sjaj tvoga kulta i da se veselim za te s ponosom, kad na Uskrs, poput slike nebeskog Jeruzalema, sjajno uresimo s pjesmama i svijećama jednostavnost velike tajne, i kad veličajna glazba ponese skupa sve naše molitve, — *in cymbalis benesonantibus, in chordis et organo, sa zvučnim cimbalima, sa strunama i glazbalima.*

Hoću da ljubim sve ono, što je spomen i preostatak prošlog štovanja Boga, i dopadat će mi se ako se, iz poštivanja prema onima koji su bili prije nas, sačuva ili obnovi i sam način kojim su te oni štovali. Zar na Veliku Subotu vršilac obreda ne udara o kamenčiće pokušavajući da iz njih izbije novu vatru? Dobrohotni obrednik, tako pun tvoga duha, nije htio da izmijeni ovaj starinski postupak, ali ja znam, da vršilac obreda ne uspijeva više, — u tolikoj smo se mjeri od tog odvikli, — da kremenom proizvede vatru. Iz njega izlaze samo neodređene i slabe iskre, i plamen svjetiljke, što sja pred tvojim svetohraništem, nije se zapalio o te kamenove. Svejedno: liturgija ne sastoji u ovoj ili onoj starinskoj gesti i ona se ne nadahnjuje prošlošću, nego vječnošću. Samo tvoja nauka i tvoje milosti su nepromjenljive, jer tvoja nauka i tvoja milost, to si ti sam od nas posjedovan.

Hoću da ljubim kršćansku uspomenu i kršćansku prošlost; hoću da ljubim također, moj Bože, dragu, lijepu katoličku sadašnjost; hoću da ljubim današnje štovanje Boga, štovanje, koje je prilagođeno teškim potrebama života; hoću da ljubim pobožnost Presv. Srcu i lurdsku špilju i večernji blagoslov pred presvetim Oltarskim Sakramentom s narodom u našim velikim gradovima. Dok se izvan crkve sve giblje pobješnjelom ritmikom, koja nas ubija, tvoj narod, odijeljen od meteža što vrije u sjaju svjetlosti i buci teških prevozila, došao je večeras u ovu malu kapelicu predgrađa, gdje Marijina djeca pjevaju naivne melodije kao što se pjeva po obiteljima. Daj mi da ništa ne prezrem od ove pobožnosti, koju nadahnjuje tvoja milost i koju tvoja Crkva bodri. Daj mi vrlo veliko, vrlo široko srce, bez isključivosti i bjesnila; spremno da blagoslovi dapače i ono što ne razumije, samo ako tvoja Crkva nije osudila.

Ti si vječna sadašnjost. Kad se ispovijedam, ispovijedam se pred svim zborom vjernika, nevidljivim, ali djelotvornim, optužujem se i zaklinjem, — *omnibus sanctis et tibi Pater, svima svetima i tebi, Oče . . .* — Daj, da sve više i više razumijem kako svojom nutrinom zavisim o toj vječnoj liturgiji, po kojoj mi je došlo pravo blago. Od mog krštenja pa do zadušnica spašavat će me javna molitva Crkve, i onda dapače kad se ne obavlja javno, jer ti si svagdje, gdje se radi u tvoje ime, a ne samo tamo, gdje tvoje ime odjekuje i ne treba te ići tražiti u grobovima, tebe, koji ideš pred nama u vječnu Galileju.

XLII.

Domus negotiationis.
Kuća trgovačka.

Duh molitve nailazi u nama na otpor. Kao odapeta struna, mi pod udarcima događaja puštamo samo smiješane i mutne glasove, a nikakvu zvučnu i jasnu glazbu.

Čim Bog uđe u nas da nam govori, čim njegovi prigovori ili upute pokažu se kao da hoće prodrijeti u naš hram, rulja trgovaca, što su se smjestili pod trijemovima uzbuni se i ne da mu proći.

Jer duša je moja kuća, u kojoj se trguje i u kojoj je zakon korist, na koju se računa. Ja trgujem i računam i zovem ovu osrednju spretnost mudrim iskustvom, krepkim zdravim razumom, upućenom i poželjnom razboritošću. Da vidimo dakle, da me Bog neće možda prevariti; nema li u njegovim prijedlozima kakva zamka i da li on ne traži kakve pogodnosti meni na štetu. Moram ispitati njegove želje, da vidim slažu li se s mojim zahtjevima; treba da ugovorim, obzirom na njegove zahtjeve, kakav mali *modus vivendi, način života* i da stvari uredim tako, da dobijem popust na dužnostima i rokove u plaćanju.

Ali sve, što se s Bogom pogađa spada u idolopoklonstvo; i ogavno poganstvo, koga još nisam uklonio, pokazuje mi sve u vidu zemaljske koristi, kao žutica s koje žuti zjenica žučljivca. I kroz svoje namještene očale i opsjenu mojih slabosti ja počinjem misliti, da se nas dvojica, Bog i ja, svaki na jednoj strani stola, možemo pogađati o uvjetima naše kupoprodaje.

Slušam onoga, koji govori u meni. Pred mučnom žrtvom on se povukao mrmljajući. Bah! drugi bi učinili kao i ja. Potrčite za osobom, koja tako govori: uhvatite je i odvedite je posve na svijetlo i pogledajte joj dobro oči. To je poganin. Sigurno da ona nikad nije bila krštena. Ima dakle u vama, u području vaših misli, prostranih divljih pojaseva, gdje krepost križa još nije prodrla. Jer ne radi se o tom da znamo šta bi drugi učinili, niti to šta su učinili; ne radi se o tome da ravnamo svoje ponašanje po onome što rade naši susjedi, nego da slušamo Boga, koji od svakoga traži njegovu mjeru i koji nas sudi po svojim darovima.

Bog, s kojim se raspravlja, Bog kome se niječe nešto, nije više Bog nego idol: jer u zbilji on je Bog samo stoga, što je Jedini i Vrhunaravni Gospodar.

Domus negotiationis, kuća trgovačka. — Slušam onoga, koji govori u meni. On je upravo otklonio jedan čin požrtvovnosti i on se opravdava govoreći: Kud bi čovjek došao da uvijek rekne *da?* Ne usuđuje se dodati svojoj rečenici optužiteljskih riječi, koje bi izrazile pravi smisao; ne usuđuje se reći: Kud bi čovjek došao kad bi *Bogu* uvijek trebao reći *da?* Potrčite za njim, uhvatite ga, pogledajte ga pri svijetlu: njega, što ovako govori u vama, to je poganin. Nikad on nije bio kršten u ime Kristovo, koji je za nas sve

umro i koji nas je do kraja ljubio. Kud bi čovjek došao? Ima dakle granica, zapreka, jaraka, koje Bog nema prava da prekorači! Ovdje sam ja kod kuće, a tamo on. Kad on prekorači i kad prisvoji, imam pravo, da ga s poštivanjem prevedem u *njegovo* područje. Ali to je idol, to je jedno staro zaštitničko božanstvo, duh šume ili vrela; to nije pravi Bog, koji je svagdje gospodar i svagdje kod kuće. Kad se nagađam s njim o pravcu granica, ja bulaznim i hulim. Ja sam u njegovoj kući i on nikad ne prisvaja kad razvali ogradu mog zatvorenog vrta.

Domus negotiationis, kuća trgovačka. — Ja slušam onoga koji govori; on je kleknuo, izgleda po svemu da se podvrgao i na oltaru vidim njegov dar, obilan i skupocjen. Sve je dao... Da, sve je po prilici dao, a među zubima mrmlja: Sve, sve ću dati, osim... ovo ili ono. Zadržao je *in sudario, u rupcu* potajno blago, jednu stvar, koja nije moguće ništa, jedan otpadak, kome samo njegova sklonost daje vrijednost. A eto, ipak, na vagi velikodušnosti ova praznina, ovaj nedostatak, ta stvar, koju se nije htjelo dati, važe više nego sve što se dalo kao otkupninu; i eto, od sve te žrtve pogled se pravog Boga odvraća, jer on se ne želi obogatiti opljenivši nas, nego pomoći našem siromaštvu. A to nije siromah, jer je lakom kao kakav vlasnik i još više. Dat ću sve, osim ono što zadržavam. Obmana, poganska laž. Onaj, koji tako gori divljak je i prostak, on nikad nije bio kršten u Duhu i u vatri. On ne zna šta čovjek duguje Bogu.

Nesreća razdvojenog htijenja. U svojoj smetenosti vi čujete samo nutarnje povike i vaša buka lišit će vas zauvijek pravog djelotvornog i veselog odmora.

Vaša duša nije kuća trgovačka, ona je po svom pozivu svetište u kome se klanja. Zašto ste zakrčili predvorja svoje duše s vašim *ako*, s vašim *ali*, s vašim ograničenjima, s vašim zakašnjenjima; zašto ne pomognete Gospodinu da poisprevrće sve stolove mjenjača, što zamijenjuju smrtne vrednote jedne za druge i koji se obogaćuju samo s onim što ubija? Zašto ne bi dopustili Kristu, da uđe u svoju kuću, kao vladar, kao neosporni Bog, koga se na koljenima s poniznošću dočekuje? Neka odu Gospodine, žalbe, prigovori, zlovolja, sav taj narod Jebusejaca i Amorhejaca,[1]) koji prave nered u mojoj svetoj zemlji, da ti vladaš u meni mirno — i zauvijek.

Domus negotiationis, kuća trgovačka. — Molitva će moći doći do početaka moga rada; ona će moći prožeti sve u mom životu, ako se odlučim da uklonim svoje poganstvo i prestanem se zaklanjati iza glupih načela lažne mudrosti, i da — stavljajući svaku stvar na svoje mjesto, — shvatim, da tvoje mjesto, o moj Bože, nije prvo, nego jedino. Jer ostalo nije ništa, osim ako je u tebi, i ti nisi prvi po redu u jednom nizu, i mi ne smijemo s tobom svršiti, da na nešto drugo pređemo, jer ti si potpuno najviši i stoga se s tobom ništa ne može uspoređivati.

1) Aluzija na te poganske narode, koji su ometali sveti život Izraelaca.

XLIII.

In laudem Dei.
Da Boga hvalim.

Već odavna mi se govori, da sam stvoren zato, da Boga hvalim, da je slava Božija jedina svrha moga bića, i svaki put, kad sam počeo obavljati duhovne vježbe, naišao sam na ovu prvu i svečanu tvrdnju.

Ona je nesumnjivo istinita i Crkva ju je više puta proglasila takvom; ona ju je dapače točno izrazila na Vatikanskom Saboru: svijet kome pripadam, i ja zajedno s njim, stvoreni smo iz ništa jedino *na slavu Božiju — ad Dei gloriam* — i nijekati to, značilo bi biti izopćen.

Jer je to istina, mora da se njome možemo hraniti i ona mora moći uravnotežiti cio naš život. Dovoljno je, da je dobro razumijemo. Šta je ta slava Božija, o kojoj nam se govori? Ako je promatramo na ljudski način doći ćemo lako do tog, da mislimo, da je počast Bogu sve ono, što on *prima* od stvorenja, sva buka, što je mi činimo oko njegova imena i njegova djela i njegovih osobina. I zaključit ćemo, da je stvarno najsavršeniji čin u tom, da dajemo Svemogućemu, da se njemu dajemo, da proširimo njegovo Biće svojim djelovanjem, i da neumorno svijetom pjevamo *Sanctus, svet.*

Moj Bože, ja sam dugo živio u ovoj obmani, u toj nepotpunoj istini; mislio sam, da si ti neka vrsta

mogućnika, koji stvara bića, da se njima okoristi. Mislio sam, da tebi služiti, to je neka dužnost izvana nametnuta mojoj naravi, a da narav, po svom vlastitom zakonu, teži za svojim vlastitim dobrom. I učinilo mi se, da vidim neki sukob između tvojih i mojih zahtjeva, između služenja tebi, i moje veličine, između tvoje slave i moje koristi. Priznavao sam, da ti imaš právo postupati s nama po svojoj volji, ali činilo mi se, da se to pravo vrlo oštro primjenjuje i nisam uspijevao, da u svojoj molitvi izmirim filozofskog Boga, koji je sve stvorio za se i za svoju slavu i Boga moga *Vjerovanja,* koji se je utjelovio i koji je umro za nas i naše spasenje, — *propter nos, et propter nostram salutem, zbog nas i zbog našeg spasenja.*

Ali ipak tvoja tobom nadahnuta Crkva, dala mi je u tome svijetlih misli i neprevarljivu nauku, i dosta je da ponovno uzmem poduku crkvenih sabora pa da izbjegnem smrknutom izlaganju janzenista i nesigurnom sanjarenju štovatelja čovječanstva. Dä, ti si nas stvorio sebi na slavu i to je ono, što nam stvar objašnjava i to je ono što moramo razumjeti i potvrditi svom snagom svoje slobodne volje. Dä, u svemu, — od najmanje geste do najveće odluke — moramo imati Boga kao cilj, ali taj nas cilj ne vodi uništenju i ne dokida nimalo naše vrijednosti. Ne radi se o tom, da se uništimo nego usavršimo, ne radi se o tom da se umanjimo, nego razvijemo te da postanemo potpuno ono što jesmo.

Jer slava Božija ne stoji u tom, da Bog primi štogod od nas, čime bi se obogatio; ona stoji u tom, da se nama dadne ono, po čem prestajemo biti ništa. Slava se Božija ne sastoji od naših prinosa, nego od njegovih darova, a od naših prinosa točno utoliko ukoliko su njegovi vlastiti darovi. — *Coronas dona tua, kruniš svoje darove.* — Slava sunca nije ni u čem drugom, nego da razbija tminu, da rastapa snijeg i čini da žito sazrijeva; slava istine stoji u tom, da se daje dušama čineći ih slične sebi; slava je bure u tom da preda svoje bjesnilo šumi ili moru; slava je Božija u tome, da sve učini božanskim pružajući im biće i milost.Bog nije htio povećati svoje blaženstvo ni steći novih savršenstava — misliti takva šta značilo bi bulazniti i huliti; nego njegova slava stoji u tom, da pokaže svoje savršenstvo napunjajući dobrima svoje stvorenje. Primati ga dakle, to je savršeno djelo, koje istodobno ostvaruje najdublje želje moga bića. Tako njegova slava i moje blaženstvo nisu dvije suprotnosti između kojih valja birati uz cijenu trpnje, nego uzrok i učinak, početo i posljedak; početak i nastavak u jednom istom i nedjeljivom djelovanju. Nije moguće da moje blaženstvo stoji u drugom čemu nego u tom, da u punini primam Boga i da sama sebe posjedujem po njemu i u njemu; i nije moguće, da slava Božija u stvorenom svijetu stoji u drugom čemu, nego u davanju sama sebe. Jer ako se Bog ne dadne, ništa i nitko ga ne može prisiliti i ja postojim zato, jer se je on dao kao prvi kao uzrok

moga bića: ja sam bez prestanka predmet Božijeg djelovanja i ništa drugog nisam.

Ne slaviti dakle Boga znači zabraniti mu ulazak u se: znači ograditi se svojom sebičnošću, i kao tmina ne htjeti *shvatiti* svjetlosti.

In laudem Dei, da Boga hvalim. — Vanjska hvala ne znači ništa ako ne izražava ono potpuno prepuštanje Bogu, koji dušu obuzimlje. Znao sam dobro u dnu svoga bića, da njegova misao i moje htijenje moraju biti jedno, jer moja je narav njegova ostvarena božanska misao i moje najprvotnije htijenje, to je htijenje te naravi.

Ne trebam birati između Boga i sebe, jer sebe mogu naći samo u njemu; birati moram između svoga poslušnog i pravog ja, koji se slobodno podudara s čitavom mojom naravi i tako iskazuje slavu Bogu i slabog, nemogućeg i protivštinama ispunjenog ja, koji se dijeli sam u sebi i uništava se, ukoliko je za to sposoban, ne htijući da primi Boga.

Moje je biće nešto vrlo sveto; neću da o njem zlo govorim, kao oni kvijetisti, koji su si zamišljali da je uništenje najljepša počast. Shvatit ću, da ništa nije veće nego primit Boga, i da u mojoj sreći nema sebičnosti, čim je ta sreća — jer u skladu s mojom naravi — izražaj božanske volje i slave u meni. Moj Bože, mi smo mnogo više jedno nego sam ja mislio, jer sve što sam za se, po tebi sam.

XLIV.

Semivivo relicto.
Ostavivši ga napola mrtva.

Onih, što se miču na zemlji ima mnogo; ali onih, i žive možda je prilično malo. Onih, koji žive, 7ajući zdravlje duše možda je tek jedna odabrana ıpina. Ispod njih, nepregledna vojska prosječnih ılitavaca, svih onih, što ih u duhovnom govoru, s ıigom Otkrivenja, nazivamo mlakima.

Kad čovjek hoće da se oslobodi od božanskih ›na, zapadne u ruke razbojnicima, koji ga izuda-u i opljačkaju, pa odu. Njegove lude želje i ne-guće težnje vrebaju na nj na putu u Jerihon i avljaju ga napola mrtva pod udarcima. Moj Bože, o bi znati, šta je to mlakost, o kojoj mi se često jeteći govori; htio bi znati, da li sam ja, slaba-ı, među tima prosječnim ljudima, koji ti se gade, đu onim prostim ranjenicima, žrtvama prostačkih ːnjava, mračnih sukoba u malim ulicama i po ıkršćima.

Kad mi se rekne, da je mlakost neka umornost, ka sitost i duševna malaksalost, sjetim se, da sam ːnavao ta stanja i nemir spopadne moju dušu. Zar i proti meni također, kad sam umoran do dosade, l sam bez poleta, bez žara i bez krepkosti, zar će roti meni, kad sam žalosnog raspoloženja, odjek-ːi stroge osude, što se odnose na sve mlitavce, zar

ću stoga, sto sam sjetan i razočaran, morati se smatrati mlakim?

Prije svega, mlakost nije u osjećanju i slabo se označuje, kad se je prikazuje kao neko osjećajno stanje. Mlakost znači prije svega jedan stav volje, svijesnu odluku, promišljeno stanje. Ona ne stoji u umornosti propraćenoj tugom, nego u tom što čovjek promišljeno otkloni, da do kraja ide za voljom jedinog Gospodara. Ona se nalazi u svim dušama, koje unaprijed primaju laki grijeh i učine ga navikom.

Da znadnem jesam li mlak, nije dakle potrebno, nad sve ostalo, da promatram broj svojih pogrešaka. Taj broj može rasti i opadati a da se moje nutarnje raspoloženje ne promijeni. Dosta je da se prilike promijene. Najnestrpljiviji čovjek manje će se puta razljutiti, ako ga prenesemo na mirni Sion i ako ga okružimo samo ljubeznim posluhom. Njegova nestrpljivost, koja se manje očituje, nije stoga umanjena, i pogled koji ispituje srca ne ustanovljuje tu napretka. Moglo bi se dapače reći, da težina grijeha nije potpuno i odmah siguran znak mlakosti. Sveti Petar nije bio mlak u veče svoga odreknuća, i ima teških i naglih padova, kojih se gorljivi ljudi kao i svi ostali moraju bojati.

Ali *lakoća,* kojom čovjek griješi, otkriva unaprijed smišljeno saučesništvo s neprijateljem duša, i kad zlo dolazi u nas a da se ne uzbuđujemo, to je znak da ga je naša volja, potajice, unaprijed prihvatila. Onaj tko može iskreno reći Bogu: Gospodine odlučio sam da te ni u čem ne odbijem; hoću da ispu-

nim svu svoju dužnost i čitavu tvoju volju; ništa ne ostavljam, ništa ne sakrivam, predajem ti svu snagu svoga htijenja, taj je dobar sluga i vjeran učenik. On nije, on ne može biti mlak, a ipak, on će još padati. Njegovi padovi bit će mjestimične nezgode, iznenadno nijekanje njegove pređašnje dobre volje i da ih popravi, dosta će mu biti, s milošću Božijom, da obnovi svoje početno htijenje i da, tako da reknem, zatvori zagradu, koju je pad bio stvorio u njegovom životu.

Mlak čovjek, naprotiv, neće da iskreno izgovori riječ potpunog predanja. On će dati, ali do neke granice; on će se pokoriti, osim u nekim slučajevima; on predviđa i prihvaća svoje duhovne nedostatke i odlučuje, da se neće odreći neke stvari, koju mu božanska zapovijed, — iako ne pod teški grijeh, — zapovijeda da ostavi. Sklonost može biti od male vaznosti: hotimična lijenost, podržavana mržnja, neurednost, koja se pretvorila u trajnu ustanovu, svejedno o kakvom se točno predmetu radi, hotimično ropstvo, u rukama jednog zemaljskog tiranina čini kršćansku dušu mlakom.

Dva se čovjeka šeću putem. Prvi ide ravno, ali se spotakne o kakvu zapreku i padne. Kad se digne nastavi ravno ići; on nije pokvario sposobnosti hodanja. Drugi je šepav, on se neće spotaknuti ni o kakav kamen, on ne hoda teško, ali nijedan njegov korak nije prav; sposobnost je hodanja u njemu pogrešna. Sposobnost naših ćudorednih čina, to je naša slobodna volja. Kad je ova volja prava, ona sluša

svoj vrhunaravni zakon i pokorava se promišljeno i potpuno Bogu. Ovo pokoravanje ne dokida pogrešaka, ali ih se sviju odriče; ne čini pad nemogućim, ali ga čini nelogičnim. Čovjek može pasti, ali ne šepa, i kad se digne, opet pravo ide.

Kad je naprotiv volja iskrivljena i kad promišljeno neće da se Bogu potpuno pokori, — kakvagod bila pojedinačna djela poslušnosti, — to je htijenje šepave i nesavršene duše i zli čini, koji iz nje proizlaze logično će slijediti. Pogreška nije uništena, čovjek se je dapače ni ne odriče.

Sada, moj Bože, ja se promatram. Možda sam jedan od ovih pospanaca, koji nikad nisu mislili da zauzmu stav prema tvome htijenju; možda je čak moja savjest tako uspavana — *gravi corde, otvrdla srca* — i nesposobna da se probudi, ako je tvoja grmljavina ne probudi. — *Vox Domini confringentis cedros, glas Gospodinov, što cedre krši.* — Daj, da izađem iz svog groba. Ali možda sam također, posve svijesno, kao Ananija i Safira, razdijelio u dvoje svoj imetak, i možda sam držeći svojom požudnom rukom dio svoje volje, pristao samo da ti se prividno poklonim. Možda sam ti rekao: sve, ali ne ovo; umišljam si naime, da imam svojih prava, koja mogu istaknuti i ličnih dobara, koja treba braniti, iz bojazni da me Bog odveć ne opljačka. Da, tada sam doista među onim mlakima, čija ti se besmislena mlitavost gadi i nisam shvatio, da sam po svojim brazdama pljevu posijao.

XLV.

Obviam ei.
Njemu u susret.

Ima mnogo načina, kako mu se može poći u susret, i kad bi se brojilo njegove učenike na Cvijetnu nedjelju, negov bi ovčinjak bio prenatrpan. Ali on je bogata izgleda, raznoličan, zbunjuje našu lažnu mudrost i mi ne znamo, kad nam se rekne da idemo pred njega, u kakvom će nam se obliku pokazati.

Ići u susret smrti, neprijatelju, zloj vijesti, ići kao mornar u susret zlobnog oceana i divlje oluje, ići u susret noćnom Učitelju, ponoćnom Mladoženji, u susret Judi i četi, — *procedit et dixit eis, stupi naprijed i reče im* — u susret pravdi ili kleveti, to su sve različiti istupi, koji će mi možda biti nametnuti. Na obzorju moga života, koji se uspinje, na putu, kojim idu moji nepoznati dani, kakav mi se to susret sprema?

Gospodine, ne mogu lagati, ne mogu reći da je moja staza slobodna i da preda mnom nema ništa osim moje sjene. Vidim te kako zakrčuješ put, znam da ću danas kao jučer i kao sutra doći do tvog svagdanjeg zahtjeva; znam da si tu, neizbježiv i da si, — od svog dolaska na zemlju — kraj, do kog stižu svi koraci sinova ljudskih.

Vidim te. Tvoje usne još nisu progovorile a ja te već pitam, jer moja pospana mlitavost uzbuđuje

se tebi na domaku. I moje pogreške zbunjeno se dižu, spremne da se brane, kao četa, koju se uzbuni usred noći. Tvoj je dolazak svijetao i moja duša — kao šišmiši — voli, naravno, mekanu tamu sumraka.

Obviam ei, njemu u susret. — Svom težinom svoga bića i svom snagom tvoje milosti, evo sam bačen prema tebi i mi ćemo se sresti. Šta ćeš ti biti meni, pod kakvom ćeš se strašnom vanjštinom pokazati? I zar me moja bijeda neće potopiti kao valovi genezaretskog jezera, što su potapljali tvoga apostola, dok je prema tebi išao?

Evo nas sad, jedan prema drugome, i ćutim na svojim očima, koje se napola otvaraju, tvoj upereni, nepomični i svemoćni pogled. I sudbina će se moga života možda odlučiti zauvijek u ovoj posljednjoj minuti, kad te moradne shvatiti i kad, čistoćom srca, moradnem vidjeti šta je Bog.

Ovaj, što mi dolazi u susret nije vladar koji se ponaša pobjednički i raskošno, nije mirni vladalac kome mogu iskazivati počast propisnim molitvama, sjajnim obredima, poklonima i namještenim rečenicama.

On također nije nepopustljiv i strog Gospodar, koji svakome nameće dio teškog posla, tražeći kamate na svote, koje je posudio, žanjući, gdje nije sijao i sadio, gospodar, komu bi se služilo iz nužde i silom i kome bi čovjek, s oholim ponosom, vraćao dug.

A on nije ni jadna žrtva, koja traži jedino da se je utješi i ogrije, i kojoj bi dosta bilo saučešće i nježne suze.

Ne, ovaj, koji mi dolazi nije samo Gospodar komu se služi, ni Kralj, koga se štuje, ni žrtva, koju se žali, to je Krist-Otkupitelj na djelu, koji vječno radi na svojoj ulozi.

Krist-Otkupitelj na djelu i koji šutke traži neograničenu suradnju, dar poštena srca, žrtvu života za stvar veću od njeg samog i koja zaslužuje da se u nju uloži sva snaga. Krist-Otkupitelj na djelu, koji se muči i trpi, i koji svaki dan iznova započinje svoj teški, neprestance uništavani posao u zaboravnim i nevjernim ljudskim srcima.

Obviam ei, njemu u susret. — Sad mi doista on govori i traži jednostavan i muški odgovor. On mi ne kaže da sam pozvan k pobjedi, nego da u njegovu djelu ništa nije dovršeno osim njegova dijela, i da me prema tome moli da preuzmem jednu silno veliku zadaću. Ne, ništa nije svršeno, pogledajte oko sebe. Zar je svijet poprimio izgled Kristov? Zar je *oblik ovog svijeta* onakav kakav Duh Sveti hoće da bude? Zar je svijesno stvorenje povratilo se od rasula, noseći u svojim rukama cio svijet, da ga kao počast prikaže Riječi Stvoritelja? Ništa nije dovršeno, sve istom počinje i bolno se rađanje svetosti pripravlja — *initia sunt dolorum, to je početak boli.* — Ništa nije dovršeno, a sve je veoma teško. Zlo se ne iskorjenjuje a da se radnik ne okrvavi, i ako hoćete da se odazovete pozivu Krista, koga ste putem sreli, morate predati i glavu i ruke, i dati se čitav na nezahvalni posao, na skrivenu križarsku vojnu proti tamnim moćima, koje su okrutnije nego stari Saladin; morate pristati da živite od vjere, bez plaće, a da ne dočekate dan svoje žetve i sjaj svoje pobjede. Ništa nije gotovo a sve je vrlo teško, no možete izmaći poslu a da zato ne propadnete zauvijek. Jer Bog nije bez opoziva zatvorio svoj raj sebičnim račundžijama, koji se zadovoljavaju, dok su na zemlji, da izbjegnu teški grijeh. Da nas potakne, da dadnemo sve, da svoju sudbinu spojimo s njegovom, da se ne zadovoljimo vršenjem velikih propisa; da nas potakne da ga slijedimo do kraja, bez oklijevanja, on je htio da samo njegova milost bude u našim srcima i njegova bijeda u našem bližnjem. On je uzeo na se, da u nas stavi svoje želje i da u skrovitosti pripravi odgovor, što ćemo mu ga dati kad se pojavi na našem putu kao Otkupitelj na djelu — *Obviam ei, njemu u susret.* — Posve je nekorisno odgađati ovaj susret, vrlo je licemjerski prikrivati ga, i prolaziti mimo Kristovih želja, dok nas moli, praveći se da ništa ne vidimo i da ništa ne čujemo.

Nisu velikodušni oni, koji se pridružuju slavnoj povorci, kad sav svijet pjeva *Hosana.* Velikodušni su oni, koji su iskreno i promišljeno — ne obmanjujući se o mučnosti poteškoća, i znajući da će kamenje putem prokrvaviti njihove noge — odgovorili Otkupitelju: Svagdje, za sve i uvijek.

XLVI.

Semper orare.
Uvijek moliti.

Moramo se još na ovo povratiti, jer spasonosna poduka ne ulazi lako u naše prenatrpane glave i naše nikad nesmirene oči, traže izvan neprolaznosti ono, što treba da nas očara i usavrši.

Uvijek moliti. Osjećam se istodobno zanešen i zbunjen ovim nalogom, jer uviđam izdaleka, koliko bi jedinstva i mira unijela u moj život trajna molitva, ali ja također vidim vrlo dobro, bar tako mi se čini, da između moje vanjske djelatnosti i nutarnje molitve neće odjednom doći do sloge. Ako uopće do nje dođe. Da mognem razmatrati, nije li potrebno da prekinem svoj rad? Da mognem raditi i paziti pri svojim računima, u svom istraživanju, u svom umijeću, zar ne moram prestati moliti i započeti svoj posao?

I odavna već, Gospodine, tražim ravnotežu, pokušavam naći rješenje. Pokušavam ukloniti poteškoću tako, da zanemarim jedno ili drugo. I žrtvujem molitvu, izgovarajući se — ne bi li se umirio, — da više radim.

Jadna je to isprika, jer apostolski rad ne nadoknađuje nedostatak molitve i ništa ne može zamijeniti razmatranje, dapače ni požrtvovnost u spasavanju duša, dapače ni križarska osvajanja. Gdje

nema molitve, tamo je pukotina u božanskom djelu, otvorena pukotina, ma kakvo bilo vezivo, kojim je poderotina urešena. Zdravlje se ne nadoknađuje bogatstvom; neznanje ne zamijenjuju jaki mišići; oko ne može raditi mjesto ruke i čupati čavle sa zidova. Molitva je zasebna i potrebna djelatnost. Čitavo je pitanje u tome, kako je mi vršimo.

Moj Bože, nekoć sam pokušavao izmiriti rad i molitvu, domišljatim načinom izmjenjivanja. Pazio sam, da me dužnost preveć ne zaokupi, i čim bi osjetio, da sam u nju preveć zaronio, podigao bi glavu i duh prema tebi, i molio bi, popravljajući svoje nakane, zaklinjući za svijetlo ili moleći milosrđe. A zatim bi od molitve prešao opet na rad, skačući kao zatvorena ptica sa štapića na štapić, po tijesnom kavezu; onako po prilici, kao noge onih, što hodaju i koje se spuštaju na tlo samo da ne ostanu na mjestu. Govorio sam si, da bi moj život, — poput izmjenične struje, — uspostavio neku neprekidnost u molitvi, kad bi prekidanje posla silno učestalo i činilo mi se, da je u brzom mijenjanju htijenja jedini način da te pravo štujem, ne napuštajući svoga posla. Tako je naš razgovor sličio onim razgovorima, isprekidanim zvrčanjem telefona i defiliranjem posjetnika, i pazio sam i nastojao da posve usporedo ide dvostruki pravac rada i molitve.

Gospodine, sve mi je to bilo vrlo korisno i vrlo naporno i u tom neprekidnom tamo-amo hodanju uspio sam, tvojom pomoću, otresti se mnogoga ropstva. Ova stroga vježba zdrmala je do dna suvišne

sklonosti i nedostojne želje, i oćutio sam, kao kod zubi, koje treba iščupati iz naših vilica, kako su se mnoge moje nekadanje pogreške počele klimati u dnu svojih skrovišta.

A ipak, nije moguće da bi ovaj način izmjenjivanja bio jedini kojim se može u sklad dovesti rad i molitva. Ne treba da me molitva rastresa u radu; rad me ne treba rastresati dok s tobom razgovaram. Nije dosta, da se od vremena do vremena otmem onome što radim i okrenem pogledom prema tebi; nije osobito dobro prestati tebe gledati, da se živo povratim k poslu. Tako skakutajući, čovjek se izlaže da ništa posve i čitavim srcem ne učini; škiljeći u dva protivna smjera izlaže se, da ništa pravo ne vidi. A onda, najvažnija naša djela ne dopuštaju da budem prema njima, makar i letimično, nepažljiv. Kad govorim pred svijetom, moram se posve prigeti nad svoju misao poput konjanika, što se prigeo oko vrata konju dok trkom trči. Kad se od mene traže važni savjeti, moram slušati svom svojom dušom, kao liječnik koji kuca i ispituje zdravstveno stanje. Odvratiti pažnju na drugu stranu, to znači izložiti se opasnosti da ništa ne razumjednem i da na sve krivo odgovorim. Nemam právo da to činim i ti to nećeš.

Stoga ću gledati da stavim svoju molitvu, ne pokraj svog rada, kao sestru uz brata, nego u svoj posao, kao dušu u tijelo. Odnošaj između molitve i rada nije poput odnošaja susjedstva, pa ni vrlo velike blizine. Smisao rečenice nije bliz riječima, on je u samom sklopu riječi i on ravna svima riječima. I ne treba prestat slušati riječi, da mislimo na njihov smisao, ili prestati znati šta one znače, da mognemo dobro slušati. Molitva i rad treba da su poput osjećaja smilovanja i geste ruku, što se pružaju da dadnu, poput odluke da se bori i ruke koja grčevito hvaća za oružje; rad ne treba biti drugo nego vidljivo očitovanje vjerskog duha, kojim smo iznutra prožeti.

Jer Bog surađuje sa mnom; jer njegov poziv stiže prije svih mojih spasonosnih odluka i ravna njima, ne trebam se rastresati u svojim činima, da ga nađem i s njime se sjedinim. Molitva će ući u moj život, poput vode koja natopi pepeo, kao kvasac, koga se ne stavlja pokraj tjesta nego izmiješa s njime.

Moj Bože, sve je ovo lako odrediti, ali iskustvo me je podučilo, da je to teško u djelo provesti. Privlači me vanjski čar, tako mi je drago zibati sa slatkom glazbom svoje skrivene sanje i natapati se stvarima, kao da su one moja prava sredina. I ja sličim onim kukcima, što se prilijepe o varave i ljepive kapljice, što ih izlučuju močvarne biljke, i jer sam oteščao željama, kojih ti ne odobravaš i kojih nikad nisam mislio da ti podvrgnem, eto vučem se poput gmaza i ne mogu da se k tebi vinem. Jednog će dana moja duša morati dati mome tijelu pokretljivost i gipkost slavno uskrsnulih tjelesa. Molitva može na zemlji započeti taj posao, dokidajući moja robovanja.

XLVII.

Sperantes in te.
Uzdajući se u tebe.

U što da stavimo svoje nade? Onaj, koji se više ne nada gori je od mrtvaca i svaki je život pružen u budućnost. Nada nam je potrebna kao kruh. U što da je stavimo? U kakvoj će se sastavini ona očuvati, kao vatra, što se sačuva pod pepelom, kao svježa voda u sudovima, kao smrznuti snijeg u brdskim jarugama? U što da stavim svu želju, što je u meni, da se ništa od nje ne izgubi i da ništa od nje ne ugasne i da mi godine, što prolaze ne oduzmu ništa od moje vrijednosti i ne umanjuje sjaja sudbine, što me čeka?

Mi u svašta stavljamo svoje nade, onako na sreću, kao ljudi što se žure pa bacaju u zbrci u škrinje i ladice svoja raznovrsna dobra i ne nalaze ih više kad ih trebaju. Mi upropaštavamo svoju budućnost, kad se — u cilju da je osiguramo — pouzdavamo u lažne sile, trošna i nepoštena božanstva. I konačno, mi zaželimo prostih roščića, kojim se svaki dan hrani stado, što ga čuva rasipni sin; mi se konačno pomirimo sa svojom propašću i umorni od razočaranja, čeznemo samo za ukočenim mirom.

Zar nije čudnovato vidjeti na usnama tolikih kršćana, razočarani, gorki posmjeh, mjesto prvotne vjerske bezazlenosti? I zar ih je iskustvo, kako oni kažu, naučilo samo, da se čuvaju svega i sviju, zato da ostare u smrznutoj, neveseloj i sasvim poganskoj mudrosti?

Nije lako čuvati mladost svoje duše i snagu nadnaravnih želja. Većina je oko nas popustila, kao lukovi preveć napeti i koji više ne predaju svoje snage strijelicama... Oni hoće da žive samo mehaničkim navikama, koje potreba navija, dok one ne znaju za se; teže samo za tim, da se spuštaju niz kosine, zajedno sa svime što umire i srozava se među otpacima.

Oni tvrde, da su odveć želili. Ali to su varave riječi. Ne može se odveć željeti, kad je dužnost ljubiti svim svojim srcem i svom svojom snagom. Oni su slabo želili i preslabo i prenisko želili; želili su stvari, koje su smatrali uzvišenima, a koje su bile loše i prekomjerne. Htjeti se uzvisiti, to je često najveća prostota. Oni su nestrpljivo želili tisuće sitnica, u koje su redom stavljali svoje nade, kao djeca koja po cestama skupljaju divlje smeđe kestenove a koji ničemu ne služe. Upropastilo ih je razbacivanje želja; izgubili su se u množini poriva i dojmova.

Ja to dobro znam, moj Bože. Ja to znam i uvijek iznova započinjem i po džepovima sakrivam svoje male nade; uza se nosam kao kakvo blago, svoju budućnost i od sebe je samog očekujem.

Nadati se u svoju volju, i u svoje odluke, i u čvrstoću vlastite građevine, i u svoj razum, i u svoj

ugled, i dapače, nažalost! u svoju prošlost; nadati se u sve te mrtve i umiruće, to je ludost, ali ludost je uporna; ona je prodrla do dna naše mudrosti, i ti dobro znaš, Gospodine, da nije lako izaći iz sebe i osloboditi se onoga što čovjek jest.

Sve što tako strpavam u svoje džepove, svoje male sreće i svoje velike želje, sve je to stavljeno *in saccum pertusum, u šuplju vreću,* koja krade i vara poput nevjere.

Rekli su mi, da se u te nadam, i samo u tebe. Nagađam, da je u tome spasenje, ali ne znam još dobro, šta te riječi znače i kakovom okretnošću, da stavim u te, — koji si prividno tako dalek i tako nevidljiv, — želje što danomice kroza me prolaze. I kad sretnem one kršćane umorne i žalosne, što se tuže da su se uvijek razočarali, ne usuđujem se izasuti na njihovo nezadovoljstvo nauku o ovoj prvoj istini, ne usuđujem se reći im, da se u Boga jedino nadaju. Oni pronalaze porugu u ovom savjetu, kao da bi im se naklapalo o čem god; kao da ih se šalje u pustinju tražiti ljude obučene u mekano odijelo.

Šta onda znači nadati se jedino u te? Ne znači li to, prije svega, usredotočiti i nadzirati sve ove naše raštrkane želje, svesti ih na ono jedino potrebno i suditi o svemu u tvom nepokolebljivom svijetlu? Ako zalutamo, to biva vrlo često stoga, što nas naša griješna očna leća odvede od pravog puta. A vjera bi trebala biti u nama dosta jaka, da nam pokaže stvari u njihovom pravom snošaju i kako ono što je nevidljivo, sve nadvisuje.

Vrlo je bolno raditi oko toga, da se otresemo i otmemo sebi ili stvarima. Mrtvljenje pretpostavlja, ne da čovjek ubije u sebi svaku nadu, svaku molbu ili očekivanje, nego da pripitomi divlju volju i da obuzda bijesne ili lijene porive. Oni, koji si laskaju, da će doći do nutarnjeg sklada pjevajući pjesme i zavodeći sami sebe izlažu se opasnosti, da u sebi nađu prikriveni nered, kao što se pod zavojem zna naći zagnojena rana.

Ne razlijetati se; ne dati se zarobiti, jer zarobljen je onaj, koga drugi pokreće i potiskuje. Ne prezirući sadašnjosti, — što bi bila žalosna mudrost, — biti uvjeren, da je budućnost bogata i neizmjerno vrijedna i da naš Bog radi, a da mi ni ne znamo, oko naše vječne savršenosti; nadati se sreći, ne početnoj i običnoj, nego dijelu baštine, koja je obećana poštenoj volji; znati konačno, da nevidljivi nije otsutan, da je Krist sasvim blizu, tako, da nas se dotiče i vuče i govori nam i pomaže nas; ne zatvoriti se ni u kakvo mrzovoljno ili žalosno držanje i čekati, ne dar Božji, nego Boga sama, kao konac naših napora i kao početak svih zasluga. *Sperantes in Te, uzdajući se u Te.* Neka tako bude.

XLVIII.

Adaperire!
Otvori se!

Poznam osoba, koje objašnjavaju svoju mlitavost plašljivošću, i misle, dok tako govore, da su ispričane. Kao da bi plašljivost bila neuklonjiva mana, i kao da čovjek može opravdati svoju surovost pozivajući se na to, da je okrutan. Bili mi okrutni, plašljivi ili mlitavi, treba da se preobrazimo milošću, a ne da odobravamo svoje prirođene nedostatke.

A treba i da iskorištavamo svoje talente. Sama nam je riječ došla iz Evanđelja; i ona je puna tvrde nauke. Mi se prečesto zadovoljavamo s nekoliko negativnih kreposti; i ako nismo učinili nikome zla, smatramo se pravednim. Nismo dovoljno razumjeli, u čemu je grijeh sluge, koji je zadržao u rupcu zavezan talenat, što mu je bio dan i koji se zadovoljio, da točno povrati ono što je primio.

Jedna od najkobnijih obmana duhovnog života stoji u tom, da mislimo, da smo posve dorasli, pa tako postanemo zadovoljni sa sobom i stečenom krepošću. To je obmana skorojevića. Osoba, koje su bez velikog napora ili iza mučnih godina, to je svejedno, došle do nekog duhovnog bogatstva. Takve osobe izgube svaku vrijednost, čim se zaustave i kad, prestajući težiti naprijed, zaglibe na mjestu. Ovdje na

zemlji nema za kršćanina konačne veličine, kao što ni na putovanju nema potpunog odmaranja.

Kad biljka niče, spočetka vrlo brzo raste; sva snaga što je u njoj, prilagođuje se i okreće budućnosti. Ali kako organizam raste, ta se snaga, da tako reknemo, porazdijeli; jedan, sve veći i veći dio, bude zadržan putem, da podržava, sačuva i popravlja ono što već postoji, a jedan sve manji i manji dio upotrebljava se na to, da se grančice prošire i da listovi rastu na vrhovima grana; slično kao vojska, koja napreduje neprijateljskom zemljom i koja usput ostavlja svoje pukovnije, da si osigura saobraćaj i da drži posadu po osvojenim gradovima. I dođe čas, kad biljka više ne raste, jer se sva njezina snaga upotrebljava na održavanje. Drveće ne raste do neba. Kad prestane rasti, to nije zato što je naišlo na kakve vanjske zapreke, nego stoga, što u svojoj nutrini nema više snage.

Mnogi kršćani sliče na ovo drveće. Oni su se zaustavili u ugodnoj ravnoteži, i zadovoljni sami sa sobom, ograničavaju se na to, da se uzdrže. Krepost im ne izgleda stavom duše u kom čovjek uvijek za boljim teži, nego čestitom navikom mirnog života. Oni shvaćaju savršenstvo kao kakav pokoj, činovničku mirovinu, dovršenu službu. Čim čovjeku uspije, da njegove velike vanjske pogreške ne prave odveć muke, čim postigne da izmakne neugodnostima, komajima se plaćaju ispadi nestrpljivosti i vrludanja mašte; čim u miru živi sa svojom okolinom, počne ne-

marno drijemati i želi jedino da ostane onakav kakav je.

Ali ovaj je počinak varav i šilo nas mora do posljednjeg dana sprečavati, da ne zaspemo; šilo božanske milosti, onaj strašni poziv, koji je još više nego želja, koji je zapovijed: Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš, i nadiđite sve granice isti dan, kad ih dosegnete.

Klica, koja je zasijana u nas, nije ograničena snagom; onaj, koji daje da rastemo, to je Neizmjerni, Svemogući, i milost, koja započinje u nama djelo, bogata je za sve, što je za spasenje potrebno.

Moj Bože, daj da mi bude odvratno nevaljalo zadovoljstvo sa samim sobom. Ono je kobno kao opijum i laskanje. Daj mi mušku dušu, da sudim o sebi bez samodopadnosti i jedino u tvom svijetlu. Nedaj, da mislim samo na svoju prošlost; na usluge što sam ih učinio, na svoje smionosti i svoja junačka djela, zato da se mogu osloboditi mučnoga rada u času običnih, teških poslova, tražiti da me se pazi odnosno štedi.

Prezirati sama sebe to, bez sumnje, znači, ne umanjiti se, nego rasti; prezirati sama sebe i sve što sam učinio, kao što vojnik prezire sve bitke, u kojima je bio, dok ne dokrajči borbe; kao što bolesnik prezire sve liječenje, kome se morao podvrći, dok ne bude izliječen, i kao što čovjek prezire rečenice dok ih izgovara, dok nije postigao, kod svog slušateljstva, odluku ili uvjerenje, koje hoće da proizveđe.

Kad bi tako živio, ostao bi uvijek odlučan, uvijek radin u tvojoj službi, i naročito bio bi neprestance spreman da izvršim sve ono, što od mene traži više napora, više požrtvovnosti.

Teško je zadovoljiti se tim blaženstvom, nikad ne okrenuti glavu, otvoriti se svom svojom snagom svijetlu i dobroti. — *Adaperire! Otvori se!* — Trebao bi svaki dan slušati ovu zapovijed i mjesto da se zatvaram u svoje bogatstvo, da se uvlačim u se, u svoje zasluge, kao one životinje, što se smotavaju u se da spavaju, trebao bi da svaki dan bolje shvaćam tvoje tajne i jače preobrazujem svoje biće.

Ako se ti ne umiješaš, Gospodine, ja ću se oličiti u prosječnosti, ako ti ne budeš imao velikih zahtjeva u meni, tako ću se brzo i tako sirotinjski zadovoljavati sa svojim uspjesima; okorjet ću, u pravom značenju riječi, i pod svojom korom smatrat ću, da sam dobro zaklonjen, neću se više micati, moj će se život istrošiti u meni samom i za me sama.

Crkva mora biti otvorena, neka moja duša bude ta crkva; i ruka, koja daje, mora biti otvorena, i žitnice također, kad velika glad pritisne goniti k njima ogladnjele i kuća oca obitelji, kad rasipnik hoće da se u nju vrati... Zar ja ne bi mogao biti, za sve tvoje onaj, koga nikakav umor ne umara, kome nikakva požrtvovnost ne iscrpljuje sila i koga ti beskrajno zauzimlješ?

XLIX.

Congregavit pereuntes.
Sabrao je one što pogibaju.

To je posao jakih i milostivih ljudi, koji uvijek vežu i koji daju rasutoj množini ono, čega ona po sebi nema: uzrok jedinstva, bez koga ona može samo poginuti.

Pereuntes, one što pogibaju. — Svaka minuta, što pada na nas, rasipa nas kao udarac čekićem po staklenom biseru i naš se život razleti u bezbrojne komadiće. Naše nedovršene, razbijene želje pokrivaju tlo, kao okna bombardiranih gradova. Naše propale osnove tako su brojne, da naše pamćenje neće više ni da ih se sjeća. Nismo uspjeli da išta jasno i točno zacrtamo u svom životu i oni, koji nam se dive i koji nas smatraju marljivima, ne znaju od kakve su hrpe komadića nastala naša djela. Bez prestanka sve nas napušta i sve se rastvara u nama; gotovo nikad nismo stavljeni u cjelinu; podmukla je pobuna razvalila sve naše napore, i mi žanjemo samo praznu travu. — *Foenum tectorum, travu krovova.*

Ja sam kao one ruže iz Damaska, koje se nižu uz stabljiku. Kad ona, što je na vrhu procvate, sve su one ozdo povenule. Kadgod me podiđe teška gorčina, kad pomišljam da se moj život produljuje ginući. Tko će biti moje otkupljenje i tko će me spasavati, svakog časa, od te smrti?

Congregavit, sabrao je. — On skuplja, to je njegovo djelo. Iznad onoga, što kida u komade, on će biti veliko jedinstvo, pa ako i donosi mač, to nije zbog tog da podijeli ono što je Bog sjedinio, nego da razvrgne ona udruženja, koja bezbrižni ili požudni čovjek snatri da sačuva. On udara oštro i dugo — *tunsione plurima, mnogim udaranjem* — ali zato, da skladno izgradi i stavi svaku stvar na svoje mjesto, dovodeći sve u ravnotežu. Njegova konačna gesta hoće da skupi skitnice, lutaoce; da skupi sve one, koji su zašli s puta, i da na svojim ramenima dovede vječno lutajuću ovcu.

On je ostvario to čudo, na komu, nažalost, nismo mu zahvalni i koga mi svojom nespretnošću uporno rušimo; on je izmirio čovjeka s njegovim susjedom i on je prebacio preko granica zemalja most *svoje* zapovijedi, koja sliči prvoj; on je ustanovio Crkvu, slavniju i ljepšu od svih prolaznih domova. On je dobro znao, da pojedinac ili društvo ograđujući se od drugih ne postaju ni bolji ni jači, i on nije htio, da naša molitva postavlja ograde i međe tamo, gdje njegova ljubav dobrog Pastira sakuplja jednim pogledom sve one, koje mu je Otac dao. I mi moramo, surađujući s njime, zanimati se za sve grješnike, i moliti da budu oslobođeni od svakog zla i žarko moliti za sve nemoćne i rastužene. — *Congregavit, sabrao je.* — Njegova je crkva velika skupština. Mržnja i korist, stranke i zloba: to je sve površno vrpoljenje, nedostojno srca zaista kršćanskog.

Da se složim s njime i pomognem njegove osnove, bio bi više njegov učenik nego kad raspirujem ogorčenje i srdžbu i udaljujem ljude jedne od drugih. U istoj Euharistiji i u istom Duhu vječne duhovske svetkovine, šta su naši dnevni sukobi pa i velika zametnuta borba? Lako je ljude dijeliti, sebičnost se oko tog odavna trudi; božanski je sjedinjivati, smirivati u svijetlu i u pravdi, i, dajući svakome svoje, tražiti za se samo radost služenja. — *Beati misericordes, blago milosrdnima.* — I ja ti zahvaljujem, moj Bože, zbog tvoje nevidljive geste, koja približuje braću, što su dugo bili neprijatelji; zahvaljujem ti, što mi objašnjavaš u kolikoj smo mjeri mi jedno i kojim si vječnim vezama skupa povezao našu sudbinu. Zato, kad najmanji od ovih malenih zaluta, ja donekle pogibam, i kad ih dovedeš svojoj kući, veseliš zajedničku obitelj: *Congregavit, sabrao je.* — Budi uvijek onaj što skuplja, jer rasulo vreba na me i ubija me, i ono što činiš u čitavoj svojoj Crkvi, imaš priliku da svaki dan u meni izvršiš.

Skupi moje misli, kad ih moje pamćenje propusti kroz prerijetko sito moga duha, i sjeti se za me svega, što zaboravljam i što bi možda trebao čuvati. Ja sam, nažalost, zaboravio na one, što su mi činili dobro; ne znam nikako šta dugujem svojoj braći. Saberi sva njihova razasuta potraživanja i uzmi u mojim djelima, uzmi naročito u svom milosrđu ono, čime će se poisplatiti svi moji dugovi.

Zaboravio sam, nažalost, da nadoknadim svoje nemarnosti i vrijeđao sam te a da to nije ni taklo moga pamćenja. Igrao sam se olako tvojim zakonom i postupao sam s tvojim željama kao s običnim pticama, na koje se ne gleda i koje cvrkuću pod lišćem a da nikoga ne uzbuđuju. Saberi sve moje obveze prema tvojoj pravdi, i sve providnosne želje, za koje oholo nisam htio znati, i daj da na zemlji okajem svoje stare prekršaje i sve učinjeno zlo, od kog nema više tragova u mome sjećanju.

Zaboravio sam također, i to je posve dobro, zaboravio sam, barem djelomično, ono što sam za te učinio; nisam vodio popisa o časovima, dok sam uza te bdio i o skrivenim žrtvama i mučnim odlukama i molitvama bez himbe.

Ne znam više šta sam ti prikazao, šta sam drugima dao, ni čime su mi platili. Moje je računovodstvo neuredno; odvratno mi je, da po arhivima čuvam svu tu povijest moga zemaljskog putovanja, i o čitavim razdobljima moga života ne znam više ništa ili se posve neodređeno sjećam, da sam bio pred tobom. — *Congregavit, sabrao je.* — Pristajem rado, da u pojedinostima umirem, jer ti skupljaš, da preokreneš u život vječni sve, što mi moja slabost otimlje, sve što moje ruke ne mogu više da drže. Budi moja nutarnja snaga i ciment moga života i moja sigurnost i moj svršetak, i kad budem dovršen, kad budeš sve sabrao, sve požeo, primit ću od tebe, zauvijek, svoje konačno biće.

Ł.

Memor vulnerum tuorum.
Sjećajući se tvojih rana.

Htio bi da mogu razmatrati tvoju Muku i tvoje trpnje s onom pobožnom obazrivošću učenika i onom svetom uzdržljivošću pravih klanjalaca. Hoću li ti to reći, meni kadgod smeta način, kojim se ističe tvoja bolna patnja i sva književnost što se slaže oko tvoje tjelesne bijede. Ne volim odveć, da se cjepidlački raščinja i da se najstrašnijim crtama opisuje tvoje neizrecive muke i volim, — mjesto da mi se živci grče dok se pripovijeda ovo okrutno mučenje, — šutke kleknuti kraj tvog svetog križa i pustiti da me tvoja šutnja poduči.

Pobuditi smilovanje kod ljudi zbog bijede čovjeka, to još ne znači iskazati počast našoj vjeri. Pogani su vidjeli Krista kako trpi mnogo jasnije nego si mi to možemo svojom maštom predočiti: Pilat ga je promatrao krvava, čuo je njegove riječi, znao je za sve pojedinosti njegove smrti. Ali taj prizor nije ga približio Otkupitelju i njegova duša nije zbog toga postala rasvijetljenija.

Raspeti je Krist više od progonjenog nesretnika, i ako se radi samo o tome, da imadnemo sućuti, evo drugih mučenika, koje su Kinezi ili Crvenokošci pomno rasjeckali; evo strašnih prizora u izobilju

kroz ljudsku povijest; evo . . ., ali čemu opet otvarati ove okrutne a ipak već poznate opise? Zar je Muka samo jedno poglavlje, malo dirljivije od ostalih u zbirci okrutnosti?

Tako su mislili sentimentalni protestanti i modernistički sumnjači; oni su se zaustavili na površini stvari, htjeli su da samo vanjštinu vide i posvetili su uspomeni trpećeg Krista nježno štovanje prošlosti i nekorisno uzbuđenje. Smrt je na križu očajna tragedija, kažu nam oni, divimo se veličini duše onoga, koji je do kraja opraštao i blagosivao. Možda se u posve izvanjem načinu prikazivanja, kojim nam se kadgod predočava Muka, nepažnjom potkralo nešto od te zablude? Jer ta sućut prema nesretniku nije jedini ni pravi plod svetog tjedna. Taj način, predočavanja nije dakako zao, ali on nije dovoljan. Radi se više o tom da se popravljamo, nego da pobuđujemo sućut.

Nevidljivo je, za nas, uvijek smisao i razlog vidljiva; vjera nam mora dati značenje stvari. A šta je nevidljivo u Muci? Krv, udarci, povici, bičevi? Ne. Svi su ovi ostatci sigurno dragocjeni i nama neće biti ravnodušno ništa, što se odnosi na našeg Krista. Ali ono što je važno, ono što daje jedinstvo i dušu svem ostalom, to je nevidljivo: to je spas svijeta, koga su proizvele ove spasonosne muke.

Intuens in ipso non tam vulnerum livorem quam mundi salutem, gledajući u njemu ne toliko modrice rana koliko spas svijeta. — To je ono, čega pogani ne

mogu vidjeti a što sva srca milošću rasvijetljena moraju na Kalvariji zapaziti.

Gledam, ne čovjeka koji trpi, nego svoga Boga, koji me spašava, i zaključujem svaku svoju misao s *propter nos, zbog nas;* za me, za nas, za sve nas; ova je trpnja jedina, jer je jedino spasavajuća.

Čini mi se, da razmatrajući ovako tvoju Muku, ne moram se više obraćati k svojim živcima, ni nadražavati, strašnim slikama, svoju vječno nestalnu maštu. Mogu misliti polagano, sinovski, s tobom na tvoje boli, i shvatiti ih, kao ti, u njihovom uzroku, punom ljubavi. Nisam samo gledalac; ja znam ono, što drugi, koji imaju samo svoje oči i osjećaje, ne znaju, i ja zahvaljujem i obuzimlje me silno velika zahvalnost kad se sjećam tvoje *tako blažene Muke — tam beatae Passionis.*

Ta me molitva ne baca izvan mene; ona me ne vodi kakvoj buci; može me svukud pratiti a da me ne rastrese u poslu i ja čuvam sjećanje na tvoje bolno Otkupljenje, da ti se šutke klanjam i da te blagoslivam — *adoramus te, Christe, et benedicimus te, klanjamo ti se Kriste i blagoslivamo te.*

Tvoje je Evanđelje tako uzdržljivo kad govori onome, što si pretrpio od ljudi. Naša radoznalost želi da izmišlja, kad hoćemo da više znamo, i kad nećemo da se zaustavimo na pragu tvoje tajne. — *Et crucifixerunt eum, i razapeše ga.* — To je sve i to je dosta. Ti si bio pričvršćen uz drvo, da se uvijek znadne, gdje te se može naći i da sve privučeš k sebi. Tvoja sveta

Crkva ne da, da se tvoja sveta slika pokazuje u strašnim oblicima i ništa neće nadmašiti jednostavnosti naših katoličkih raspela, jer ona treba da nas, majčinski, do smrti prate. Sveta je Crkva htjela da ublaži njihov značaj, i oni ostaju ganutljivi i rječiti a da nas ne koče od zaprepaštenja i ne gone u očaj.

Moj Bože, drag mi je taj duh, tako mudar i tako blag, tako istinit i tako ljudski, što si ga izasuo čak i u svete stranice, koje nam pripovijedaju tvoje smrtne muke! Ti nas uvijek zoveš unutra, da potvrdimo vjeru; i vidljivi je prizor samo put do nevidljive stvarnosti. S tobom uvijek treba moliti i živjeti i o svemu treba kao ti suditi.

Molim te, da me prožmeš svojom istinom i da me oslobodiš od svih govornika, svih onih, koji postupaju s tvojom Mukom kao s pjesmom za deklamaciju, i koji si zamišljaju, da raskoš njihovih tjelesnih opisa i pretjeranost njihovih rečenica može u dušama izazvati išta drugo, osim prolazni drhtaj užasa.

Ne trebaju mi slike umjetnika; ja im se istina divim, ali kakvo sadreno raspelo na mom zidu i mali križić o mom vratu, Gospodine, zar to nije dosta, da ne zaboravim neizmjernost tvoje otkupiteljske ljubavi? — *Memor vulnerum tuorum, sjećajući se rana tvojih.*

LI.

Plorans ploravit in nocte.
Gorko plačući u noći.

Moj Bože, natopi moje srce sažaljenjem proti svoj ukočenoj oholosti. Strah me je, da dovoljno ne ljubim ljude. Rekli su mi često i prečesto, da je sućut malo ženska i, ne znam zašto, smatrali su svaku nježnost sumnjivom. Da ukinu kršćansku ljubav, nevjernici su mnogo govorili o altruizmu[1]) i nazivali su sebe čovječnim; i tvoji učenici, malo plašljivo, došli su dotle, da su stali čuvati se ljubavi prema čovječanstvu pa vole i zlo govoriti o sveopćem bratstvu. Ove su riječi tako često bile zablaćene lažju i varkom, da kršćani, mjesto da ih očiste, zanemaruju ih; kao ljubav, o kojoj se mi ne usuđujemo gotovo više ni govoriti, jer nijedna druga riječ nije bila očajnije umazana od ovog nebeskog izraza — *unde nec reputavimus eum, zato ga ni cijenili nismo.*

Trebao bi da imam prema svim ljudima beskrajno mnogo sažaljenja; trebao bi silno ljubiti sve patnje roda ljudskoga. Moj Bože, šta da učinim pa da uklonim svoju tjesnogrudnost i da izađem iz svoje sebičnosti; da se zanimam za svog bližnjega kao sam za se?

Kakvo je to očajno kukanje usred noći i kakvi su to jecaji u tami? Jeruzalem je žalostan, ali Jeruzalem to je svijet duša i kad mislim na sve ljudske patnje, moj mi život izgleda odveć sladak i želim uzeti kakav teret na svoja ramena.

1) altruizam = briga za druge.

Svi mrtvi, što čekaju u noći; oni što trpe još su članovi naše Crkve i ja ne mogu da budem bez osjećaja prema njihovoj bijedi. Šta, da njihov glas prodre u našu tišinu i da nas probudi iza sna? Ali nas zanima ono, što se nas tiče i mi odveć lako prelazimo preko trajne oskudice svoga bližnjega.

Hoću da imam sažaljenja s neznalicama a i s opakima. Zar strogost ne bi trebalo pokazivati ponajprije prema mogućnim, učenim i snažnim duhovima? Zar nema u onim slabim i pokvarenim bićima čitava jedna pogažena milost, čitava jedna želja za dobrom koja jeca i koja zove? Neću govoriti zlo o onima, što padaju; neću suditi krivaca, nego samo grijeh, jer grijeh je naša zajednička pogreška i kad njega osuđujem, ne pomišljam da sebe uzvisim. Malo iskrenosti popravilo bi tolike naše žestoke sudove. oduzelo bi oporost tolikim našim otrovnim ocjenama. Zašto ne imati sažaljenja s onima, koji lutaju i koji posrću! Zar svaka nesreća nije malo sveta?

Sažaljenje me razoružava. To je istina, posve istina, ali tim bolje, jer ne smije se dizati mač proti svome bližnjemu, nego proti zlu, koje njime vlada, i usprkos čudnovatosti tvrdnje, nepravednog se napadača ubija, ne da ga se kazni, nego da mu se učini uslugu. Ako se on poistoveti s grijehom, uk'nut će se jednog s drugim, ali čim se ta istovetnost više ne pojavljuje, moramo štediti krivca i poštivati u

njemu mogućnost duševnog preporoda. Staviti sebe namjesto javne vlasti, da kaznim krivce, to znači dodati njihovu zločinu jedan drugi i učiniti svijet manje Boga dostojnim. Sažaljenje me razoružava, ali zar nije potrebno da čestit i milosrdan čovjek nasjeda, dok oko njeg ima sebičnih i požudnih ljudi, i zar nije dobro staviti, jednom zauvijek, u opće izdatke kreposti, ovaj prilog, što ga na njezine troškove diže lukavost svih onih, koji je izrabljuju? Zar Krista također nisu gnusno izrabljivali? A je li baš posve sigurno, da mi nismo nikad bili u redovima tih izrabljivača? A je li nam njegova blagost uskratila oproštenje, jer smo zlorabili onu lakoću, kojom ga je on davao?

Treba da nas malo ubija, sve što umire; i da sve što plače naiđe u nama na sućut. Sažaljenje mora biti bistrooko i ne smije na sreću dijeliti opasne nježnosti i mutne utjehe. Postoji potrebna strogost i neće se ponosna volja odgojiti u mekanim perinama. Ali ova oštrina i ova strogost ne mogu proizlaziti iz nagonske okrutnosti i prečesto, zlo što je u nama, hoće da popravlja zlo što je u drugima.

Moj Bože, daj mi gledati čovječanstvo onako, kako ga ti sam gledaš. Neka ništa u meni, ni moj građanski ponos, ni moja izobraženost, da, ni moj vjernički ponos, neka ništa od tog ne spriječi iskrenu ljubav i djelotvornu sućut prema svoj mojoj braći u tijelu. Naš je rod ljudski svagdje po tvojoj zemlji, o moj Bože; on raste već tisućljeća, od početka, od onda, kad je čovjek, izmakavši tvojoj zaštiti, zauzeo

svoje naravno mjesto, začudivši se da je i životinja; on raste tako dugo vremena, da se naša mašta gubi računajući i izračunavajući sva ova tisućljeća, i ti si polagano izgrađivao sinove prvog oca, pripravljajući među njima svoje vječno svetohranište — *deliciae meae esse cum filiis hominum, naslada mi je biti sa sinovima ljudskim.*

I danas još, taj veliki jecaj u noći, to je jecaj čovječanstva, što te zove, i na obalama Gangesa ili u kineskim pagodama i u dnu lađa što plove, oni što uzdišu ne znaju da im ti manjkaš; oni što iskreno mole ne znaju da si ti bliz njihovoj bijedi. Ja ću ih ljubiti s tobom i kao ti, jer si ti njihov Gospodar i jer sveopći Pastir obuhvaća jednim pogledom čitavo stado.

I kad, prenatrpan sam sobom i brigom oko sebe, budem u napasti da se tužim i da mrmljam, da pribudem u napasti da se tužim...

Neću više prezirati; neću više mrziti, osim ono, što ti sam mrziš, to jest sve ono, što nas slabi i uništava. Gledat ću sve ljude, što su rođeni u trpnji a umiru u mukama, kako se muče na zemlji da znadnu i zaborave, da nagrade i unište, da prošlost učine neškodljivom i priprave nade budućnosti; gledat ću sinove Adamove, svoju braću, i iza tebe moći ću opetovati: *misereor, žao mi ih je.*

LII.

Modicae fidei.
Malovjerni.

Kad pristupa svojim učenicima, njegova prva riječ nije zapovijed, ni znak za uzbunu, ni prigovor, ni žalba nego miroljubiva pobuda. — *Pax vobis. Nolite timere. Mir vam. Ne bojte se.*

Znači li to, da se samo trebamo spustiti k mekanom počinku, kao u one vrlo udobne naslonjače, koji samo na drijemanje pozivaju? I zar strah pred Bogom neće više nikakve važne uloge igrati u djelu našeg nutarnjeg napretka? Treba li ga zabaciti kao nešto prosta, ne poimajući kako živ zamah on može dati ljubavi i pouzdanju?

Čini nam se često teško, da skladno uravnotežimo potpuno pouzdanje u Boga i strah pred njim; izgleda nam mučno, drhćući raditi na svom spasenju i pritom zadržati djetinjsku bezazlenost duša, koje ne sumnjaju o Providnosti i koje se pouzdavaju kao djeca u Oca nebeskog? Strah i pouzdanje dolaze jedno za drugim u nas i tjeraju se međusobno, i mi možda dotle dođemo te mislimo, da treba birati između ova dva neprijatelja. Naizmjence, zaprepašćuje nas sjećanje na prijetnje, te zbog svoje naivne bojažljivosti počnemo sumnjati u oproštenje, a zatim dođe priča o rasipnom sinu i mi čujemo ri-

ječ Božju: odbacio sam iza sebe sve vaše prošle grijehe.

Kako spojiti ove neskladnosti? Prema Bogu se ne možemo drugačije ponašati nego prema osobi; i htjeti po volji mijenjati svoje držanje, prelaziti od užasa k pouzdanju, misliti, da nam Bog zamjera a zatim misliti, da nam oprašta, to znači unijeti u svoju pobožnost nešto namještena i neprirodna, što će je ubijati. Moramo gledati svoga Boga i svoga Suca u lice, kao što ga gledaju čestita srca, koja nemaju šta da sakrivaju. — *Deum videbunt, Boga će gledati.*

Bojati se, ne znači plašiti se. Bojati se Boga, ne znači strepiti pred mušičavošću kakvog istočnog mogućnika, čija srdžba plane bez uzroka i koga čovjek i proti svojoj volji uvrijedi. Bog nije daleko; njegovo milosrđe opsjeda našu dušu i samo čeka da se potresemo pa da u nas prodre. Bojati se Boga, to znači bojati se srdžbe Božje, ali ta srdžba ima točan predmet. Ona ne provaljuje zbog kakvog nehotičnog prekršaja nadnaravnih propisa, i Bog-čovjek nije bio preosjetljiv u pitanju pravila uljudnosti. Bojati se Boga, to znači bojati se onoga, što uzrokuje srdžbu Božiju, a samo grijeh, to jest grješno uzmicanje, hotimična nevjera, samo je grijeh Bogu odvratan, samo laž licemjeracâ, koji neće da ispunjavaju ono, što znadu da im je dužnost, samo ta je laž odvratna bitnoj Istini.

I jer bojati se Boga znači bojati se hotimične uvrede, neozbiljno je govoriti poput onih što krivo razumiju riječi Apostolove — da je strah dobar za

početnike i da postoje prijeki putevi, što vode kroz samu ljubav, bez straha, k vrhuncima savršenosti. Strah mora rasti svaki dan u vjernim dušama, jer one svaki dan potpunije shvaćaju, da je jedino zlo grijeh i jer one svaki dan dublje proniču u prirođenu nemoć svoje volje. Ne govorimo više zlo o strahu Božijem, to bi značilo ludo klevetati svoga prvog branitelja.

Ali, ako se bojimo grijeha, mi ćemo sa svim zamahom odvratnosti, koja nas obuzimlje, obratiti se k lijeku i k onome, što nas od grijeha može zaštiti. A lijeka proti prošlim, sadanjim ili budućim grijesima, ne možemo otkriti kopajući po sebi, kao što se ni slatka voda ne može pronaći kopajući po moru. Nemoćni dapače, da dugo vremena izbjegnemo smrtnom grijehu, nesposobni sami po sebi, da dugo uspravno stojimo na svojim bolesnim nogama, na stazama jednostavne naravne čestitosti, nama, na svaki način treba, da ne poginemo, nevidljiva milost Božija.

Stoga, što se više bojimo grijeha, to se više približujemo Ocu siročadi, moćnom i dobrom učitelju, koji jedini liječi našu bijedu. Bog, koji jednom rukom kažnjava zlo, drži u drugoj ruci lijek proti zlu i što se čovjek više boji, to se jače pouzdava.

Pustimo dakle pogane, zadojene ljudskim mislima, koji ne znaju za tajne milosti, pustimo ih da tvrde, da strah uvijek udaljuje. — *Procul a Jove, procul a fulmine, daleko od Jupitra, daleko od groma* — i da su neveseli oni, koji se boje. Kad čovjek

osjeti da mu se nesvijesti po vrletnim putevima nad ponorima, hvata se za stijene brda i zabada nokte u pukotine svom snagom svoje slabosti. Treba li nabrajati sve zle nesvjestice, što su u nama i koje nas vuku k prosječnosti, prostom zadovoljstvu, debeloj lijenosti i našim malim prljavštinama? Tada se prihvatimo za kamen — *petra autem erat Christus, a kamen je bio Krist* — i neka naš zagrljaj bude tim potpuniji, što naša slabost bude očitija.

Pa će strah i pouzdanje sjediniti se u istoj molitvi, stopiti se u istom duševnom držanju. Nećemo više trebati prelaziti od vrućega hladnome; nećemo se više izlagati opasnosti, da upropastimo svoje duhovno zdravlje tim naglim promjenama, i jasni mir, sav protkan poniznošću, počet će da se nastanjuje u nama.

Nutarnji život, kod kog strah ne bi bio bitnim sastavnim dijelom, pun je obmane. I u dan, kad mjehurić prsne vidjet će se, da je bio samo napuhano ništavilo. Nutarnji život, koji ne bi prešao u pouzdanje, bio bi promašen; ali nutarnji život, koji ne bi počeo s pouzdanjem, bio bi varav već u početku, i od te početne laži nastale bi kobne posljedice.

Vidjeti se kakvi jesmo, i znati, šta Bog hoće da nam bude, to znači spojiti savršeno odricanje s potpunom predanošću u božanske ruke. Naša sigurnost nije u nama i ključevi našeg stana predani su onome, koji vladalački otvara i zatvara, ne polažući nikome računa — *Claudis et nemo aperit, zatvaraš i nitko ne otvara.*

LIII

Vos me amastis.
Vi ste me ljubili.

Jer je on ove riječi rekao, nekoliko časaka prije nego će ga gotovo svi napustiti, možemo i mi, usprkos svojoj bijedi, uzeti ih i pokušati da ih na se, bez drskosti, primijenimo.

Više se postizava od ljudskog srca kad u nj se ne sumnja i kad mu se pokazuje poštovanje, nego kad ga se okruži sumnjičavim prezirom i kad mu se pokazuje da je nedostojno i ogavno. Često puta, jedini način, da probudimo velikodušnost to je, da je hvalimo prije nego što postoji, i čovjek postaje kadgod sposoban da stvara junačka djela tim samim što ga se s pouzdanjem moli da ih poduzme.

Vi ste me ljubili! Ove divne riječi mogle bi mi dati života i radovati me usprkos svakoj umornosti i sumornoj odvratnosti, kad bi imao dosta vjere da u njih ne sumnjam. Hoće li to biti oholost, ako o njima počnem razmišljati, jer znam da su istinite; istinite oko mene, a da nisu lažne ni u meni, i da sam te doista ljubio, tebe, koji si me stvorio i koji si me otkupio?

Ovo razmišljanje neće biti plod oholosti čim shvatim, da ljubav u nama stoji u rascvatu milosti i

poslušnosti božanskim poticajima. Ljubav, što nas sjedinjuje s Kristom, dar je koji od njega dolazi, kako bi mogao pogriješiti diveći joj se i tvrdeći, da je dobra? Samo krivovjerci, koji smatraju sami sebe izvorom i početkom svojih kreposti, samo stari pelagijevci i današnji stoici udaljuju se u mislima od Boga, kad razmatraju ono, što smatraju svojim djelom i posljedicom jedino vlastitih nagona. Ali mi znamo, da sve dobro dolazi u nas jedino po milosti i da su naše kreposti pobjede Gospodinova Duha — *quia in nullo fidelium absque tuo auxilio proveniunt quarumlibet incrementa virtutum, jer ni u koga od vjernika ne rastu ma kakve kreposti bez tvoje pomoći.*

Onda možemo s poniznošću posvjedočiti istinitost njegovih riječi i reći mu, da se ne vara kad nas zove svojim prijateljima.

Vos me amastis, Vi ste me ljubili. — Da, moj Bože, strasno su te ljubili, usprkos tuzi i suzama, oni ljudi, moja krštena braća, što nastavljaju među nama, od početka kršćanstva, svećeničku predaju. Ti si jedini organizirao žetve djelotvorne ljubavi, žetvu silno veliku, što se kroz stoljeća sabrala oko naših seoskih župskih domova i naših velikih nemirnih gradova. Šta nijesu za te učinili, ovi križari požrtvovnosti? Šta nisi od njih tražio? Ostavili su svoju porodicu i svoju zemlju, kao Abraham odlazeći u Kaldeju; živjeli su samo za te i umrli su ne tužeći se, jer su samo tebe htjeli.

Hvala Ti, što si bio središte duša, svijetlo i mir svih ovih života, i punina tolikih silnih želja, koje si sad vječno ispunio. Tvoja te Crkva nije nikad bila nedostojna, usprkos sablaznima, što ih opažamo u njezinoj povijesti, i nijednog dana nije bilo bez pobožne molitve poštenih srdaca, nevidljivi Pastiru duša.

Vos me amastis, Vi ste me ljubili. — Ja sam, o moj Bože, to je posve istina, i ja sam te ljubio; bio sam ponosan da nosim tvoje ime i trpio sam što te nisam priznavao. Tvoj je narod doista tvoj, i milost ljubavi veže bezbrojno trsje uz čokot vječnog vinograda. Ljubili smo te nekoć, kad smo bili mala djeca, u božićno jutro, i kad si dolazio k nama, sám malo dijete, tako tajnovit i tako jak u svojoj nepomičnoj šutnji.

I ljubili smo te u našoj euharistiji, od prve pričesti i kroz sve naše pričesti, kad smo ti pripovijedali svu svoju bolesničku bijedu i kad smo ti obećavali da ćemo surađivati s tobom.

Ljubili smo te kasnije, prikovana uz krvavo drvo tvoga svetog križa, i mi nismo htjeli da naš život ne zna za tvoje trpnje.

Ljubili smo te, veseli uskrsli Kriste; mali Isuse božićne večeri; Srce Isusovo iz Paray-le-Moniala, ljubili smo te u svim tvojim skrivenim djelima, i u svim dušama, koje si posvetio. Zato, što je tvoja Majka, častili smo je i ljubili — *Sancta Dei Genitrix, sveta Majka Božija;* — i jer su tijela tvojih mučenika za te svjedočila, čuvali smo ih u dragocjenim škrinjama.

I tako će uvijek biti. — *Vos me amastis, Vi ste me ljubili.* — Ne dopusti, da nas išta od tebe odijeli, da išta odijeli Pastira od njegova stada, Učitelja od učenika, Krista od apostola.

Hoćemo da radimo do kraja, kao izabranici, oslanjajući se jedino na tvoju riječ i znajući, da ti računaš na nas.

Da, računaj na nas. Skupit ćemo ti opet velike množine ljudi oko tvojih svetohraništa, kao nekoć u davna stoljeća, kad su se ramena o ramena stiskala u časovima zajedničke molitve i kad je glas čitavog naroda jednodušno odgovarao na liturgički poziv *Sursum corda, Gore srca.*

Učinit ćemo da zavladaš ponutricom naših srdaca, okružit ćemo kršćansko ime čašću, poštovanjem i snagom; a da kasnije, kad nas više ne bude, ljudi ne prestanu te hvaliti među nama, naučit ćemo malu djecu, da imadu Gospodara blaga i ponizna srca, i reći ćemo im kako moraju sklopiti ruke i prigeti glavu u Svetoj Crkvi, čuvarici pravih obećanja.

Vos me amastis, Vi ste me ljubili. — Kad mi sve postane odvratno i ja sam; kad moj besplodni napor sruši se na me i kad moje najdraže misli budu zlobno popljuvane; kad se budem šetao sam i sumnjajući, pitajući se, nisam li upropastio svoj život

rasipljući ga dok sam drugoga služio, kad moje zvijezde ugasnu i kad moja tmina bude u meni glasno govorila, Gospodine, trebat će samo da potjeram povečernje zle duhove i sačuvam svoju dušu u tvom sjaju, da s tvojih usta čujem te božanske riječi i da znadnem da ne sumnjaš u moju vjernost. I kad svršim na zemlji, dođi, da mi u mojoj smrtnoj muci rekneš: *vos me amastis, ti si me ljubio* — i daj, da ja mognem odgovoriti: to je istina.

LIV.

Qui erat.
Koji bijaše.

Reklo se o njemu, da se pojavio kao nešto nova, ali da se pomnijim ispitivanjem pokazalo, da je vrlo star — *qui novis apparuit et vetus inventus est, kao nov se pojavio a kao star je pronađen.* — Uistinu, ako će on napunjati cio moj duh, ako će me vezati za se svim nitima moje duše, treba da bude svijetlo i stvarnost čitave moje prošlosti.

Ako sam dužan da živim u sadašnjosti, ne mogu ipak uništiti uspomena, i čujem ih kako me u danima krize i žalosti zovu, pa sam onda u napasti da pobjegnem u ona nepoznata skrovišta, kao zakloništa opalog lišća po šutljivim šumama; u napasti sam da pobjegnem u ono, čega nema i da se uspavljujem pjesmama *prošlosti.*

Tu prošlost, koju ja ne mogu uništiti može on posvetiti, proževši je svojom stalnom prisutnošću. — *Qui erat, koji bijaše,* — on je bio prije nego sam počeo živjeti, on je bio kad se odvijao niz mojih dana; on je bio, miran i svemoguć, iznad onog što se mijenja, poput zvijezda, što mirno sjaju nad valovima.

I kad promatram svoju prošlost, njega sretaju moje oči, njega moraju sretati, ako neću da u stranu gledam.

Izmiješan u cio moj život, već od mojih najdavnijih uspomena, Krist je nešto poznato, on posjeduje mirnu blagost starih drugova, s kojima je čovjek dijelio boli i radosti, pogibelji i uspjehe.

On je jedini pravi drug, — *se nascens dedit socium, rodivši se, postao nam je drug,* — jedini, koga mogu otkriti na dnu svojih tajnih misli, čiji je on svjedok bio, na dnu mojih skrivenih želja, koje sam njemu povjeravao i koje je on sam ulijevao. Jesam li odveć smion ako mislim da mi je služio, — *non veni ministrari sed ministrare, nisam došao da budem služen, nego da služim,* — da mi je pomagao i da bi se moje uspomene morale prožeti zahvalnom nježnošću prema božanskoj požrtvovnosti, što ju je dan i noć prema meni pokazivao. On je bio moja sigurnost i moje ozdravljenje i sve dobro došlo mi je samo po njegovim rukama. Kakve su stoga ono teške hule, kad se tužim na svoje tobožnje nesreće i kakvo sebično neznanje, kad se jadam svakome, koga sretnem, na gorčinu svoje sudbine! Prepustimo ovakova držanja onima, koji nikad nisu vjerovali u Otkupitelja i koji ne znaju, da je jedno brižno milosrđe bdjelo bez prestanka nad njima.

I ja sam mu odavna služio. Moja prošlost može biti osvijetljena svijetlom te milosti, jer što sam dobra učinio, njemu to dugujem. Čovjek zavoli one, kojima je služio, one, kojima je mnogo dao, jer u njihovim rukama pronalazi svoje lice i svoj život i jer su postali jedino s njime. Moj Bože, dao sam ti svoje vrijeme i svoje dane. Svoje vrijeme, koje u sebi nije

možda puno vrijedilo, ali drugog nisam imao i na njegovom se utaku tka moj život, i kad ti ga dajem, to je donekle kao dva mala udovičina novčića: predajem ti sav svoj imetak. Ti si uzeo moje dane, svaki put, kad su molitva, milosrđe, rad, bolest onemogućili mi da s njima slobodno raspolažem. Sve je to tvoj dio i ako se veselim promatrajući minule godine, veselim se zbog sveg što si, uzimljući, preoteo smrti.

Mi ne možemo da budemo bez predmeta, na koje smo se dugom upotrebom privikli. Oni imadu u svojoj vanjštini i značenju nešto, po čemu su nam dragi i čovjek se rastuži kad ih izgubi. *Mane nobiscum Domine, Ostani s nama Gospodine,* Gospodine, druže i učitelju svih kršćana moga roda, ti, kome su se povjeravali moji pređi na dan njihove prve pričesti, ti, koji si posvetio smrt svih onih, koji me tamo čekaju, ti, koji si nadahnuo sve što je junačko ili barem kreposno kod tvojih vjernika, ti, koga se ne vidi, jer sve ispunjaš, kao zrak i kao svijetlo, daj da prionem uza te svim svojim silama — *totis medullis cordis Deo adhaerere, svom nutrinom srca uz Boga prijanjati,* — i posveti, svojom prisutnošću, sve moje uspomene.

Čovjek bez uspomena, gotovo je čovjek bez značenja. Svaka se plemenitost stiče i brazgotine su slavne samo ukoliko potsjećaju na nekadanje borbe. Ne bi htio zatajiti ono, što je bilo tvoje djelo, ali neću ni da te smatram nekim, koga je slavno nestalo. Sjećanje, puno sama tebe, spriječit će me, da prezi-

rem sadašnjost i zamah minulih mojih dana ponijet će me, nadam se, prema potpunoj velikodušnosti.

Ti si se zanimao za me dok sam bio dijete, i tvoje su želje pretekle buđenje moje svijesti — *et visitatio tua custodivit spiritum meum, i pohod je tvoj čuvao duh moj.*

Ti si ljubomorno pratio moju hirovitu i čudnu volju, ometajući je, da ne dođe do kraja svojih starih ludosti i da uvijek iznova započinje priču o izgubljenom sinu. Ti si se pojavio na raskršćima svih mojih puteva, svaki put, kad sam stao oklijevati i kad sam bio nesiguran, kojim putem da pođem. Pitam se, kad si se odvrnuo od mene ili bio otsutan, ali svi su časovi bili ispunjeni tobom kao jezero vodom, koja ne zaboravlja nikakve pukotine. Zahvaljujem tebi, koji si bio. — *Qui erat, koji bijaše.*

Daj mi, da nikad više ne vidim u svojoj prošlosti ono, što pogani otkrivaju u svom životu; daj mi, da se ne ogorčim prebrojavajući sve sjetve, koje nisu mogle proklijati, i nepravde i pogrde i nesreće, što su se srušile na me. Poznam tolike, što tako propadaju u preranoj i ogorčenoj starosti, i koji se tuže, kao na kakvu zločinačku nepravdu, na to, »što nisu imali sreće«. Ne daj, da ja ikad budem među tim buntovnicima i nezadovoljnicima, nego daj mi da moja prošlost, obitavana jedino tvojom ljubavlju, razveseljuje bez prestanka moju mladost. Predajem ti ovu mladost, tebi, koji si bio i koji dakle sve znaš, i olakšan od sve težine nemira, pozdravljam te neumrli kralju stoljeća, pobjedniče svake pokvarenosti.

LV.

Qui est.
Koji jest.

Mi provodimo svoj život na zemlji u tom, da zadržavamo ono što nam izmiče, da želimo ono čega nemamo, da žalimo za onim što više ne postoji. Živimo u prošlosti, koja je prestala, u budućnosti, koje još nema, živimo u nestvarnom i umišljenom svijetu, zaboravljamo živjeti u onome, što sada postoji, što sada jest. Kao da ne znamo, da je jedino ova sadašnjost, koju preziru naše nemirne čežnje, bogata pravim dobrima i da ćemo, ako budemo drugdje tražili ono, od čeg treba da živimo, nasjesti svojim obmanama i biti žrtve naših hotimičnih opsjena.

Većina ljudi živi u vječnom odgađanju, ostavljajući za nesigurni sutradan, koji kao za inat neće da svane, potrebne promjene i odlučna djela. A kad se ne okreću prema toj lijenoj budućnosti, zatvaraju se u uspomene da proklinju dane, u kojima im dobri Bog daje da sada živu, i da se zanose iščezlim stvarima.

A ipak, iza zastora ljudi, što se rađaju i umiru, iza pomičnog tkiva događaja, što jedan za drugim slijede, stvarnost Riječi, koja je tijelom postala, opstoji uvijek jednaka sama sebi i ne prestaje prebivati među nama. I od te stvarnosti treba da mi ži-

vimo, nju treba da razumijemo, jer ona je nepomična sadašnjost, koja nas vodi. Jučer i sutra ne postoje.

Krist je pun svježine, jer sadašnjost je uvijek mlada, a ono što vene ne može a da nije bilo. Krist je uvijek pun iznenađenja, kao riječ, koju izgovaramo, kao događaj, što se zbiva, kao rađanje jutra.

I njegovi učenici, tim samim što mu ostaju vjerni, dionici su te neuništive svježine.

Mi ne volimo dosta sadašnjosti. Ona nam se čini odveć uska, da bi izdržala prostranost naših želja. Ne znamo, da je ova sadašnjost znak i dar vječnog Krista i da će nas on sresti samo pod prilikama savremenog *Hodie, danas.*

I Betlehem je danas i Uskrs nije bio jučer. Jer Betlehem je rođenje Kristovo, koji svojom milošću cvate svaki čas u dnu duše. A i slavno je uskrsnuće njegova pobjeda nad svakom smrti u krilu čovječanstva, koga on oslobađa.

On uvijek govori u sadašnojsti. Protestanti su rekli, da se on nekoć žrtvovao i da je to svršena stvar; da je nekoć opraštao grijehe, ali da su ta opraštanja sad samo uspomena; da su riječi spasenja, u dalekoj samo prošlosti, silazile s njigovih usana. I oni su izračunavali stoljeća, da izmjere razmak, koji dijeli njegov život od našega.

Kao da on nije uvijek ono što jest i kao da bi njegove geste znale za prolaznost, kao što naše znadu. Ne jučer, nego danas vreba na nas njegovo oproštenje, i danas su njegove Spasiteljske oči uprte u naše. — *Palpebrae ejus, interrogant filios hominum, vjeđe njegove pitaju sinove ljudske.* — I liturgija nas tome uči, kad besprekidno, kroz čitave osmine opetuje, *Hodie Cristus natus est, danas se je Krist rodio,* — *Hodie melliflui facti sunt coeli, danas se nebo rastopilo od radosti.* Trebao bi ostati pod njegovim pogledom i trebao bi slušati njegovu riječ, kao lozinku današnjeg dana. To nije pobožno maštanje, to je istina naše vjere, utješna bez sumnje, ali naročito puna svijetla i snage. Jer svijetlo, što se okomito obara na našu dušu, ne dopušta nikakve dvoličnosti, i malo ih je, koji imaju dosta hrabrosti da sadašnjost odzgrabe obim rukama i da prestanu drijemati u odgađanju.

Krist je hitar i odlučan kao minuta, što je proživljavamo, pun prilike, koju nam nikad više ništa neće vratiti. I naša bi ljubav — odgovor na njegovu — morala biti živa i snažna, bez oklijevanja i bez žalenja.

Mi bi brzo išli, kad bi htjeli oslanjati se samo na sadašnjost, kao oni trkači, što jure po jezerima prekrivenim odveć tankim ledom i za koje stati znači poginuti. *Tempus instanter operando redimentes, otkupljujući vrijeme žurnim radom* — minute pune iskrenog pristajanja i predanosti vrijede više nego duge lijene godine, što se dave u mrtvim uspomenama ili neostvarivim željama. Ne cijeniti sadanji čas, to znači okretati leđa Bogu. Svaki čas imamo da ostva-

rimo jedno divno djelo. I ako je sadašnjost tvrda i oštra kao šiljak noža; ako ne dopušta raspravljati i traži poslušnost, to je stoga, što je Krist više nego kakva draga uspomena i slatka nada, on je neumoljiva dužnost.

Ahimelek je, u svom priprostom svetištu pazio, da žrtveni kruhovi na oltaru njegova Boga budu uvijek vrući, jedva iz peći izvađeni. Počast sadanjeg časa vrijedi više nego žalbe i sjetna umornost; i žrtva Boga nedostojna to je svaki prestar kvasac i otvrdnulo tijesto. — *Nova sint omnia, sve neka bude novo.* Prisutni Krist vrlo je dobar odgojitelj. On protjeruje snatrenje, brigu za se, petljanije sebične politike, uživanje u idolima. On nas izloži jedinoj istini i na našu sreću otkrije nam, naše siromaštvo.

Moj Bože, daj mi, da volim sadanji čas i daj mi, da shvatim beskrajno bogatstvo, što ga duh vjere može u njemu da otkrije. Prestat ću biti iseljenikom i nezadovoljnikom i prestat ću nositi u sebi cio teret besmislenih želja. I živeći u ovom *Hodie, danas* možda ću upoznati kako izgleda vječnost, i možda će mi, znajući da si ti uvijek isti, dodijati moje vječne promjene i protivštine što me nište.

LVI.

Qui venturus est.
Onaj, koji će doći.

U našem prolaznom životu sadašnjost tjera prošlost i ubija budućnost postajući njome. Pojave se mijenjaju a da ne uspijevaju sliti se u jedno, i mi ne možemo poživljavati jednu stvar i u jednom času, a da ne umremo za sve ostalo.

Ali Krist je potpun i prepun; mirna vedrina prošlih stvari, jedini sjaj sadanjeg cvjetanja, tajnovita obećanja budućnosti, sve se to nalazi u njemu, koji je veza stoljeća i koji sve sjedinjuje u svojoj osobi, — *Omnia traham ad meipsum, sve ću k sebi privući.*

Nisam ga možda dovoljno promatrao kao onoga, koji ima doći i kao Nadu i nisam dao, da u dno moje molitve prodre želja prorokova: *Utinam dirumperes coelos et descenderes, o, da provališ nebo i siđeš.* — Ah, kad bi mogao provaliti zastor nebeski i sići k nama!

On mora doći; on je obećani gost, koga se svaku veče očekuje. On je još neizgovorena rečenica i zora, koje još podnevna vrućina nije sasušila; on je Obećanje, kao cvijet, koji se još nije razotkrio i on ima još mnogo stvari da nam rekne, *koje ne možemo sada nositi, — quae non potestis portare modo.*

On mora doći još k ovom čovječanstvu, koje je potpuno otkupio, ali u kom njegovo djelo nije dovršeno i koje u tminama, ne zna još za ime svoga Spasitelja. Svi apostoli, skriveni ili slavni, rade na tom duhovnom dolasku i sveti je Franjo užurbano išao prema Kristu, što će doći. Gdje su oni, što se strastveno oduševljavaju za sutrašnje dane, kojih neće vidjeti, ali koje će njihovo iščekivanje, puno napora, pripraviti jedinom Gospodaru? Kad se promatramo u ovom svijetlu budućeg Kraljevstva, ima li još mnogo mjesta za naše tužbice i sitničavo žalenje? I zar nam naša tromost ne izgleda grješna, poput grješnosti bezobzirnika, koji zaustavi svoja kola na uskom i prometnom putu i zadrijema na štetu onih, koji bi htjeli krenuti naprijed? Besposličari usporuju dan pobjede, i posao, što ga mi nismo obavili, sprečava druge, da svoj posao vrše. Kad maz nije pripravljen, radnici sa zidarskom kašikom u ruci uzaludno čekaju i dan je za sve izgubljen.

Bog mora doći, treba ga ljubiti, jer on još nije rekao sve svoje tajne i jer će se jutarnja zvijezda dići u providnosnom času u našim srcima, kad nas zovne k sebi i pokaže nam, šta je pripremio svojim učenicima. Vjera nas naša to uči: on radi, a mi ne znamo za njegovu tajnu, — *nec in cor hominis ascendit, niti je došla u srce ljudsko.* — On je početak, ali to ne znači da bi kakvo nesavršenstvo bilo na njemu; početak, jer njegov je zahtjev uvijek nov i ne možemo uspravno stajati vlastiti silama i zbog tog što smo navikli da tako stojimo.

Mi ne shvaćamo dosta svestrano djelovanje Krista koji će doći i Crkva nam kadgod izgleda, u našim ograničenim i sitnim mislima, kao neko dobrohotno društvo, gdje se može mirno i bez buke živjeti. Zamišljamo si je, kao da u njoj prebivaju samo osobe nama slične, kao da je ona neko čestito društvo pristojnih ljudi.

Kao da bi ijedan dio tijesta mogao ostati po strani kvaščeva djelovanja, kao da Crkva nije čitava obrnuta budućnosti, k obećanju i životu, *budućih vremena, venturi saeculi;* kao da bi ona bila šta drugo nego Krist, koji nastavlja svoje djelo i vodi cio svijet svome konačnom značenju.

Qui venturus est, koji će doći. — Ljudi jednostavna srca možda su sve to bolje shvatili nego učeni, i kako oni nemaju mnogo šta očekivati od sadanjeg života, naravno su zaključili, da ovaj život pripravlja drugi, daleko bolji. Nada bi bila, ne krepost, nego krivovjerje, kad Krist ne bi bio na obzorju budućnosti. Jer po njemu će nam doći svako naše usavršenje, i on će reći slavni *consummatum est, svršeno je,* kad svi oni, koje mu je Otac dao, budu zauvijek sabrani u obiteljskoj kući.

Moj Bože, nauči me, da sam karika u lancu, pokaži mi, da sam na putu prema tvome danu i da stav potpunog odmaranja nije mi putem dopušten. Daj mi naročito, da se ne zatvorim u uske misli i da ne skratim tvoje djelo prema mojim slabim sredstvima. I u svojoj molitvi čuvat ću duboko poštivanje tvoje

prisutnosti, jer ti si bogat svakim blagom budućnosti i jer tvoja tajna još nije otkrivena.

Nastojat ću da te naslutim, da te unaprijed osjetim, i, jer se ti nalaziš na kraju svih puteva prošlosti i na kraju svih puteva budućnosti, rado ću se osjećati tvojim zarobljenikom, koji je nesposoban da ti umakne i kome je dosta samo razmišljati pa da te sretne.

Budi moja želja. Nemoguće mi je da ne gledam naprijed, prema onome što se primiče tamo s obzorja; smrt ono dolazi. Ovdje bliže, eto žalosti, prijetnja biva jača, eto kušnje u neizmjerno raznoličnim oblicima; ali ništa od tog nije posljednje i ono što mora doći, to nije smrt, to nije žalost ni trpnja; ono što mora doći i što će ostati, to si ti sam. Sve je drugo samo sredstvo i put kojim se prolazi. Putevi Sina čovječijeg, koje takmaci Ivana Krstitelja nastoje popraviti i izravnati, ti putevi vode dalje od sadanjeg časa i prolaznog dana; — *quo tendimus, kuda težimo* — prema punini.

Tražio sam kadgod, kako bi te mogao zvati. Ti imaš mnogo imena; ima ih za svako duševno stanje, za svako stanje savjesti; ali čini mi se, da ovo nije najmanje rječito. Ono je zastrto, ali bez pretvaranja; ono je jednostavno i vrlo duboko i ja, koji prolazim, molim Tebe, koji ćeš doći.

LVII.

In vineam meam.
U moj vinograd.

Ono čega se čovjek najviše boji, to nije trpnja, ni prezir, ni dapače smrt. On se izmiri s bolju, prihvaća prezir, ne ustručava se umrijeti; kadgod dapače želi da umre. Ali ono, čega se čovjek najviše boji, to je, da se smatra ili zna nekorisnim.

Od tisuća se vojnika traži da umru u bitkama, o čijem smislu i svrsi oni uopće ništa ne znaju. I oni pristaju, da tako iščeznu, zavezanih očiju, u peći, tražeći prije toga samo jedno jamstvo, to naime, da ta okrutna smrt doista nečemu služi. Vojnik će umrijeti da zaštiti uzmak svojih drugova, da oslobodi susjede, da uspori napredovanje neprijatelja, da se ranjenici odnesu ili dapače, čudna stvar, da se mrtvaci mognu pokupiti. Ali ono, što on ne može oprostiti, što ne može dopustiti, što će mu uvijek biti nepodnosivo, kao udarac po obrazu, kao trn u mesu, to je da ga njegovi poglavari s nehaja ili s neznanja, puste ubiti bez razloga ili da ga ostave besposlena.

Čovjek se najviše boji prokletstva, koje tereti one, koji nikome ne koriste. Stoga su u Evanđelju uza svu jednostavnost, najočajnije one riječi, kojima odgovaraju poslenici jedanaestog sata: *Nemo nos conduxit, nitko nas nije najmio,* nitko nas nije htio.

Ma šta čovjek pružao, svoj rad ili svoju ljubav,

smione ruke ili sjajne oči, plašljivo priznanje ili srčano obećanje, sve se to promijeni u strašnu gorčinu, čim postane nekorisno. Čovjek se uvijek razočara, kad mu se pokaže da nema značenja, jer iza tog udarca slijedi potpuno ništavilo.

Potrebna mi je dakle neka dužnost, kao što mi je potreban kruh; ako su moji dani prazni, oni su ništavi, i ako je moj život neplodan, nemam nikakva razloga, da zauzimam mjesto na zemlji. — *Ut quid . . . terram occupat? Čemu da prostor zauzima?*

Ova mi riječ, o moj Bože izgleda vrlo tvrda, jer gledam oko sebe i vidim bezbroj ne samo nemoćnih, koji nikome ne pomažu, nego bolesnika, kojima treba pomoći. Dob i bolest, zle navike i neznanje učinili su ih nesposobnim da bližnjemu koriste, i ako bi uspoređivali svijet sa stablima voćnjaka, nemilosrdne vrtlarske škare morale bi, zbog dobra cjeline, potsijecati sva ova iznemogla i nametljiva bića, što kukavno žive od tuđe snage i prihoda.

Poduči me, kako može žena što leži u dvorani neizlječivih bolesti s rakom na tijelu, biti još korisna? Pokaži mi, kako pospan starac, što pred željeznom peći, bez riječi, grije svoje noge, može imati još neizrecivu vrijednost i vršiti svetu službu. Reci mi, kakvu pomoć nalaziš, kakvo bogatstvo očekuješ, od onog malog djeteta, koje još nije otvorilo očiju i koje nikad neće nikog vidjeti na zemlji, jer je pri rođenju na nj vrebala smrt, kao na nešto što je njezino i jer je nestalo prije sumraka svoga prvog dana . . .

— *de utero translatus ad tumulum, iz utrobe prenesen u grob.*

Ima u našem zemaljskom životu toliko teške magle, magle neznanja, oblaka nesigurnosti; mi tapamo idući prema tebi, i naši putevi silno zaobilaze, i kad napokon uspijemo da te nađemo, sva zaobilaženja naših puteva izgledaju nam, kao da nisu ničem služila, kao dugi sati nepomična čekanja, kad ribar uzalud postavlja meke niz rijeku pred tromim ribama. Je li doista dobra vijest Evanđelja dosta svijetla a da bi dopuštala da nas okružuje ledena magla? Možemo li se šetati veseli *u tvom svijetlu, — in lumine tuo* — sigurni, da svi naši časovi imadu smisla i da, tvojom pomoću, prokletstvo što tereti nekorisne ljude nije više neizbježivo i nužno? Čemu ću još moći služiti, kad ne budem drugo nego otpadak? I kad bi se nalazio izgubljen, sasvim sam, izmakavši brodolomu, na pećini, među valovima, zar bi još mogao uspješno pomagati onima, koji ne znaju da ja umirem? Zar me moja samoća ne bi odijelila od čitave moje ljudske porodice?

Samoća ne postoji; i nema ni zgode u njegovom djelu, običnom, vječnom i živom, gdje bi čovjek morao biti nekoristan. Čovjek se osami kad izađe izvan Riječi i krene u noć, — *erat autem nox, a bila je noć.* — Čovjek postaje nekorisnim samo onda, kad se odijeli od čokota, da bude sam za se, — *ad nihilum valet ultra, onda ni za šta ne vrijedi* — ali otkad je on došao na zemlju, i dapače prije njegova dolaska svi oni, koji prionu uza nj, dionici su svih njegovih do-

bara pa su kao i on i po njem otkupitelji sve svoje braće.

Jer ako hoćemo da pronađemo razlog i značenje vidljivih stvari, moramo ih tražiti u nevidljivima. I onaj, kod koga prsti izjedeni gubom ne mogu više ni čemu da služe, drži na svojim odvratnim dlanovima svu slabost naših kreposti. Ono što je važno i što je istina, jer jednostavno *jest*, to nije naš odnošaj prema ljudima, to je da se nalazimo u potpunom i za se postojećem čovještvu, u Riječi koja je tijelom postala, koja sadržava i sjedinjuje sve što postoji u našem biću.

Kad čovjek ljubi Krista pronalazi smisao svemira, shvaća da i on sam nečemu služi u opstanku zvijezda i godišnjim dobama, — *omnia propter electos, sve je zbog izabranih.* — Pet, šest pravednika bili bi spasili od propasti Sodomljane i Gomorane, koji o tome nikad ništa ne bi znali, i koji bi bili pronašli posve naravnim, da ne iščeznu u plamenoj kiši. Ali protivno je bilo naravno i daljni opstanak grješnih gradova mogao bi se pravo objasniti samo tajanstvenim utjecajem svih nepoznatih pravednika.

Vi, koji se nazivate nekorisnim, vi, što se istrošiste u radu bez slave, vi djeco, što ste umrla prije nego ste se mogli nasmješiti, vi starci, kojima zemlja već do koljena seže, vi nemoćni, bolesni, siromašni, očajni, u nevidljivom svijetu, koji jedini vrijedi, vi najjače surađujete s voljom Otkupitelja i po vama, isto koliko i po drugima i više nego po njima, Krist nastavlja i dovršava svoje djelo.

LVIII.

Omnia traham ad me ipsum.
Sve ću k sebi privući.

Vrio je dobro ispravljati svoje pogreške i već su stoljeća kako nam kršćanski borci daju o tome najprikladnije savjete. Oni su potpuno proučili načine nutarnje borbe i pokazali su nam, u izvrsno pisanim djelima, kako ćemo moći pobjeđivati zle duhove i kakvom se posebnom prepredenošću moramo služiti, da svakog pojedinog izagnamo.

Bilo bi ludo tvrditi, da rad oko temeljitog čišćenja nije prijeko potreban svakoj duši, koja hoće da napreduje, bilo bi opasno uvoditi mišljenje, da se vježbanje u savršenosti može kadgod i bez pogibelji prekinuti. Naša šikara, dapače i sažgana ili do korjena sasječena, brže izraste, i čim se prestanemo sami proti sebi boriti, nama zavlada prosječnost i oholost.

Ali možda bi se dalo dodati koje poglavlje ovim priručnicima, i popuniti, prema posve sigurnoj predaji običnu nauku o kršćanskoj savršenosti. Mnoge su duše dugo vremena tražile, koja je njihova glavna pogreška a nisu se nikad pitale, šta ih najviše privlači.

A ipak odgoja duhovnih privlačivosti isto je tako plodna, isto je tako potrebna, kao i iskorjenjivanje nepodnosivih pogrešaka; ona dapače može pripomoći tome iskorjenjivanju, ne dajući pogreškama

da opet brzo iziknu, kao što dobro stegnuta slama na krovu ne da travi da po njoj raste. Naše pogreške i naše kreposti imaju samo nas kao područje po kome se mogu protegnuti i one se jedne i druge otimaju o isto mjesto. Povećavajući dakle krepost, čovjek umanjuje pogrešku.

Odgajati duhovne privlačivosti. Ima u nama zlih sklonosti, ali ima i viših srodnosti; ima puteva, koji silaze, ali ima staza, koje se penju, i Crkva je odbacila krivovjerce, koji su proglašavali našu narav posve pokvarenom.

Bog, koji pozna naše slabe strane, iskorištava ih kao pristupne točke, jer ima ranjavih mjesta za njegovu milost u području naše sebičnosti, i kad on dolazi kao lopov, on dobro zna, kuda treba provaliti u našu kuću. Narav i milost nisu neprijateljice jedna drugoj i Bog nalazi u našoj naravi saučesnikâ, koji pogoduju njegovim namjerama. Djelo se Stvoriteljevo podudara s djelom Otkupiteljevim i moj značaj olakšava rad što ga Duh Sveti u meni obavlja.

Nadnaravna privlačivost, u kojoj se susreću i sjedinjuju želje moga bića i želje moga Boga; ona me može vući dubokom klanjanju, zanosnoj zahvalnosti, siromaštvu, šutljivoj poniznosti ... Svaka duša ima svoju zasebnu dobru oznaku, koju treba shvatiti i koja je potpunije označuje nego njezina pogreška.

Kad čovjek kaže: ohol sam, ne pruža puno svjetla o svojoj nutarnjosti, jer ima toliko oblika oholosti, od nadute taštine, koja čini da se čovjek su-

steže od posla do grozničavosti, koja ga navodi, da se u sve petlja; od sumnjanja, koje ga potiče, da čuva razmake i da se ne miješa s ljudima do udvorne niskosti, kojom dolazi moljakati da ga se hvali. Oholost je vrlo neodređena riječ, i oholicâ se može sresti po svim putevima: ima oholica brbljavih i šutljivih, turobnih i zanešenih, takvih, koji ni o čemu ne sumnjaju i takvih, koji su sve napustili ... oholost je bolest, ali da čovjek zna da je bolestan, ne treba uvijek liječnika i ono što je zanimljivo to je odrediti pravu narav bolesti.

Gledajte stoga, da točno odredite svoju duhovnu sklonost. Kad ste stvorili kakvu velikodušnu i potpunu odluku, šta vas je na to ponukalo? Ima ih, koji čitav život sprovode u zahvaljivanju, i iz zahvalnosti prema Bogu neumorno daju. Ima ih, koje sama riječ dati prožme radošću i koji nikad nisu ni shvaćali drugačije život nego kao neograničeno žrtvovanje. Ima ih, koji su sretni samo onda kad su im ruke posve prazne, i koji se umataju, kao toplim milovanjem, blaženstvom siromašnih. Ima ih, koji znajući da Bog svega ima, odmaraju se u toj punini i pred svim nasiljima ostaju sretni i mirni, zato što je Bog jedini najviše biće — *tu solus altissimus, ti si jedini najviši.* — Ima ih, koji postaju slobodni tek onda, kad ničeg nemaju i kod kojih ponizni *Magnificat Veliča* (duša moja Gospoda) procvate na ruševinama svih njihovih ljudskih nada; moramo ljubiti Boga za sve one, koji ga zaboravljaju, koji ga vrijeđaju ili ne znaju za nj. Ima ih ... ali nadnaravne su privla-

čivosti tako brojne i tako različite kao i značajevi... Tă, zar cilj, za kojim mi težimo od početka svoga svijesnog života, ne potiče sve naše djelovanje! Privlačivost što vuče moju dušu daje poseban izgled svem mojem ponašanju i razlikuje me od mojih susjeda.

I evo me pred tobom, moj Bože, moleći te, da razdaniš polutminu, u kojoj se nalazim i da se sjetiš svega što sam te stao. Čini mi se, da se u teškim časovima kao spontano okrećem prema toj strani obzorja, otkud znam da će doći svijetlo, i kao žedan jelen, ja srčem u vrućem zraku svježinu dalekih izvora. Znam, da će određena misao biti odlučna proti mojim potajnim pobunama; znam, kad bi se držao u svijetlu određene istine, da bi moj otpor popustio kao vosak pod sunčanim tracima i postao mekan u tvojim providnosnim rukama. Znam, da će se u ime zahvalnosti od mene sve postići; znam, da ću kad kleknem na koljena da ti se klanjam, naći mir i da će sve moje ševrdanje prestati i da će svih mojih pritužaba nestati, znam, da ću na tom putu iskrenog razmišljanja sresti tebe, svog neizbježivog i vrhovnog Gospodara; i kad pokvareno želim, da se učvrstim u zlu, dobro se pobrinem, da ne pođem tim putem, i zatvorim nutarnje puteve spasenja. Ali ti si svemoćan, i ti uvijek privlačiš k sebi moje najbolje ja, i ne mogu da se nađem u potpunoj prosječnosti, jer samo po tebi postojim i jer moje jedinstvo stoji u tom, da tebi dođem.

LIX.

Relicto eo.
Ostavivši ga.

Prestati moliti, to uvijek znači izdati ga.

Trebali bi dakle da neprekidno molimo, ali ova nam je zapovijed teška, i ovaj nas nalog muči. Mi gledamo kako bi se ispričali. Stvaramo izlike i jer stvarati znači iz ništa načiniti, mi nismo nikad u neprilici, kad se radi o tome, da si pribavimo izliku da ne radimo.

Čovjek rekne: ne mogu uvijek moliti, imam odveć posla. Doda još: ne mogu uvijek moliti, nemam šta reći. Nemati šta reći, imati odveć posla, to su općenito isprike, na koje se svode razlozi radinih i nehajnih ljudi, užurbanih duša i mlitavih duhova. A ipak, ne može biti valjanih razloga, kojima bi se čovjek mogao ispričati, od božanske zapovijedi. Zapovijeđeno nam je, da molimo i molitva je duša našeg života, pa je stoga ludo pozivati se na potrebe života da ne molimo, kao što bi bilo ludo pozivati se na potrebu rada, da opravdamo što se slabo hranimo, ili pozivati se na hitnost neke odluke, što nikakve odluke ne stvaramo.

Ne mogu uvijek moliti, imam odveć posla. Kao da bi se molitva sastojala u kakvom istraživanju i naporu.

Molitva stoji prije svega u prikazivanju i prihvaćanju. I oni, koji imaju mnogo posla imaju mnogo toga prikazati, imaju ponajprije prikazati sve što čine. I oni, koji imaju mnogo posla treba da mnogo primaju, jer svako djelovanje dovodi do protuudaraca, svako kretanje nanese čovjeku koju modricu i svaki radnik trpi.

Potrebna mi je molitva prikazanja. Ona mi je uvijek moguća, jer prikazati svoja djela ili svoj odmor, ne znači rastresati se od posla, da kriomice promrmljam kakvu molitvu, to daleko više znači sačuvati mirnu bistrinu nakane i raditi i odmarati se i rastresati se dapače, radi Boga samoga i jer je to dobro. Ono, što je prikazano, time je prikazivanjem posvećeno. Trebao bi Bogu prikazati sva svoja radna sredstva, jer ona postoje samo zato, što mi ih on daje i jer po njima treba da idem k njemu. Katoličke slike, — protivno shvaćanju svih ikonoboraca — predočuju svete zaštitnike kako drže u rukama, da ih Bogu predaju, predmete svoga mučenja ili svoga jednostavnog posla, i od drevne blanje svetog Josipa do guščijeg pera, s kojim se slikaju crkveni učitelji, svi ti znakovi njihova rada ili njihove muke slikovito predočuju njihova svojstva.

Gospodine, prikazujem ti, ne svoju krv, koju danas nitko od mene ne traži, ni dapače svoj znoj, od mene čovjeka sa sjevera, koji sam više navikao na zimu nego na ljeto, nego — *attramenti vectigal književnički porez* — prikazujem ti svu ovu tintu razasutu u obliku riječi na svim ovim listovima pa-

pira, prikazujem ti svoje činovničke spise ili svoje đačke teke, svoje trgovačke knjige ili svoje jezikoslovne rukopise, svoju veziljačku iglu ili svoju vojničku pušku, jer sav svoj ljudski rad sa svojom tihom radošću ili nijemim jadikovanjem, onaj rad električara ili profesora, čuvara ulica ili čuvara zakona, sav ovaj neizmjerni rad ne mora nužno biti tebe nedostojan, i čim je pošten, ti si ga započeo. Stoga će moja molitva trajati dotle, dok bude trajao moj rad, i ona će dapače prožeti i cio moj odmor poput mirisa koji prodre u vuneno predivo, i ja ću neprestano prikazivati cio svoj život, kao neslomivu počast. — *Oportet semper orare, treba uvijek moliti.*

Ne mogu uvijek moliti, nemam šta reći. Slaba isprika, prikrivena zabluda. Nemate šta reći? Ali ponajprije molitva nije govor i ne časte Boga rečenice, ni osobite misli, ni zgodne riječi, ni hladni ispravci gramatičara. Molitva se ne ravna po nauci o slaganju riječi, i nije potreban rječnik nepismenima, koji razmatraju. Molitva nije ponajprije govor, ona je prije svega očekivanje i dočekivanje. Očekivanje onoga, koji dolazi na svijet, očekivanje Otkupljenja koje se dovršava i Kraljevstva, koje se približuje. I ako nemam šta da reknem, imam mnogo šta da očekujem, ja, koji nemam dobara, koja su jedino prava dobra.

Govor me je izmorio, nikako gotovo više ne podnosim, o moj Bože, kad se radi o razgovoru između mene i tebe, svih onih zvučnih i donekle lice-

mjerskih riječi, sveg onog usiljenog zanosnog govora, sve one govorničke vještine i onog žalobnog glasa. I dapače, da izrazim svoje kajanje, draža mi je umjerenost našeg drevnog »djela skrušenja« od pretjeranog pjesničkog zanosa književnika i pjesnika; volim ti reći da se kajem od svega srca što sam te uvrijedio svojim grijesima i da mrzim svoj grijeh iz ljubavi prema tebi; draže su mi te priproste i nenamještene riječi nego oduševljeni poklici. *Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrimarum, tko će dati vode za glavu moju i očima mojim vrelo suza...* — I kad bi moliti značilo držati lijepe govore, ja bih našao izvrsnih razloga, da je zanemarim.

Ali očekivati te i dočekivati te, to znači moliti poput izabranika sa Siona, i ja mogu i moram očekivati svaki čas sadanju milost i dočekivati te, kad oslobodilački i osvajalački napreduješ u meni — *illum oportet crescere, on treba da raste.* — Moram te očekivati kao svoje ozdravljenje i kao svoje usavršenje, kao riječ, kojom ćeš mi oprostiti i kojom ćeš me proslaviti, jer svako se dobro po tebi svršava i pripravlja i oni, koji nisu htjeli da te prime, ostali su tmina i oni, koji nisu htjeli da te čekaju, nazvao si zlim slugama.

Neprekidna molitva duša uvijek otvorenih. Ogledalo se ne umara pokazujući u sebi predmete; jeka se nikad ne umara, što odašilje šum slapa — *abyssus abyssum invocat, ponor dozivlje ponor.* — Kad je ogledalo pokazalo cio svijet, ono je sasvim spremno

da ga iznova pokazuje, svježe je i raspoloženo, i jeka nije promukla ili oslabila zato, što je kroz deset stoljeća opetovala buku vodopada; jasna je i snažna kao onda, kad se po prvi put pred navalom rijeke, prolamala brana pećine. Pokazivati, to je bit ogledala, opetovati to je samo biće jeke, a biće se ne umara. O moj Bože, trebalo bi, da moja molitva postane u meni tako jaka, tako trajna, da ne bude više drugo nego svijesna sjedinjenost moga i tvoga htijenja; ona me tako ne bi više umarala i ne bi trebao izmišljati razloge, da se od nje ispričam. Jer pokazivati te i opetovati te; biti tvoj otsjev i tvoja jeka, to je zakon moje naravi i to je zahtjev tvoje milosti. I molitva traži stalnost.

LX.

Tene quod habes.
Drži, što imaš.

Proti svem neradu, što me proždire, proti rasijanosti, u kojoj se gubim, proti tolikim suprotnim ludostima, što me razdiru, oboružat ću se, Gospodine, tvojom odlučnom zapoviješću, i da ne propadnem, pokušat ću da se čuvam.

Ludi su oni, koji su mi rekli, da nije potrebno bdjeti i da briga oko stvarne primjene oduzima razmatranju plemenitost i više dostojanstvo. Kao da bi služenje bilo poniženje; kao da zaći u stvarnost, znači okaljati se! Razmatranje, koje se ni na kakav način ne bi obaziralo na stvarnu primjenu, bilo bi čisto umjetnička dokonost, neki način zabavljanja u oblačnim visinama, bezvrijedna lakoumnost. Treba dakle da naša molitva pređe u djelovanje, i popravi naša naravna zastranjivanja; treba da nam povrati ili sačuva duševno zdravlje i da po njoj postanemo manje ranjavi. Molitva mora da se salijeva u odluke.

Ali još treba shvatiti šta je odluka i u kakvom odnošaju mora biti s molitvom. Mnogi si zamišljaju, ne znam zašto, da su odluke duhovnih vježbi pravi plod tih napornih dana i da one rastu na granama molitve te da se s njima sve mora svršiti. I onda se dogodi, da se čovjek ne usudi stvoriti samo jednu po-

niznu odluku, odluku neupadnu i bez sjaja. Čovjek se ne usudi reći iza osamdnevnih duhovnih vježbi, iza trideset sati razmatranja na koljenima, iza divnog duhovnog štiva pred raspelom ili svetohraništem, da je odlučio dizati se na vrijeme, ili da neće govoriti o kiši ili studeni, ili da će se nasmijati kome zagrižljivu dosadniku. Čovjek se ne usuđuje izjednačiti silni napor s tim slabim uspjehom; i dođe mu na pamet stara priča o mišu i brdima, smatra smiješnim da ističe odluku tako običnu, tako neposrednu, tako laganu, tako prostu, i da je pruža kao posljedicu te opće mobilizacije duševnih sila. Ma šta? Zato, da se na vrijeme dižete, da poslušate svoju budilicu, zar zato tjedan dana niste nikog htjeli da vidite ili s kime razgovarate, zar ste se zato povukli u zatišje sabranosti i šutnje, zar se zato od vas tražilo da razmišljate o spasenju svoje duše, o mučenicima, apostolima i da ispitujete, kako je potrebno, da se brzo i potpuno obratite?

I ne htijući biti smiješnim, čovjek upravo postane smiješan izmišljajući uzvišene i sažete, uzbudljive i mučne odluke; odluke dobro okovane, kao što su oklopi bez mane i strašne kao vojska spremna da u boj krene. I te odluke vrijeme brzo osudi; one pomru gotovo sve u danu, kad su procvale, jer su na kamenu bile posijane... — *et non habebant humorem, i nisu imale vlage.* — One promru, kao sve što je namješteno i neprikladno: život prolazi i ne mari za njih. On ne vidi, kako da ih uzme, kao što ni sto-

mak neće da primi tvrda oraha, koji se ne da razbiti. Sve su te divne odluke kao riblje kosti: neslavni preostatci, kojima se nitko ne hrani. Hoćemo li stoga prezreti svaku odluku i, zaboravivši ono, što svaki dan učimo, ukrcati se bez vesala i magnetske igle, kao da idemo na šetnju a ne na putovanje?

Odluka je svakako potrebna, ali ona nije plod na drvetu; bolje bi je bilo usporediti s čepom na boci, poklopcem pričvršćenim o posudu, s kvakom o zidu. Ona nije posljedica, *nego ona čuva posljedice.*

Boca se ne napuhuje *da* se začepi. I staklar ne radi zbog čepa. Ali ipak bez njega ne možemo biti, kad hoćemo da sigurno sačuvamo vino u boci. Ne pripravlja se mješina, da joj se grlo sveže s lijepom vrpcom, ali ako te vrpce nema, badava je napunjati mješinu na vrelu, čovjek će ožednjeti u pustinji, kod prvog odmora. Odluka, koja bi htjela biti posljedica molitve, morala bi da bude u razmjeru s uloženim naporom; ali ono, što čuva napor, može izgledati vrlo skromno, i uza sve to savršeno ispunjavati svoju dužnost. Kome bi palo na pamet, da čepove pravi od hrastovine ili da ih uresi voskom? Ne traži se od njih da budu lijepi, nego da budu čvrsti, da se ne dadu pokvariti i da ničeg ne propuštaju. I ako je čep dobar i piće je zaštićeno.

Vrlo je teško stvarati odluku o vjeri, nadi i ljubavi ili o četiri glavne kreposti, iako su sve vrlo potrebne; no lako je paziti na svoju ljubav pomoću kakve ponizne zgodne odluke, kao što na čitavo stado rogatih preživača pazi djevojčica, koja plete ili pjeva. Onaj tko se odlučio na vrijeme dizati nije očito uznemirio ravnotežu svijeta i njegova skromna odluka nije drugo nego kvaka u zidu; ali ako se kvaka ne svine i ne dadne iščupati, ona će održati u svojoj visini sve, štogod se htjedne o nju objesiti. Tako i to, da se vi dižete na vrijeme, držat će na visini ostalo i vašim danima zavladati će hrabrost, koja će održavati red u svim vašim djelima.

Stoga, dobre se odluke ne nalaze nikad u skupinama. Dodajući jedne drugima, čovjek ih ne pojačava. Onaj, tko beskonačno dodaje sate svome počinku, nije zato odmorniji, i onaj, tko svaki dan povećava svoj obrok hrane ne primiče se zdravlju nego smrti. Brojne istodobne odluke potiskuju se među sobom, kao trkači na uskim stazama. Bolja je jedna odluka nego dvije i dvije su bolje nego tri, a iznad tri može se čovjek pitati uopće ima li odluka, kao što se može pitati ima li u gradu ljudi iznad sto godina. Ovdje, ondje nađe se po koji, ali oni imaju samo toliko snage da ne umru.

Moj Bože, i ovdje još, nauči me tvojoj trijeznoj i mirnoj odluci; prilagodi me životu, koji si mi odredio i potjeraj iz moje duše sve nakane, što ih ja zovem viteškima, a koje su zapravo djetinje buncanje. Moja krepost nije u oblacima, moje dužnosti nisu na zvijezdama, nego biti pravednik, to znači misliti i raditi s tobom i kao ti.

LXI.

Redimentes tempus.
Otkupljujući vrijeme.

Oni dolaze jedan po jedan, po redu, kao molbe prosjaka, kao jecaji bolesnika, kao ritam polaganog disanja, i oni ističu svaku stopu, naglašuju svaki dio pjesme, koja bi trebala da bude moj život. To su moji razasuti dani. Ima ih mnogo, na kojima *ništa nije napisano,* ostavljam prazan redak. Šta ćeš reći o nekorisnim danima ti, koji ćeš osuditi isprazne riječi? Šta ćeš reći o tolikim udobno živućim besposlenjacima, kojima je jedina isprika upravo to, da ništa ne rade?

Dies mali su, dani su zli. — Zbog sveg zla, što navire, htio bi da ne rasipam svoje dane, htio bi iskorištavati najmanje minute, ne zbog kakve škrtosti malograđanina, stišćući sav svoj imetak i skupljajući mrvice, nego zbog visokog poštivanja tvojih darova i ovih dana života, koje si mi odredio. Htio bi iskorištavati najmanje minute, ne s bjesnilom i nervoznom mukom; poznam odveć dobro nespretnosti, što ih nagomilava žurba, i da treba kadgod malo razvezati maštu i uvijek naći vremena za razmišljanje.

Ali mogao bi, iskoristiti sav sadržaj vremena, što mi ga daješ, mogao bi ne žaliti truda i orati u dubinu svoje dane. Jer ima minuta duljih nego su

ostale, ne stoga što bi dulje trajale, nego stoga, što su punije i jer je duša potpunije u njima. Kad bi tako živio, unoseći svu svoju svijest u svoje najmanje pothvate, radeći naporno, žrtvujući se posve, možda bi mogao spasiti svijet svojom žrtvom i učiniti da prolaženje mojih časova odjekuje *do granica svijeta — in fines orbis terrae.*

Jer ja dugujem svo svoje biće sredini, u koju si me stavio, i moja je dužnost prema društvu opći oblik mojih pojedinačnih dužnosti. I vezan uza sve što trpi i sve što prolazi, uzalud bi tražio da si osiguram neku lažnu nezavisnost. Moji dani ne pripadaju meni. Nemam pravo da pitam, koliko mi je dan plaćen, nego šta sam ja sám platio za taj primljeni dan i kakav sam rad darovao, da na vječnoj tezulji uravnotežim dvadeset i četiri posuđena mi sata.

Moji smrtnički dani trče jedan za drugim, kao lovački psi; oni padaju jedan po jedan, kao kapljice vode u ribnjak, gdje ih nestaje. Moja prošlost vuče moju sadašnjost i u jurnjavi časova, troši se moj život.

Moj Bože, Otkupitelju velike porodice, nemoj podnositi, da mi besmislena tuga omete radost, kad opazim, kako se ulje u svjetiljci spušta i kako me pričuve života svaki dan, tvrdokorno, napuštaju. Naučī me, kako treba stariti, ne mrmljajući i ne lijeneći se, da se ne osamim, nego da uzrastem i da se ne ispričavam nekoć obavljenim dužnostima zato, da sad svakidanje dužnosti mlitavije vršim.

Možda ništa nije sazrelo u mojim starim danima i godinama, što su prošli mojom dušom, a da je nisu ni uzbudili ni istančali, i ja ostajem prost i surov, ne razumijevajući ništa, šta se oko mene događa i držeći se tvrdoglavo na mjestu. Trebalo bi, da su svi moji dani, taj novac moga otkupljenja, jedini prihod, kojim mogu činiti dobro, dani, što ih je moj Bog teškom mukom ponovno osvojio od zloduha, koji je bio zarobio moj život, trebali bi da su svi ti dani kovani prema slici Božijoj, kao što je novac porezni kovan prema slici carevoj.

Lijenčine su ubojice, ubojice samih sebe i svojih susjeda, ubojice, koji pomalo usmrćuju, poput onih, što po tvornicama municije zanemare proizvodnju obrambenog oružja, koje bi trebalo poslužiti mnogo kasnije, u času borbe. Zakrčuju nam puteve svi oni, koji misle, da je mlitav napor još vrlo častan, da volja, što se na mahove samo očituje, spašava od ogavnosti, i da čovjek može dangubiti cio svoj život, kao kakav kicoš, što se dosađuje ili traži razonode, a da se ne sukobljuje sa stvarnošću.

Najzaposleniji među nama, uvijek su najspremniji da se prihvate još i drugih dužnosti. Na jutarnjim misama, po našim crkvama skupljaju se zaposleni ljudi. Oni, koji nemaju šta da rade, zadovoljavaju se da ispunjaju tu lagodnu službu besposličenja, i nemaju nikad vremena da učine uslugu.

O moj Bože, da ti se ti vratiš, kako li bi sudio o našem životu? Da se ti pojaviš među nama, zar se

mi ne bi ponašali kao učenici, koje se uhvatilo da ne rade i koji se namještaju, kao da su marljivi, kad učitelj podigne glavu? Zamišljam si, da bi tvoje riječi bile milosrdne prema svima onima, koji su požrtvovni, koji, nikome ništa ne govoreći i ne praveći buke oko sebe, žive služeći drugima i koji ne mogu da zaspu prije, nego zasluže svoj svagdanji kruh. Njihova krepost nije uvijek dotjerana; ima prašine na njihovoj obući i oni su se toliko bavili bližnjim, da su zaboravili gledati se u ogledalo i umiti i očešljati svoj život. Ali oni umiju otkupljivati vrijeme, — *redimentes tempus, otkupljujući vrijeme,* — i njihove minute vrijede više nego dani puni prezira propisno dotjeranih farizeja. Oni nisu nikad mrmljali, kad se od njih tražilo da služe nepoznatima, i oni su svu svoju požrtvovnost iskazivali s toliko lakoće, da svi oni, koji su se njome koristili, smatrali su suvišnim da im se zahvaljuju. Zar čovjek zahvaljuje drvetu, što mu je pružilo svoju sjenu ili strojovođi, što je upravljao parnim strojem? Tko će nam dati, za potrebnu žetvu, jednu ili dvije duzine ovih kosaca? Ali mi mislimo naročito na to, kako da budemo spori i hladni i ispravni i oprezni; mislimo, kako ćemo se prilagoditi ovom svijetu, i nama se nikad ne žuri, osim, kad očekujemo kakvu uslugu, kad trebamo naplaćivati svoje dugove, kad smo odlučili odmarati se. Mi smo dobro zapamtili *Requiescite, odmarajte se,* ali zaboravili smo mali, ali bitni prilog, koji stvar svodi na prave granice, prilog: *pusilum, malo.*

LXII.

Oleum secum.
Ulja sa sobom.

Nije dosta gledati u svoju upaljenu svjetiljku. potrebno je imati ulja za plamen, što gori, ali i za plamen, što će goriti. Mjesto da čovjek umanjuje svoj napor i da spušta stijenjak, treba povećavati zalihu ulja i čuvati čitavo svijetlo. Nažalost, većina mjeri svoju dužnost po svojoj hrabrosti, mjesto da povećava svoje snage u razmjeru s potrebama. Ti se ne bi htjeli iscrpsti; no postoje dva načina, kako čovjek može izbjeći iscrpljenosti: može umanjivati potrošnju, ili povećavati prihode, i mudre su djevice one, koje su ponijele novu zalihu ulja i koje, ne nanoseći štete sadanjem času, neće ipak da *unaprijed zaborave ono, što će se dogoditi čas iza toga.*

Oleum secum, ulja sa sobom. — To je teret, dakle smetnja, i mnogi ne primaju toga viška, koji je uvjet pravoga uzdignuća. Oni se vuku pomalo, s nesigurnošću i bez jamstva, jamstva koga bi trebalo nositi uza se kao božansku milost. Da se čovjek zaštiti pred neimaštinom, potrebno mu je mnogo molitve i mnogo ljubavi i prekobrojnih kreposti.

Kad se plamen snage spušta i umire, treba mnogo želje, da ga iznova potakne, one želje, što se još nije očitovala radom i koja je ostala u pričuvi u

dnu duše. Čovjek se kadgod iznenadi žilavošću, što je sreta kod prividno vrlo mekih ljudi: u određenoj stvari, oni neće popustiti, i bez poteškoće otklonit će sve zapreke; oni provode svoju misao ili svoju čudnu naviku i prokrče si put, kao plamen. — *Oleum secum, ulja sa sobom.* — Oni su se snabdjeli jakim htijenjem.

Oleum secum, ulja sa sobom. — Da život čovjekov bude svijetao, potrebna mu je donekle prenaporna služba, više posla, nego što ga može svršiti, kako bi se sve njegove sposobnosti mogle razviti. Suvišak rada, što ga treba obaviti mora uvijek biti u pripremi i kad plamen trepće ili pucketa zato što nema goriva, mjesto da čekamo, da nam trgovci reknu šta *moramo činiti,* treba da odmah pridolijemo novih dužnosti pa da naši dani ne znadnu za mračno dangubljenje i smrdljivi dim dokonosti.

U času opasnosti pokažu se, među gomilom kršćana, međusobno posve sličnih, nosioci ulja, oni, koje iscrpljenost ne može zateći i koji mirno dalje svijetle, jer su sposobni da se obnove. Sve nas tare i troši, pa ako toga ne budemo predvidjeli, pasti ćemo u neopipljivu prašinu, kao kamen sa spomenika, koji se šutke raspada. Sve nas troši, dapače i obavljanje dobrih djela, i umara nas da smo vjerni i pošteni i da nemamo nego jedan uski put i da ni glave ne možemo okrenuti prema obzorju odakle sjaju jeftine radosti. Sve nas troši, ali sve se u nama može neprestance obnavljati, kao plamen,

koji nikad ne umire sam od sebe i zbog tog, što bi se izmorio goreći, nego umire samo zato, što mu se ne pruža hrane i jer mu se izvana više ništa ne daje. Drveće ne raste do neba i kad se zaustavi, to biva iznutra, jer ne može više rasti; i sva briga vrtlareva neće tomu više pomoći, i uzalud bi se oko drveta zasipalo granje i lišće, ono ih neće moći učiniti svojima. Ali plamen se nikad iznutra ne zaustavlja i njegova je sposobnost obnavljanja beskonačna. Milost Božija može biti ulje naše svjetiljke, i ako s njom surađujemo, naša volja, inače tako slaba i bolesna, sjat će ne popuštajući — *fulgebunt sicut stellae in perpetuas aeternitates, sjat će kao zvijezde kroz svu vječnost.*

Pričuva mirne strpljivosti, šutljive hrabrosti, ustrajne molitve, prokušana znanja, dobrohotnih savjeta. — *Oleum secum, ulja sa sobom.* — Besmisleno je računati samo s časovitom korišću i onaj, koji ima samo ono, što mu je potrebno da mogne živjeti, potpuno je sličan čovjeku, koji se nalazi u svojim posljednjim časovima.

Moj Bože, nikad ja ništa nisam razumio od tvoje mudrosti, i mislio sam, da je nekorisno sve ono, što plamenu moga života nije davalo jači sjaj. Prezirao sam dugo misaono i suhoparno učenje, i mučne i točne račune, i sređeno i lagano opažanje, i vječno vježbanje u savršenosti sa onim opetovanjem i naglašavanjem istih stvari. Mislio sam, kao i mnogi moji susjedi, da treba preći na primjenu — što je

istina, — i da se primjena protivi misaonom proučavanju — što je besmisleno; — mislio sam, da je bolje raditi kao apostol — što je istina, — i da apostolu ne treba dugog razmišljanja i, još više nego kome drugom, ustrajnosti i mira — što je besmisleno; — ja sam htio živjeti kao plamen što poigrava, zaboravljajući da sve u meni umire i da moram čuvati tebe i tvoj duh — *lampades nostrae extinguuntur, svjetiljke se naše gase.*

Mudre djevice i lude djevice. Uzalud gledam njihove svjetiljke, ne mogu da razaberem koje su razborite a koje nerazborite, kod jednih i drugih plamen je jednako svijetao. Ali kasnije, u času opasnosti, u času, kad ulja ponestane doći će do podjele, i metež što će zavladati među onima, koje su bile nesmotrene bit će nepopravljiv.

Spasi me, moj Bože, da ludo ne rasipljem svojih snaga; spasi me i od tog, da ih ne štedim poput kakva škrtca i da ne ograničavam svoju potrošnju kreposti. A da neprestance mognem davati punu mjeru, bez straha da me moja rasipnost u naporima isprazni, budi moje bogatstvo i ispunjavaj moje gubitke i neka tvoja moć i tvoje nadahnuće prelaze nezamjetno u me. Moram trajati do zore; čitavu noć mora budno sjati moja vatra. Ti ne dopuštaš, da naša velikodušnost bude danas manja nego je bila jučer i da kod »treće straže« bude manja nego je bila u sumraku. Tvoji su zahtjevi uvijek jednaki; nemam isprike kad odlučim da ću te manje lju-

biti, da ću slabije služiti svoju braću i da ću od svog sadanjeg duga odbiti sve što sam ti već platio. Učitelju, koji si strog i dobar, kao kosa, koja režući klasje daje mu pravu vrijednost i potpuno značenje, kao kosa, što od svih ovih klasova napravi žetvu, ja te ljubim, jer ti ne podnosiš da se umanjim i jer tražiš da moja duša ne zna za suton.

LXIII.

Gaudium plenum.
Potpuno veselje.

On nam je rekao, da s tim svršava njegova objava i da se trebamo veseliti svemu što je objavio; svemu, dapače njegovoj zapovijedi, dapače vijesti da odlazi, — *gauderetis utique, dakako da ćete se radovati,* — da se vraća svome Ocu. Radost je riječ vječnosti; ima načina da u nju zađemo, da nas ni smrt ni trpnja iz nje ne istjeraju. Kršćanin uvijek svetkuje i on zove uzrok svoga veselja božanskim imenom, — *Dei genitrix, Majka Božija.* — Evanđelje, vesela vijest, svršava se kod sv. Luke molitvom prepunom radosti, — *cum gaudio magno, s velikom radošću,* — i krepost, koja ne pređe u svijetlu puninu, krepost bez nutarnjeg osmjeha nije još poprimila svoj konačni oblik. Ona je još usiljena i tvrda; istina, zaslužna, ali još nedokončana.

A ipak je čudno, da mi tako loše dočekujemo sveto veselje. Gledamo u njem kao neku drskost ili opasnost, čini nam se da je veselje neka vrsta taštine. Ne priznaje li onaj, tko kaže: sretan sam, da mu ništa ne manjka i ne zaboravlja li prema tome sve svoje sadanje pogreške i svu svoju tešku prošlost? Stari su si Grci zamišljali, da ljudski smijeh pobuđuje zavist bogova i da njihova mržnja progoni na

zemlji smrtnike, koji dovoljno ne plaču. Mi smo baštinili nešto od ovog poganskog straha, pa se ne usuđujemo primiti radost, da teče u nas kao rijeka, ni mir, kao plod napora. Mi čuvamo svoje veselje sakriveno po kutevima; prikrivamo ga, bojeći se da ga ne bi izgubili, i uživamo ga samo krišom, u žurbi, kao lakoma djeca što kradu slatkiše iz slabo zatvorenih ormara. I ostane nam dapače, od ovog odveć kratkog veselja, neodređena grižnja savjesti. Jer naše držanje nije bilo čisto; jer naš duh nije jasno vidio, imamo dojam da smo bili dvolični ili slabi; uvjeravamo se, nažalost opravdano, da je naše veselje robovanje i da se, osjećajući ga, iznevjeravamo Bogu.

Zar tako treba primati plod Duha Svetoga? Zar tim ogavnim držanjem mislimo poštivati Kristovu poruku? I zar to ne bi bio veliki kukavičluk ne usuditi se otvoreno reći, da sve dobro stoji, kad imamo sve što nam treba? Onaj, tko kaže da je sretan, odriče se onoga, što ljudi u dnu svoga bića žele: odriče se pritužbi i utjehe, odriče se unosnih prosjačkih gesta; odriče se posuđivanja tuđih snaga; i dapače postaje dužnikom svih, koji su slabi, haniteljem svih izgladnjelih, onaj, koji daje, jer se njemu ništa ne daje i kome će dapače ljudi zaboraviti da zahvale. Mi uvijek imamo dva držanja: htjeli bi da tajimo prednosti svoga položaja i ostanemo bogati, a istodobno zahtijevamo za se pogodnosti siromaha i oslobađamo se općih dužnosti. Hoćemo da čuvamo zdravlje, jer nam je do njeg stalo; a osim toga, da nas se malo te-

toši, kao bolesnike, jer je to slatko. Hoćemo da se možemo služiti sa svoje dvije noge, i da nas vodaju na nosilima. I kad reknemo, da veselje nije za nas, mi lažemo i kudimo same riječi Kristove.

Pravo je kršćansko veselje dublje od boli. Ima u nama — i mi to znamo — jedno mjesto, gdje uvijek možemo sresti milost i spojiti se s neprolaznom radošću. Ali da dođemo do tog mjesta, treba često hrabrosti, i da na njemu ostanemo, treba junaštva. Veselje nije baština ljenivaca; ono nije ugodan osjećaj; ono se rađa na vjerskim izvorima i ono se osvaja, kao Jerusalem starih križara. Ima mnogo krvi na putu, što vodi k slavi Uskrsnuća i vječnom veselju — *aeterna perfrui laetita, vječno veselje uživati.*

Pastiri, koji su nam pjevali o basnoslovnoj sreći, bez truda stečenoj, pogani su ili naivnjaci; oni su zaboravili šta smo mi i da onaj, tko hoće da ostane miran i siguran u buri i borbi, tko hoće da se smiješi smrti, i svojoj i ostalih, mora sići u dno sama sebe, — poput lovca bisera, što roni zatvorenih očiju, — da u sebi nađe hotimični i potpuni pristanak na božanske nakane. Veselje zbog toga što znamo, da se Bog s nama služi, da ništa nije izgubljeno od onog što činimo, da su osam blaženstava vječna i da Krist i mi nismo dvojica nego jedan. Gdje su oni, što pristaju da svu svoju sreću stave u svoju dužnost? A gdje su oni, što bi se usudili reći da nemaju dužnosti? Prema tome, ima uvijek jedno divno i sigurno spremište, u koje možemo staviti svoje veselje, i jer

nam božanska volja uvijek označuje dužnost, uvijek naša dužnost može čuvati naše sveto veselje.

Mi počinjemo sa zahtjevima; zatim izjavljujemo da će naša sreća biti u tom, da se ti zahtjevi ispune; nakon toga tužimo se, što ljudi i stvari idu posve naopako i drže se, kao da im nije stalo do naših želja; onda stanemo prigovarati Bogu, *koji nas napušta;* napokon izjavljujemo, da je sreća pusta riječ i progonimo svojim ujedljivim zabadanjem ili svojim pripovijedanjem one, koji o njoj govore i koji hoće da je nađu u Evanđelju.

I sve je to vrlo shvatljivo, kad se pođe od jedne početne ludosti: svojih zahtjeva. Bog nas ne napušta, no mi ga nismo nikad smatrali prvim i vrhovnim Gospodarom, nego smo mu *ponizno* i jako moleći podvrgli gotov nacrt, kao što se gotov zakonski prijedlog, koga se više ne može prerađivati, podnosi kraljevskom odobrenju; mi smo odredili šta je sreća: udovoljenje našim zahtjevima a nismo se brinuli da unesemo red i sklad u svoje nakane; mi smo počinili dvostruku pogrešku, uvijek istu, u duhovnom životu: smatrali smo stvorenje Bogom, i postupali s Bogom kao sa stvorenjem. Nismo vidjeli, da je naša sreća u tom, da budemo ono što jesmo, i da našoj naravi, dakle nama samima, ne treba drugo do Bogu služiti.

LXIV.

Omnia in ipso constant.
U njemu je sve.

Moj Bože, gledam oko sebe sve ono, što jednom riječju nazivamo: stvari. Njihov me neizmjerni broj zbunjuje, njihova me nutarnja tajanstvenost zaprepašćuje. Šta sam ja, među svim tim zatvorenim licima i kakav je odnošaj moga bića s drvećem u stoljetnoj šumi i s prastarim okameninama? Čini mi se neobično, čudno, neugodno, da sprovodim svoj život usred stvorenja, koja jedva razumijem, koja se ne brinu za me i među koja, kao da sam slučajno i izvana zapao, kao nezvan među strance. Ni vjetar, ni studen, ni more, ni sila teža kao da ne znaju, da ja trpim ili da mislim i odavna je, ta bezbrižnost prirode, tako bliza i tako daleka, hranila duboku tugu pjesničkih stihova.

Rekli su mi, da su stvari čovječijem duhu predmet znanosti i njegovom htijenju sredstva djelovanja. I to je bez sumnje posve istinito, ali ja bi htio znati, šta je ta znanost i za čim ide to djelovanje i kako se sve može skupljati oko jedinog ognjišta, mjesto da se izgubi u ništavilu. Jer štogod ne svedem na svoj svijesni život, sve je to samo pospano lamatanje i besmisleno rastresanje. Mogu se u tu stvarnost uvući, ne mogu vjerovati, da sam u njoj; mogu se

njome baviti, ne mogu, da se njome zanosim, čim se o meni radi. Razumjeti, to ne znači svrstati po redu, to znači postati jedno s predmetom. Kako bi mogao postati jedno s tim neprodornim i hladnim svijetom? Na kome mjestu, da se pokušamo sastati, strgnuvši veo s njega, kakvim bi sredstvom mogao naglo ugledati u njem lice, *koje već poznam* i poznate mi crte moga roda? Jer siguran sam, da posve u dnu stvari, on i ja ne možemo biti stranci i ako izgleda, da se isprva ne slažemo to je stoga, što smo dio veće cjeline i jer smo uvjet višega sklada; kao dva pravca, što se naglo i oštro sijeku, da stvore, samom svojom različitošću, lik kuta.

Zar je moj jedini odnošaj sa vidljivim svijetom odnošaj prolaznog promatrača? Zar je moj život samo površna pojava, kao lijet pera po bijelom papiru, kao trag lagana kukca na površini zadrijemale vode?

Sjećam se, da je u doba Postanka, nevini čovjek dao svakoj stvari jedno ljudsko ime, i da su stvorenja, posve k njemu obrnuta, imala prijateljsko i dobro značenje; to je značenje davao sam čovjek, prema kome se, spontano, sve okretalo.

Od tog divnog govora, koji kao da je mekšim činio sastavine zemlje i opčaravao stvarnost, ne ostaje više ništa, otkad je došlo do prvog prekida i otkad je čovjek htio da oskvrne svijet i stvari učini bezbožnima. Ljudsko se značenje stvorenja poremetilo: svijet je okrenuo leđa čovjeku i priroda se otela grješniku, ocu roda. I otad bi se čovjek bio uzalud

tražio u ovom svijetu, koji nije htio da ga prizna, on bi otad nailazio samo na bunu i otpor, i protivštine i kazne. Sam bi njegov duh plakao u tami.

Ali ono što je prvi Adam uništio, drugi je popravio, i čovječanstvo je sabrano u pravdi Sina čovječijeg. Ime, što ga je otac plemena dao stvarima, izbrisalo se, ali utjelovljena Riječ, koja sve podržava svojom moći, baštinila je sve što postoji, — *quem constituit heredem universórum, koga je učinio baštinikom svega,* — i njegovo je ime sad cjelokupan izraz svijeta i ono daje stvorenju značenje. Mi više ne možemo biti pravedni, to jest ono što jesmo, nego po njemu i kad čovjek odluči da će mu se oteti zapadne u drugu smrt. Izvan njega ništa ne postaje čvrstim i ništa ne dolazi k ravnoteži, — *propter quem et per quem omnia, zbog koga i po kome je sve.*

Stoga tajnovitost stvari govori otsad samo o otkupljenju i djelo Kristovo nije se ograničilo na ćudoredni poredak, kao što su to mislili moderni protestanti, dijeleći Riječ od Isusa. Uloga Kristova nije samo da nas poduči dobrom vladanju i da otvori školu kreposti; njegova božanska služba nije samo u tom da dijeli savjete i da proglasuje kazne te da nas potakne, da dobro živimo, nego da prožme sve, da svakoj stvari dadne svoj smisao i svoju vrijednost, *da sve svede k svijetlom početku iz koga sve proizlazi — et per eum redire omnia in integrum a quo sumpsere exordium.*

Posljednja riječ daje uvijek konačni smisao svima ostalim riječima, kao što posljednji životni čin

jedini dopušta da o životu ispravno sudimo, kao što posljednja bitka čini rad pobjedničkim ili kobnim, i završetak, upravo jer dolazi na koncu, daje smisao svemu što ga je pripravljalo.

Znanost je dakle sveta stvar, kao i tvornički rad, kao i okupljanje ljudi po društvenim staležima. Spasitelj sve obuhvaća svojom službom, jer je on doista Otkupitelj, koji je spasio naše tijelo i našu dušu, on je zaista *Salvator mundi, Spasitelj čitavoga svijeta,* koga je oteo lakomislenosti grijeha.

Trebat će jednog dana vratiti se na one riječi Duha Svetoga, da ih shvatimo a ne samo izgovaramo, riječi, što ih je govorio po sv. Pavlu; trebat će, da se naš kršćanski ponos i naš razum ispne do stajališta, koje sve nadilazi. Ono, što se u nama zbiva, to je otkupljenje svijeta, i žice u mreži drže se samo pomoću cjeline; kad se jednu popravlja to biva u zajednici s ostalima.

Moj Bože, daj mi pravi pogled; tako da više ne moram bježati od velikog ushićenja pred tvojim svemirskim djelom, da te tražim u kakvom malom svetištu, gdje bi ti, brinući se samo za me, prepustio ostali svijet njegovoj sudbini. Daj mi pravi pogled, kojim ću obuhvatiti u svoj veličini tvoje otkupiteljsko djelo, njegovu prošlost i njegovu budućnost; i daj da mogu, kao stari proroci i veliki patrijarsi, promatrati tvoju daleku slavu i klanjati ti se *na vrhuncima.*

LXV.

Omnibus omnia.
Sve svima.

Ima dva načina, kako se može shvatiti odricanje. Moglo bi ga se uzeti kao uništavanje i kao težnju za iščeznućem. Može ga se uzeti kao sredstvo izgradnje sama sebe i mjesto da nas vodi ništavilu, može njegov cilj biti sjedinjenje s Bićem. Čitavo je Evanđelje odgovor na to pitanje; i onima, koji ne mogu čitati Evanđelja, običaji su svete Crkve dovoljna poduka: tako dovoljna, da ona osvijetljuje smisao samog evanđeoskog sadržaja i ne dopušta nam, da o njemu koješta naklapamo.

Odricati se, to znači iščeznuti — kaže se; to znači ni za što se ne zanimati, zapasti u mrtvilo i postati ništicom. Tako su mislili kvijetisti, koje je Crkva nemilosrdno osudila, usprkos njihovih vrlo visokih primjera kreposti. Odricati se zato, da se čovjek umanji, značilo bi čudno shvaćati puninu Kristove nauke. To sigurno nisu anđeli navijestili ljudima u božićnoj noći. I ne bi ljudima bila trebala kakva nova poduka, da nauče kako će se uništavati, pokvariti, srušiti u ništavilo ludosti i grijeha. Od istočnog grijeha ljudi su baštinili umijeće prvog oca, nagonski su znali kako se čovjek uništava. Posvemašnje nezanimanje, to je sveopći zločin, koji pre-

staje zato, što više nema šta uništiti. Ne mogu se ne zanimati, da li slijedim istinu ili laž, pravdu ili nasilje; ne mogu prepustiti drugima, kao iznošeno odijelo, svoju iskrenost i svoju krepost; ne može mi biti svejedno, šta se događa s mojom nutarnjom čistoćom i dopustiti, da tko god dođe na moj prag otrati svoje prljave noge. Ne mogu predati svoje tijelo na uživanje slučajnim susjedima; moram se čuvati kao stvar neizmjerne vrijednosti, a nezanimanje je čuvara uvijek izdaja.

Ne mogu se dapače ne zanimati ni za druge; moram trpiti ono, što oni trpe i osuđivati zlo, što ga čine. Nema naroda tako daleka a da ne bi imao práva zaći među moje brige, i trebalo bi, da me žeđ i glad za pravdom baca u besanicu. Onaj, koji se tobože odriče zbog tog, da manje trpi i koji, kao spuž, uvlači svoje spužvaste rogove od straha pred odveć tvrdim dodirom, taj daleko od tog, da bi se odricao, došao je dotle, da traži sama sebe, i ono, što on naziva svojom pobožnošću, nije možda drugo nego životinjska niskost. Ostavimo poganima, da mrze i uklanjaju prosti svijet sa svog puta. — *Odi profanum vulgus et arceo, prezirem prostu svjetinu i nedam joj k sebi.* Ovaj je način preziranja ljudi najgadnije licemjerstvo, jer misliti samo na se ili na svoj odmor ili na svoj užitak, ili dapače misliti samo na vlastitu krepost, znači biti daleko od katoličkih briga. Učenik, koji se odriče znanja, i koji se ne zanima za uspjeh svojih nauka lijenčina je, koga se kažnjava; vojnik, koji se odriče borbe i koji se ne zanima za uspjeh vojne izdajnik je, koga se strijelja; otac porodice, koji se odriče svoje supruge i ne zanima se za svoje ognjište nosi u sebi preljubničku dušu i svećenik mu uskraćuje odrešenje.

Ali mi se možemo i moramo odricati porušivši uske granice vlastitih briga, da uronimo svojim životom u čitavo djelo Kristovo. Onaj, koji se odriče, zbog redovničke poslušnosti vlastitog suda, ne odriče se suđenja, i ima svoje mišljenje. Traži se od njega dapače, da bude mišljenja onoga, koji zapovijeda i da odobrava lozinku, koju mu se daje — što on ne bi mogao ni učiniti, kad bi u sebi potpuno dokinuo sposobnost suđenja. On zadržava svoje mišljenje i ima pravo da ga zadrži; ali odricanje kod poslušnosti stoji u tom, da se čovjek stavi, kad prosuđuje stvar na opće stajalište, koje je, po definiciji, stajalište zapovijedi (koja se na sve odnosi). Poglavar radi za dobro cjeline i u toj cjelini ja moram djelovati, i ako usvojim sve razloge primljene zapovijedi, moja će poslušnost biti slijepa, ne stoga, što više ne bi vidjela, nego stoga, što, kao pravda, koja ima svezane oči, vidi samo jedno: vrhovni cilj, konačnu svrhu, kojoj se svi, i onaj koji sluša, moraju podvrgavati. Poslušnost nam ne daje ropsku dušu. Upravo naprotiv, to je jedini način, kako se može dati onima koji služe, zapovjednička duša.

I redovnik, koji si svojim zavjetom čistoće zabranjuje ljubiti jednu ženu kao svoju i usredotočiti

svoju ljubav i svoju brigu na jednu jedinu osobu, taj redovnik ne traži, kako se to često s potsmjehom rekne, da izbjegne obiteljskim teretima. Nije zbog tog postao čišći od ostalih, da postane manje čovjek. No jer nije vezao svoju ljubav ni za koga, on može posve slobodna srca biti svakome na službu; može ljubiti bez požude, jer se sam zauvijek odrekao robovanja; može u sebi nositi izljeve pouzdanja i muke drugih, i svatko mu može reći: Oče, jer će ga svi zvati ocem u najvišem i najopćenitijem značenju. Njegov ga zavjet mora uzvisiti, kao što bi se dogodilo s plamenom, koji bi, mjesto da ostane zatvoren u maloj potmuloj svjetiljci i da osvijetljuje samo zakutak sobe, bio istaknut na svodu među zvijezdama, i rasvjetljivao svojim blagim svjetlom milijone očiju prema njemu okrenutih.

Moj Bože, nauči me tvojoj velikoj, vrlo velikoj ljubavi, onom višem znanju, o kome je govorio tvoj učenik sv. Pavao i koje bi uklonilo iz mene toliko tame. Uvijek mislim, da ću se najbolje očuvati u zatvorenosti i živim kao one zlatne ribe, u maloj prostoriji, jedva većoj nego su one same. Nisam još iskusio, šta čovjek po tebi postaje, kad se prepusti tvojoj punini, i zašto su te, od početka sve do danas, tvoji vjernici, koji su te razumjeli, kao naravno uspoređivali s oceanom i ponorom. Vojnik ne postaje manjim odričući se, jer je to odricanje usluga većoj stvari nego je prolazna korist pojedinca. Zar se mogu bojati, da ću postati manjim, ako predam u

tvoje ruke, onako kako se predaje milostinja, (koja se preobrazuje u milosrđe) svoj život i svoje ljubavi, svoje vrijeme i svoje suze, i sve što bi u meni bilo moglo, da sam htio, služiti samo meni i iščeznuti s mojim smrtnim životom?

LXVI.

Ego sum veritas.
Ja sam istina.

Moramo ljubiti istinu, kaže stari pisac knjige *Paradisus animae,* zato, što je Krist Istina. Mi bi vjerojatno bili ispravili ovu rečenicu, da nam je bilo prepušteno, da je napišemo; mi bi pod izlikom da je popravimo, izmjenili pravi red izraza i napisali ovu već nekoliko izblijedjelu rečenicu: treba ljubiti Krista, zato jer je Istina. Mi smo toliko uvjereni, da misao dolazi prije stvarnosti i da su zakon, nužnost, pravda prve stvari. Ne znamo, da je prva pravda Pravednik, i da nužnost postoji samo u osobnom obliku nužna Bića. Istina ne postoji ponajprije kao umna jednadžba i stvarno u tom obliku ona nije nikad ni postojala. Istina je sama za se, sve što jest, i Istina je najprije osoba, ona je Bog. Krist, zato što je Bog, mogao je za se reći, u nimalo prenesenom značenju i bez pretjerivanja: *Ego sum Veritas, ja sam Istina.*

Ne može se u jednom danu doći do dna ovog osnovnog načela. No ako ga dobro shvatim, ono može pomladiti cio moj život, dati jedinstvo prividno najnestalnijem radu. Jer ako je Krist Istina, kao što je on osobna i bitna Pravednost, onda znanstveno istraživanje i društvena ravnoteža svijeta, mjesto da se tiču samo područja misli, poprimaju kršćansko i određeno značenje i pretvaraju se *na zemlji u izgradnju tijela Kristova.*

Pitao sam se, moj Bože, kako se moja nauka, istraživanje, štivo i listići, po kojim bilježim, što sam čitao, mogu na te odnositi. Rekao sam si najprije, da me ova nauka ne mora nužno rastresati, i da prema tome ona po sebi nije neprijateljica moje pobožnosti, da bi se mogla njoj prilagoditi, kao dva susjedna naroda, koji ne znaju jedan za drugog, jer se svaki bavi svojim poslovima. Ali to je rješenje jako nepotpuno i jako bolno. Ono ne daje nikakve nutarnje vrijednosti mome znanstvenom nastojanju; ono mi ne objašnjava, zašto mogu i zašto moram tjerati to nastojanje do vrhunca, ni, kako da tebi pripadam, ne usprkos onome što znam, nego upravo zbog onoga svijetla, što ga je u me stavila upoznata istina. Kad učim povijest nestalih civilizacija, kad kušam obnoviti u mislima Ninivu ili Babilon, kad proučavam stare spise ili gramatičke oblike, kako se to sve može tebe ticati?

Na ovo pitanje, kome čovjek ne može nekažnjeno izbjeći, pokušao sam da odgovorim, rekavši si, da se po nakani svoga rada mogu s tobom sjediniti, htio sam da učim na veću slavu tvoju, odredio sam svoju nauku dušama na korist; uvjerio sam se, da znanost ima ćudorednu vrijednost po tajnoj misli, koja goni čovjeka da uči, i apologetsku vrijednost sjajem što ga daje Crkvi pred nevjernicima. Moj bi rad bio tvoj, jer odobravaš nakanu, kojom ga činim i

jer izvan njega postoji samo nedostojno ljenčarenje. Sjećam se: bio je to jedan od tvojih dobrih sluga, koji je učenjački sabirao leptire, i koji mi je govorio: Šta ćete, mora čovjek da se nečim bavi. — Nisam nikad mogao vjerovati, da bi ova prosta rečenica mogla objasniti njegovu učenjačku strast ni radost, koja ga je obuzimala, kad bi pronašao koju novu vrstu leptira.

Ako te se naše znanje tiče samo po nakani, kako se ta nakana nalazi i kod neznalice kao i kod prosječna čovjeka, tebi je svejedno znali mi više ili manje. I bilo bi istinito reći, da ti nije stalo do sadržaja moga znanja. Bilo bi s ljudskim znanjem kao s buketima cvijeća, koje bi se čovjek zadovoljio da vagne. Krizanteme ili jorgovani, tulipani ili ruže, svejedno, gledat će se samo na grame i kilograme. A vlastitost svakog cvijeća bit će dokinuta.

Ali, ako Istina nije nešto zamišljena; ako je ona osoba i moj Otkupitelj, tada, u sebi i bez obzira na nakanu, znanje je, dapače i za smrtnike, dobro, i znati to znači izgrađivati istinu, i prema tome Krista među ljudima. Znanost postaje sveto djelo, koga se dakako može oskvrnuti, kao što se može oskvrnuti euharistički kruh, ali čiji je nutarnji zakon istovetan sa samom savješću Spasitelja svih ljudi. Ona mora doći do znanja života vječnoga i potpunog otkrića onoga što jesmo. I sve što je odvraća od toga cilja svetogrdno je, kao što bi svetogrdno postupao onaj, koji bi vino žrtve upotrebljavao kao opojno piće.

Stoga oni, koji nailaze na svom putu na hitnije i neposredno potrebnije dužnosti, oni, koji nemaju vremena da uče, ne smiju pustiti svoj duh neodređen, pod izlikom da je krepost sama dovoljna. Treba više od kakve isprike, treba viši razlog pa da čovjek bude oprošten od rada oko spoznavanja i ako Bog s više milosrđa postupa prema neznalicama, to je samo zbog velikog dobra, za kog providnost zna.

Gdjegod se govori istina, tepa se nešto o osobi Riječi Božje, koja je istina, i ja mogu voliti nauku i knjige kao što čovjek voli kamenje svoje kuće i zrak svoga kraja. Nemoguće je, da posljednja riječ sveg ljudskog napora oko znanja ne bude Krist. Ali čovjek ima strašnu moć, da se služi stvarima proti njihovoj svrsi i da ih zablati, jer ih zlorabi. Zlorabiti znanost, to ne znači njome se odveć baviti, nego se njome zlo baviti ili ne paziti na druge istodobne dužnosti. Mi smo duh i tijelo, jedan i množina, danas i sutra, i naše obaveze moraju se srediti a da se ne unište i proširiti se, mjesto da se prepiru. Može čovjek griješiti, jer neće da se pomiri s potrebnim neznanjem, uvjetom većeg znanja.

A što je istina o znanju, istina je o svakom ljudskom nastojanju. Krist je Pravda, i on je život, kao što je Bog Biće. Od udarca kovačeva čekića, do sadržaja građanskog zakona, sve što teži za poretkom, i mirom i pravičnosti; sve što raste i popravlja se, sve to raste i teži za Bogom Našim Gospodinom, Istinom koja je čovjekom postala.

SADRŽAJ:

